

*Belt
Bib
28/3/91*

KORT VERSLAG

AANGAANDE

ALLE MIJ IN EUROPA BEKENDE

MAKASSAARSCH EN BOEGINESCH HANDSCHRIFTEN,

VOORAL DIE VAN HET

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP TE AMSTERDAM,

DOOR

D^r. B. F. MATTHES,

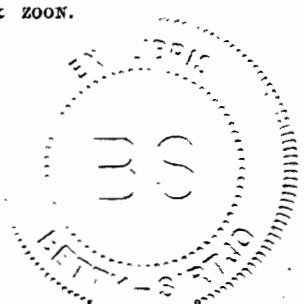
AFGEVAARDIGDE VAN HET NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP OP CELEBES.

UITGEGEVEN VOOR REKENING VAN HET

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP.

GEDRUKT TE AMSTERDAM, BIJ C. A. SPIN & ZOON.

1875.

VOORBERIGT.

Het valt niet te ontkennen, dat het zoo stil en nederig daarheen gaande Bijbelgenootschap alleen meer voor de beoefening van de talen onzer Oost-Indische bezittingen gedaan heeft, dan al de geleerde genootschappen van ons Vaderland tezamen.

Ik zal thans niet spreken over de zending van een' Gericke naar Java, om aan te toonen, hoe diens werkzaamheden aanleiding gegeven hebben tot de later zoo grondige beoefening van het Javaansch.

Ik zal met stilzwijgen de taalkundige verdiensten van een' v. d. Tuuk voor het Bataksch en andere polynesische talen voorbijgaan. Ik zal ook niet uitweiden over de Spraakkunst en het Woordenboek van een' Harde-land voor de Dajaksche taal.

Ik bepaal me thans enkel tot de ondersteuning, die ik zelf voor mijne Makassaarsche en Boeginesche studiën van het Nederlandsch Bijbelgenootschap mogt ondervinden.

Toen ik nu verscheiden' jaren geleden voor het eerst op last van dat genootschap naar Makassar vertrok, om die toenmaals nog nooit weten-

schappelijk behandelde talen te beoefenen, ten einde daarin later den Bijbel te kunnen vertalen, werd mij uitdrukkelijk opgedragen, om ook de hulpmiddelen tot het aanleeren dier talen te vervaardigen.

Hieraan was het toe te schrijven, dat ik in de jaren 1858, 1859 en 1860 geheel voor rekening van het genootschap bij de firma C. A. Spin & Zoon te Amsterdam achtereenvolgens eene Makassaarsche Spraakkunst en Chrestomathie, gelijk ook een Makassaarsch Woordenboek met ethnographischen Atlas, liet drukken.

Naar Celebes teruggekeerd, publiceerde ik aldaar in 1864 bij K. Sutherland te Makassar het eerste deel eener Boeginesche Chrestomathie. Ook deze uitgave werd enkel en alleen door het Bijbelgenootschap bekostigd. Om nu echter ook het vervolg op dit werk en een Boegineesch insgelijks van een ethnographischen atlas voorzien Woordenboek voor zijne rekening te laten drukken, hiertoe vond het Genootschap van wege den toestand zijner fondsen geene vrijheid; want het moet tot eeuwige schande van de Hollandsche natie gezegd worden, dat zij een genootschap zoo waarachtig liberaal als het Nederlandsch Bijbelgenootschap als het ware in den vloek deed deelen, dien de verlichting onzer dagen over alle inrigtingen die godsdienst en zedelijkheid voorstaan, schijnt uitgesproken te hebben.

Dat het Genootschap echter in weêrwil van vermindering van inkomsten nog zooveel mogelijk medewerkt tot bevordering van de studie der Oost-Indische talen, blijkt ook weder hieruit, dat het dit verslag, hetwelk ik thans aan het publiek aanbied, voor zijne rekening liet drukken. Te meer verheug ik mij hierover, omdat men daaruit eens regt zal kunnen zien,

op hoe onbekrompen' en wetenschappelijke wijze het Nederlandsch Bijbelgenootschap steeds gearbeid heeft.

Tot beoefening der Makassaarsche en Boeginesche talen, gelijk ook tot bearbeiding van al de hierboven genoemde werken, was het natuurlijk van het uiterst belang te achten, dat ik eene verzameling van handschriften dier talen had. Het Bijbelgenootschap begreep dan ook voorzeker teregt, mij te moeten magtigen, om voor deszelfs rekening zooveel mogelijk Makassaarsche en Boeginesche handschriften van allerlei aard bijéén te brengen. En zoo mogt het mij na veel moeite gelukken, om eene collectie van 203 handschriften te erlangen.

Dat hieronder verscheidene hoogst belangrijke gevonden worden, zal de lezer, vertrouwd ik, uit dit verslag kunnen opmaken. Dat dit juist niet van alle geldt, stem ik gereedelijk toe; doch voor grondige beoefening van taal- en letterkunde, dient men ook van minder belangrijke geschriften kennis te nemen, en daarom meende ik niet alleen rijpe en smakelijke, maar ook onrijpe en onsmakelijke vruchten in deze verzameling te moeten opnemen. Daar ik echter bij ervaring weet, dat het vooral in den beginne niet gemakkelijk is, om terstond de kwaliteit dier Oostersche vruchten te onderscheiden; zoo meende ik voor den toekomstigen beoefenaar van Makassaarsch en Boegineesch geen' nutteloozen arbeid te verrigten, wanneer ik een kort verslag van den inhoud der in deze verzameling opgenomen' handschriften gaf.

Tevens voegde ik daarbij een' beschrijving van al de Makassaarsche en Boeginesche handschriften, die ik elders in Holland, gelijk ook in Engeland en Duitschland, mogt leeren kennen. Wat de handschriften van

beide laatstgenoemde landen betreft; zoo moest ik mij bepalen tot hetgeen ik in 1860, toen ik Londen en Berlijn voor korten tijd bezocht, daaromtrent aangeteekend had, en dit was tot mijn leedwezen hier en daar wat al te beknopt. Ondertusschen achtte ik het toch van belang, om ook deze mededeelingen niet terug te houden, doordrongen als ik ben van het besef, dat het voor de studie eener Oostersche taal in Europa van groot gewigt is, om te weten, waar men de in die taal geschreven' handschriften vinden kan. Ik hoop daarom ook, dat een ieder, die nog op andere dan de door mij vermelde plaatsen eenig Makassarsch of Boegineesch handschrift mogt aantreffen, dit niet verzwijge, maar ter kennis van het Nederlandsch Bijbelgenootschap of van den ondergeteekende brenge.

Alvorens nu tot de door mij ondernomen' taak over te gaan, nog een enkel woord over de transcriptie der in dit stuk voorkomende Makassarsche, Boeginesche, Arabische en Maleische woorden.

Die van de beide eerstgenoemde talen blijke uit onderstaand tabelletje:

∩ k,	∩ t,	∩ y,
∩ g,	∩ d,	∩ r,
∩ ng,	∩ n,	∩ l,
∩ ngk,	∩ nr,	∩ w,
∩ p,	∩ tj,	∩ s,
∩ b,	∩ dj,	∩ a,
∩ m,	∩ nj,	∩ h.
∩ mp,	∩ njtj,	

Voorts houde men bij het lezen van de met Hollandsche karakters geschreven' Makassarsche en Boeginesche woorden het volgende op het oog:

Een klein kapje boven de lettergreep dient, om den lezer te waarschuwen, dat daarop de klemtoon valt.

De Arabische tejdîd (◌◌) wordt boven eene letter geplaatst, om verdubbeling aan te duiden, of liever te kennen te geven, dat die zoo uitgesproken moet worden, dat zij zoowel de voorafgaande lettergreep sluit, als de volgende opent.

De Boeginesche ăġă (◌◌) wordt weérgegeven door middel van eene a met een e-tje er boven (ă). Dit teeken geeft te kennen onze ě in geloof en dergelyken, evenwel met dit onderscheid, dat men ook iets van een' a-klank moet laten hooren. Van daar, dat de Maleijers te Makassar, wanneer zij Boegineesch schrijven of spreken, dit teeken en den daardoor aangeduiden klank dikwijls geheel weglaten, alzo slechts eenvoudig een' a-klank laten hooren. Welligt ware dit teeken eenigermate met de Hebreuwsche chatef-pathach te vergelijken.

Een liggend streepje boven den klinker geeft te kennen, dat die lang is, bij voorbeeld: ā, î (= ie), ōē, ē, ō.

Een schuins staand van de regter- naar de linkerhand loopend streepje boven den klinker (bij voorbeeld: á, í, óē, é, ó) duidt aan, dat die bijzonder scherp (of zooals de Boeginees zich uitdrukt: māsāddóē) moet uitgesproken worden.

Wat de transcriptie van Arabische en Maleische woorden aangaat; zoo acht ik ook daarvoor een tabelletje noodzakelijk van die letters, welke door de geleerden op verschillende wijzen met Hollandsche karakters aangeduid worden:

ث	t̃h	س	s	غ	g̃h
ج	d̃j	ش	s̃j	غ	ng
چ	t̃j	ص	c, ç	ق	q
ح	h	ض	d̃h	ك	k
خ	ch	ط	t	ه	h
ذ	ds	ظ	zh	پ	ñj
ز	z	ع	'		

Voor de uitspraak der klinkers en den klemtoon verwijs ik naar de voor het Makassaarsch en Boegineesch door mij aangenomen teekens. Alleenlijk deel ik nog mede, dat ik den klinker e; zoo als hij bij voorbeeld voorkomt in de Maleische voorvoegsels ber en per, heb aangeduid met ă, gelijk door V. d. Tuuk en anderen geschiedt.

B. F. MATTHES.

's GRAVENHAGE, 1875.

KORT VERSLAG

AANGAANDE

ALLE MIJ IN EUROPA BEKENDE MAKASSAARSCH EN
BOEGINESCHE HANDSCHRIFTEN,

VOORAL DIE VAN HET NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP
TE AMSTERDAM.

A. VERZAMELING VAN HET NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP,
BIJEENGEBRAGT DOOR D^r. B. F. MATTHES.

N°. 1 (kl. 8°., 93 bladz.) bevat in het Makassaarsch het verhaal Bāyan Boedīmān, hetzelfde als waarvan H. N. v. d. Tuuk in zijn' verslagen van de Maleische handschriften der Royal Asiatic Society en van het East-India house te Londen (Bijdr. van het Kon. Inst., 3de volgreeks, Deel I, bl. 414, en Tijdschr. v. N. Ind. 1849, Deel I, bl. 394) gewaagt. De eigenaar van den vogel Bāyan Boedīmān heet hier ook *Hodja Maēmōna*, 't Mal. *خواجه ميمون*. En diens vrouw wordt *Bibi Djaēna* genoemd, eene verminking van het Mal. *بيب زينب*. Het handschriftje is zeer duidelijk en netjes geschreven, en wel, gelijk in het Boegineesch bekend gesteld is, door zekeren goeroe Maṅgādji van Marāna in de Afdeeling Noorderdistrikten van het Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden. Vooral het laatste gedeelte is blijkbaar zeer verkort, en op verre na zoo uitvoerig niet, als in de Maleische door V. d. Tuuk besproken' handschriften.

N°. 2 (kl. 8°., 111 bladz.) bevat twee Makassaarsche uit het Maleisch overgenomen' verhalen, het eene over het huwelijk van 'Alī met Moham-

med's dochter Fātimā (bl. 1, tot en met bl. 60), verg. de Hollander's Handl., tweede druk, bl. 310, N°. 12, het andere tot titel voerende: "geschiedenis van رَابِعَةُ الْعَدَوِيَّةِ en شَيْخ زَيْنَا, of Rābi'at van de familie عَدِي. Het Maleische handschrift, waaruit dit laatste verhaal ontleend is, heb ik nergens vermeld gevonden. Om te denken aan het door V. d. Tuuk in zijn verslag der Mal. handschriften van de Royal As. Soc. te Londen (Bijdr. 3de volgr., Deel I, bl. 454) vermelde stukje over de vrouw, genaamd رُبَيْعَة, te denken, gaat bezwaarlijk, dewijl de daar opgegeven inhoud volstrekt niet overeenstemt met dien van dit verhaal, welke hierop nederkomt: Šjaich Zaiṇā staat te Bagdad als bijzonder vroom en geleerd bekend. Rābi'at Al-'Adawieyat weet daarom hare ouders te bewegen, dat zij haar bij dien kundigen priester onderwijs in de godsdienst laten ontvangen. Als zij later belijdenis afgelegd heeft, vraagt de priester haar ten huwelijk. Doch zij maakt bezwaar, dit verzoek in te willigen, daar zij zich enkel en alleen aan Allah wenscht toe te wijden. Na herhaalde aanzoeken van den priester, durft zij hem als haar' gewezen' leermeester niet langer af te wijzen; doch ook nu blijft het geheel bij eene Platonische liefde, en wil zij volstrekt van geen' nadere gemeenschap met hem weten. Na den dood van Šjaich Zaiṇā slaat zij het huwelijksaanzoek van vier andere Šjaich's geheel af, en sluit ten slotte nog een huwelijk met den vorst des lands, doch alleen onder dezelfde voorwaarden als vroeger met Šjaich Zaiṇā.

Dit Handschrift is wederom zeer netjes en duidelijk geschreven door Góeroe-Manḡāḍji van Marāna in de Afdeeling Noorderdistrikten van het gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, in het jaar 1857, gelijk een Boegineesch bijvoegsel aan het slot te kennen geeft.

N°. 3 (kl. 4°. 94 bladz.) bevat 3 Makassaarsche verhalen, die ongetwijfeld uit het Maleisch overgenomen zijn:

1°. de liefdesgeschiedenis van Maḍjñōen (مَجْنُون) en Sīti

Laïlā (لَيْلَى), in Arabië en Perzië algemeen bekend. (bladz. 1 tot en met 41.)

2°. de onder het vorig nummer reeds vermelde geschiedenis van *Šjaich Zainā* en *Rābi'at Al-'Adawieyat*. Beide namen worden echter verminkt in *Sêhe Djaë* en *Rabiyatoloalabiya*. (bl. 42 tot en met 59.)

3°. een verhaal van den *Karaënna-bosiya*, of *den vorst des regens*, die meestal op zijn Maleisch *Rādja-ōēdjan* betiteld wordt. Deze *Karaënna-bosiya* neemt de gedaante van een' kapel aan, om tot *Siti-Boēnga-boēnga* te kunnen naderen, die een paleis (malige), dat zij bij de geboorte van haar' vader gekregen heeft, bewoont. Hij weet de genegenheid van de prinses te verwerven, maar als hij haar later eene kist met prachtig goudwerk toezendt, geeft dit geschenk aanleiding tot verwijdering tusschen de geliefden, en wordt daardoor de bron van groot verdriet.

Een witte kraai, die met het overbrengen van de kist belast was, zette die, toen hij dicht bij het paleis der vorstin gekomen was, op den grond neder, om zich aan de kreng van een' vogel te vergasten. Inmiddels werd die kist door één der zoogsters van *Siti-Boēnga-boēnga* ontdekt, en tegen een' andere met allerlei leelijk speelgoed van niet de minste waarde verruild. Bovendien werd de minnebrief van den *Regenvorst* vervangen door een stuk, dat allerlei voor de vorstin beledigende uitdrukkingen bevatte.

Hierdoor gevoelde *Siti-Boēnga-boēnga* zich natuurlijk zeer gekrenkt, en wilde van nu af aan niets meer van den minnaar weten. Deze liet het daarop allergeweldigst regenen, zoodat er een hevige watervloed ontstond, die het paleis der prinses ver van zijne plaats wegvoerde, totdat zij eindelijk bij de woning van den verstooten' minnaar aanlandde. Als zij nu maar terstond over die kist gesproken had, ware de vrede onmiddellijk gesloten, doch dit wilde zij niet doen, en hierdoor berokkende zij zichzelf een talloos heir van onaangenaamheden.

Eindelijk verneemt de vorst, op welke wijze hij en zijn geliefde bedrogen zijn. En nadat de zoogster met haar zoon verbannen, en de witte kraai van wege haar' nalatigheid in een' zwarten vogel veranderd zijn, wordt het huwelijk van *Karaénna-boſiſya* en *Siti-bôeſſa-bôeſſa malige* met luister gevierd.

Dit handschrift is op slecht papier en met bleeke inkt geschreven, zoodat het hier en daar bijna onleesbaar is.

De bijgevoegde portretten van *Rabi'at* en *Siti-Bôeſſa-boeſſa-na malige* en nog een paar andere teekeningen, waarvan één de twee te zamen vereenigde harten van *Madjſnoen* en *Laïlā* voorstellen moet, getuigen alles behalve van 's schrijvers teekentalent.

Nº. 4 (kl. 4º., 132 bladz.) bevat twee Makassaarsche verhalen :

1º. bl. 1, tot en met bl. 83, een' Makassaarsche bewerking van de Maleische *'hikāyat Nabī Yôsoef*, of *geschiedenis van Profeet Jozef*, vergel. de Holl. Handl., bl. 310, en H. N. v. d. Tuuk, Tijdschr. v. N. I. 1849, I, bl. 396;

2º. bl. 85, tot en met bl. 132, de liefdesgeschiedenis van *Madjſnoen* en *Siti Laïlā*, die ook bij Nº. 3 vermeld is.

Nº. 5 (kl. 8º., 179 bladz.) draagt onder de Makassaren den naam van *sôerā-bôekoerôe*, en bevat hetzelfde verhaal als de Boeginezen gewoonlijk *sôerā-bâkkôe* of *tortelduifgeschrift* noemen. Het is in het Boegineesch door mij uitgegeven onder den titel van *pāoe-paôena soeltānoel-injājilāi*. Men vergel. Boeg. Chrest. Deel I, bl. 28, tot en met bl. 64, doch vooral Deel III, bl. 2, tot en met bl. 4, waar men een' korte inhoudsopgave van het geheele stuk aantreft. Ook kan men daar zien, in hoeverre het al of niet overeenstemt met de Maleische "Geschiedenis van vorst Bispoe-Rādja, of juister: Bispoe-Wirādja", die in 1849 door J. C. Fraissinet uitgegeven werd.

Nº. 6 (fº., 1007 bladz.) bevat eene Makassaarsche bewerking van het uitvoerig verhaal getiteld *Boedi-istihārat*, 't welk in het Boegineesch

door mij uitgegeven werd in mijne Boeginesche Chrestomathie, Deel I, bl. 65, tot en met bl. 464. Men vergel. vooral Deel III, bl. 6 tot en met bl. 9, waar men een' korte inhoudsopgave van dit werk aantreft. Dit handschrift is niet mooi, maar vrij duidelijk gecopieerd door een' schrijver van mij, met name La-Sônri of La-Sîri. Over de Boeginesche vertaling van dit werk verg. men het beneden onder N°. 96 aangeetekkende.

N°. 7 (fol., 289 bladz.) bevat vier hoogst belangrijke in het Makassaarsch geschreven' stukken:

1°. bl. 1, tot en met bl. 215, eene vertaling van de algemeen bekende door P. P. Roorda van Eijnsinga in 1827 te Batavia uitgegeven' Maleische Makota sāgala rādja, of tād̃joe-s-salāctiena (kroon der koningen). Verg. de Holl. Handl., 2de dr., bl. 334, Pijnapp. Bijdr., Deel V, st. 2, bl. 173, en v. d. Tuuk's Versl. der Mal. HSS. van de Royal As. Soc. te Londen in de Bijdr., 3de volgr., Deel I, bl. 441.

2°. bl. 218, tot en met 245, een werk over het Mohammedaansch erfregt (كِتَابُ الْوَرَاثَةِ) in 12 hoofdstukken, van den Maṅgkasaar 'Abdoe-r-raḥmān Asj'arī, zoon van 'Abdoe-l-lah, van de sekte der Sjafe'ieten, geschreven in het jaar der heđjrah 1114.

3°. bl. 246, tot en met bl. 282, een werk over het huwelijk (كِتَابُ النِّكَاحِ) in 24 hoofdstukken, door den schrijver van dit handschrift uit andere werken tezamen gesteld.

4°. bl. 283, tot en met bl. 289, eenige stukken uit den Makassarschen Rāpaṅg, of verzameling van uitspraken en mededeelingen der oude vorsten en geleerden (vergel. Mak. Chrest., bl. 456), en wel uitsluitend zoodanige bepalingen als betrekking hebben op de inlandsche wetgeving in Gōwa en Bōne, gelijk ook in de gouvernementslanden op Zuid-Celebes.

Dit Handschrift is allerkeurigst en met kennis van zaken geschreven door den gewezen' luitenant der Maleijers te Makassar, den door

en door kundigen Tād̃joe-d-dien, gelijk men zien kan op bl. 282 van het handschrift.

N°. 8 (4°, 296 bladz.) bevat het Makassaarsche verhaal van D̃jaya-laṅkāra, door mij opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 1, tot en met bl. 136. Men verg. daarbij vooral de aantekeningen bl. 429, vlgg.

N°. 9 (4°, 124 bladz.) bevat eene Makassaarsche bewerking in proza van het door Dr. W. R. van Hoëvell in het Maleisch uitgegeven en van aantekeningen, alsmede vertaling voorziene gedicht Bidasari. Men vergelijkte vooral de Holl. Handl. 2de dr., bl. 317, N°. 30, waar insgelijks van eene geschiedenis van Bidasari in proza gesproken wordt. Voorts zie men ook v. d. Tuuk's Verslag Roy. As. s. in Bijdrag., 3de volgr., Deel I, bl. 415.

N°. 10 (4°, 59 bladz.) bevat eene Makassaarsche bewerking van het Maleische verhaal van Tamīmoe-d-dārī. Verg. Newbold's Straits settlement., alsmede v. d. Tuuk's Versl. Roy. As. s. in Bijdr., 3de volgr., Deel I, bl. 445, en Pijn. Bijdr., Deel V, St. 2, bl. 172.

N°. 11 (4°, 252 bladz.) bevat een' Makassaarsche bewerking van de Maleische hikāyat van Šjāī mārđān, wiens naam in het Makassaarsch verknoeid wordt in: Sēhe-Maradāṅg. Men vergel. vooral Mededeel. van het N. Zend., Deel V, St. 1, bl. 84, waar W. M. Donselaar een' zeer uitvoerige en naauwkeurige inhoudsopgave geleverd heeft. Men vergel. voorts de Holl. Handl., 2de dr., bl. 319, v. d. Tuuk's Versl. Roy. As. s. in Bijdr., 3de volgr., Deel I, bl. 449, en T. v. N. I. I, bl. 398, en Pijnapp. Bijdr.; 3de volgr., Deel V, bl. 172, alsmede Newbold's Str. Settl. II, bl. 330.

Dit HS. is niet alleen vrij duidelijk geschreven, maar ook gereviseerd en aan het slot geheel veranderd en vermeerderd door de kundige prinses Âroe-Panjtjāna, moeder van de tegenwoordige koningin van Tanêtte.

N°. 12 (4°., 255 bladz.) is van denzelfden inhoud als het vorige. Het is afkomstig van den helaas te vroeg ontslapen' zendeling Goudswaard, die echter onder de daarbij gemaakte aantekeningen aan het slot zelf opmerkt, dat het stuk "niet voltooid" is. Het is anders vrij leesbaar geschreven.

N°. 13 (fol., 722 bladz.) bevat eene Makassaarsche bewerking van de Maleische 'hikāyat van Indārā Poetārā, door de Makassaren en Boeginezen dikwerf *Īndara Patarā* genoemd.

Onder N°. 94 heeft men het Boeginesche stuk van dezen naam.

Men vergel. v. d. Tuuk's Verslag Royal As. S. in Bijdr., 3de volgr., I, bl. 419, vlgg.

Dit HS. is vrij goed geschreven.

N°. 14 (403 bladzijden in fol.) bevat zes Makassaarsche stukken :

1°. bl. 1 tot en met bl. 141, oorlog van den Profeet Mohammed met Rād̃ja Hindi en diens zoon, waarbij 'Alī eene hoofdrol speelt. Na afloop van dien oorlog hebben er nog vele andere gevechten met booze geesten plaats. Dit stuk is ontleend uit het Maleisch. Verg. Pijn., Bijdr., Deel V, St. 2, bl. 160, doch vooral de Holl. Handl., bl. 72, vlgg., waar een stuk uit een Maleisch handschrift meêgedeeld wordt. Hieruit kan men zien, dat de naam *Rād̃ja-Hindi* eene verknoeiing is van het Maleische راج خندق (*rād̃ja Chandaq*). Voorts was deze vorst geen *kleinzoon* (gelijk in het Makass. HS. vermeld staat), maar een *zoon* van *Salomo*. Als kinderen van den vorst worden in het Makassaarsche HS. opgegeven een zoon met name *Rād̃ja-Bādara*, die insgelijks tegen Mohammed strijd voert, en eene dochter, met name *Pōstiri D̃jalad̃jāli*. Men leze daarvoor volgens den Maleischen tekst bij de Hollander Rād̃ja-Badar en Poetrie ذلذل.

2°. bl. 141 tot en met bl. 190, een Makassaarsch verhaal van 'Abdoer-rah^ohmān, zoon van Aboe-Bakr, hoe die met zijne vrouw *Haēfa* tot den Islam bekeerd wordt, terwijl zijn schoonvader Aboe-Sofian, die

hem deswegens vervolgt in een' strijd met den Profeet Mohammed door Aboe-Bakr en anderen, doch vooral door 'Alī, overwonnen wordt. Als Aboe-Sofian na de nederlaag blijft weigeren om Moslem te worden, wordt hij op last van den Profeet onthoofd.

3°. bl. 190, tot en met bl. 274, een Makassaarsch verhaal, handelende over de geboorte van 'Alī's zonen '*Hasan* en '*Hoesain* en de voorstelling van den Engel Gabriël, dat beide kinderen een noodlottig uiteinde zullen hebben. Ook wordt Mohammed 'Alī '*Hanafī* als toekomstige wreker van beider dood aangeduid. (Verg. Boeg. Chr. I, bl. 463, en III, bl. 59, Aant. op bl. 463, r. 6, van Deel I.) Daarna volgt de beschrijving van een' oorlog tegen een' ongeloofigen vorst, met name Rādja Kalaële, waarbij 'Alī weder eene hoofdrol speelt. Die vorst wordt overwonnen, en redt alleen zijn leven door het omhelzen van den Islam.

4°. bl. 274 tot en met bl. 298, een Makassaarsch uit het Maleisch ontleend verhaal van Mohammed's oorlog tegen Chaibar, terwijl de jodin Safia, vrouw van den gedooden Marhab, door den Profeet tot vrouw genomen wordt. Men vergel. over de Mal. '*hikāyat Rādja Chaibar* de Holl. Handl. 2de dr., bl. 311, en V. d. Tuuk Tijdschr. v. N. I, bl. 398.

5°. bl. 298, tot en met bl. 370, een Makassaarsch verhaal, handelende over Rādja *Samađmañj*, aanbidder van een' zoogenaamd heiligen boom, die door 'Alī overwonnen wordt, en daarop den Islam omhelst. Vooraf hadden reeds Oebada en Oemar weten binnen te dringen, en zekeren Aboebadja tot het nieuwe geloof overgehaald.

6°. bl. 370 tot en met bl. 403, een Makassaarsch verhaal van 'Alī's huwelijk met Fātimā, de dochter van Mohammed, hetzelfde als boven onder N°. 2 vermeld is.

Dit HS. is vrij netjes en duidelijk geschreven.

N°. 15 (fol. 71 bladz.) bevat in het Makassaarsch de oudste geschiedenis van Gôwa, Tálló en eenige andere rijken van het zuidelijk

gedeelte van het eiland Celebes, opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestom. Men vergelijke aldaar bl. 137 tot en met bl. 207, alsmede de aantek. daarop. Dit HS. is duidelijk geschreven.

N°. 16 (4°., 180 bladz.) is van gelijken inhoud als het vorige, bevat echter van bl. 139 tot aan het slot eenige historische en andere bijzonderheden, die men daar vergeefs zoekt. Dit HS. is slordig geschreven.

N°. 17 (fol., 422 bladz.) bevat :

1°. bl. 1 tot en met bl. 111, evenals N°. 15 en 16, in het Makassaarsch de oudste geschiedenis van onderscheidene rijken van het eiland Celebes, gelijk ook die van Bima en andere landen, terwijl men er tevens verscheidene en daaronder enkele niet onbelangrijke historische stukken van anderen aard bij opgenomen vindt, als bij voorbeeld dat over de benoeming van de eerste vorstin van Gôwa, hetwelk men ook in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 199, volgg. vinden kan.

2°., bl. 112 tot en met bl. 127, in het Boegineesch een stuk van de oudste geschiedenis van Bône. Verg. B. Chr. I, bl. 465, volgg.

3°. bl. 129 tot en met bl. 422, eene Makassaarsche verzameling van oude dagregisters.

Dit HS. zou op zichzelf weinig waarde hebben, daar het slordig geredigeerd is, maar met andere handschriften verbonden, kan het hier en daar tot opheldering strekken.

N°. 18 (fol., 75 bladz.) bevat eenige stukken uit een Makassaarsch handschrift van Dâëñg-Matîro, kâli of opperpriester van Tálló (1866).

Bl. 1 tot en met bl. 18, handelt over Karâëñg Lôwe-ri-Sêro, eerst koning van Gôwa, en later, nadat hij door Batâra-Gôwa verdrongen was, stichter van het rijk van Tálló.

Bl. 18 tot en met 75, vindt men eenige bijzonderheden over Sêhe-Yoesoepôe of Toëwang-Salâmaka en diens afstammelingen, onder anderen Toëwang ri-Dîma en Toëwang-Sôló of Sêhe-Moechâmma, van wien

de Kâli-Matiro afstamde. Onder die afstammelingen van Séhe-Yôsoepoe behoorde ook Karaênta Karôenroeng Toe-mênaŋga ri-Ôedjoeŋg-tâna, Rijksbestierder van Gôwa; en van laatstgenoemden wordt uitvoerig verhaald, dat hij, tijdens den oorlog van Gôwa met de Hollandsche Compagnie, met den Admiraal Speelman tegen zijn eigen vaderland geheuld zou hebben, zoodat het aan hem te wijten ware geweest, dat Sombaôpoe, voor het geschut der Hollanders bezweek. Men verg. bl. 44 tot en met bl. 72. Deze voorstelling van *Karaênta Karôenroeng's* aandeel in bovengenoemden oorlog is wel in strijd met hetgeen men in alle tot dusverre omtrent deze geschiedenis verschenen' geschriften vermeld vindt.

N°. 19 (4°, 188 bladz.) bevat in het Makassaarsch:

1°. bl. 1 tot en met bl. 4, een verhaal van Profeet Noach.

2°. bl. 4 tot en met bl. 54, een stuk over de invoering van den Islam op Zuid-Celebes, het bouwen van moskeeën, de aanstelling van priesters en de regeling hunner werkzaamheden.

3°. bl. 54 tot en met bl. 188, de copij van een dagregister uit de 17de eeuw na Chr., toen de Islam op Zuid-Celebes ingevoerd werd, alsmede enkele aantekeningen omtrent ouderdom van vorsten, soorten van vaartuigen, vorstelijke paleizen, enz.

Dit handschrift is netjes en duidelijk geschreven.

N°. 20 bevat een' bundel Makassaarsche brieven van allerlei aard, geschreven door en aan onderscheiden' personen.

N°. 21 bevat een' bundel Makassaarsche brieven van allerlei aard, door onderscheiden' personen aan mijzelven geadresseerd.

N°. 22 (kl. 4°, 297 bladz.) aan het einde defect, bevat een' Makassaarschen Râpaŋg, waarvan reeds gesproken is onder N°. 7. Uit dit Handschrift werden onderscheiden' stukken opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestomathie. Verg. bl. 199 tot en met bl. 207, bl. 238 tot en met bl. 259, bl. 456, bl. 471 tot en met bl. 480.

N°. 23 (4°, 150 bladz.) bevat insgelijks een' Makassaarschen Râpañg. Men verg. het bij N°. 22 aanget.

N°. 24 (fol., 119 bladz.) bevat ook een' Makassaarschen Râpañg, en wel met de oude thans in onbruik geraakte letter, die men in mijne Makassaarsche Spraakkunst op de daarbij gevoegde plaat afgebeeld vindt. Ook heeft men in dit HS. eene soort van Makassaarschen kalender volgens de Hollandsche namen der maanden.

N°. 25 (kl. 4°, 188 bladz.) bevat:

1°. bl. 1 tot en met bl. 129 eene Makassaarsche vertaling van Staatsblad 1824, N°. 31^a.

2°. bl. 130 tot en met bl. 188, eene verzameling van inlandsche wetten, welke in 1759 op last der Hollandsche Regering bijéén gebracht werd. Deze collectie werd in eenigzins andere volgorde dan hier, en met verscheidene belangrijke bepalingen uit bovengemelden Râpañg vermeerderd, opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 211 tot en met bl. 237. Men verg. vooral de aantek. bl. 462, vlg.

N°. 26 (fol., 62 bladz.) bevat:

1°. bl. 1 tot en met bl. 12, eene soort van Makassaarsche kalender.

2°. bl. 13 tot en met bl. 19, eene soort van Makassaarsche *koŭka*, waarbij aan ieder' dag van de maand, bij voorbeeld naar eenig beest, een naam gegeven wordt, terwijl men daarbij vermeld vindt, of de dag al dan niet gelukkig zij voor het verrigten van het een of ander. Over de *koŭka's* verg. men mijne verhandel. in het Tijdschr. v. Ind. taal-, land- en volkenk. van het Bat. Gen., Deel XVIII, Afl. 1, en Niemann Bijdr. 3de volgr., V, St. 2, bl. 133.

3°. bl. 20 tot en met bl. 30, eene Makassaarsche vertaling van het Boeginesche door mij te Makassar in mijne brochure over de Wadjorezen, enz. uitgegeven Scheepswetboek.

4°. bl. 31 tot en met bl. 53, eene verzameling van inlandsche wetten. Men vergel. hierbij vooral het onder N°. 25 aangeteekende.

5°. bl. 54 tot en met bl. 62, allerlei Makassaarsche stukken over voorteekenen, alsmede over gelukkige en ongelukkige tijden, grootendeels opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 260 tot en met bl. 266.

Dit HS. is over het algemeen netjes en duidelijk geschreven. Aan het slot staat vermeld, dat het door Bâë-hâking imām van Tôpe-đjâwa gecopieerd is.

N°. 27 (kl. 4°. 35 bladz.), zeer duidelijk geschreven, bevat de onder het vorig nummer vermelde *koṭika's* en nog eenige andere.

N°. 28 (kl. 4°, 78 bladz.) is wederom in het Makassaarsch geschreven door den oud-luitenant der Maleijers te Makassar, met name Tādĳoe-d-dien, gelijk hij zelf aan het slot (bl. 77 en 78), zoowel in proza als poëzij op vrij aardige manier te kennen geeft. Dit Handschriftje behoort, zooals alles wat uit de handen van dien inlander komt, tot de beste geschriften van de verzameling. Het bevat de navolgende stukken:

1°. bl. 1 tot en met bl. 45, eene verzameling van inlandsche wetten, dezelfde als waarover reeds onder N°. 25 en 26 gesproken is;

2°. bl. 47, tot en met bl. 50, eenige wetsbepalingen die Gôwa met Bône gemeen heeft;

3°. bl. 51, tot en met bl. 56, eenige wetten van Bône;

4°. bl. 57, tot en met bl. 60, eenige bepalingen van het gewoonte-regt ten opzigte van onze onderhoorigen;

5°. bl. 61 en 62, eenige lessen van den koning van Tálló, met name *Karāēnĳa Mátowāya soeṛtān* 'Abdoe-l-lāhi aan zijn' zoon *Karaēnta Toe-mēnaĳa ri-Bontobirāēng*;

6°. bl. 63 en 64, eenige lessen van oude vorsten;

7°. bl. 65, over vier onmisbare vereischten voor menschen van aanzien, raadslieden en wijzen;

8°. bl. 66, lessen van oude wijzen;

9°. bl. 67, in welke gevallen de Sarat of priesterwet, den kâli of

opperpriester vrijheid geeft, om bij het inzegenen van een huwelijk zelf als *wālli* of *voogd* der vrouw, gelijk bij de Mohammedaansche vrouw gevorderd wordt, op te treden; met andere woorden, om het huwelijk van een' vrouw, ofschoon zij geen *wālli* meê brengt, toch in te zegenen;

10°. bl. 68 tot en met bl. 72, over de magt van den *kāli* volgens den Sarat;

11°. bl. 72 tot en met bl. 74, eenige bepalingen bij het inzegenen van een huwelijk;

12°. bl. 75, in welke gevallen de *kāli* iemand volgens den Sarat met slagen en dood kan straffen;

13°. bl. 76, over misdrijven, die de welvaart van het land geheel doen kwijnen.

N°. 29 (kl. 4°, 28 bladz.) bevat een' Makassaarsche bewerking van het Maleische verhaal van het wonderwerk van den Profeet Mohammed, hoe hij de maan in tweeën deelde, ter staving van zijn profetisch gezag tegenover den vorst van Mekka. Verg. de Holl. Handl., bl. 307 en Pijnapp. Bijdr., 3de volgr., Deel V, bl. 160. Het HS. is zeer netjes met Arabische karakters geschreven.

N°. 30 (kl. 4°, 39 bladz.) bevat een net insgelijks met Arabische karakters geschreven Makassaarsch stuk, en wel den oorlog van Profeet Mohammed met den vorst van het rijk Palaël.

N°. 31 (kl. 4°, 184 bladz.) bevat in het Makassaarsch uit een Arabisch geschrift van de overlevering verscheidene bijzonderheden uit het leven van Mohammed, van diens geboorte af, tot aan den dood van Chadiedjah. Onder anderen vindt men ook hier het wonder van de maan, waarvan bij N°. 29 gesproken is, uitvoerig beschreven. Het HS. is vrij goed geschreven.

N°. 32 (12°, 139 bladz.) bevat:

1°. bl. 1, tot en met bl. 36, een Makassaarsche bewerking van de

Maleische 'hikāyat rasōeli-l-lāhi bārtjōekoer, *het scheren van het hoofdhaar van den Profeet Mohammed*. Verg. Pijnapp. Bijdr., 3de volgr., Deel V, St. 2, bl. 160, H. N. v. d. Tuuk Kort Versl. Royal As. S. in Bijdr., 3de volgr., Deel I, bl. 451.

2°. bl. 43 tot en met bl. 131, een Makassaarsch verhaal van den dood van Mohammed den Profeet.

3°. bl. 132, tot en met bl. 139, een Boegineesch stukje over Soer. 112 van den Koran, gebedigd als amulet.

N°. 33 (kl. 4°, 78 bladz.), vrij netjes en duidelijk geschreven, bevat drie Makassaarsche stukken:

1°. bl. 1 tot en met bl. 56, een' Makassaarsche bewerking van de Maleische 'hikāyat mi'rādī nabi Moehammad, of *geschiedenis van Mohammed's hemelvaart*, verg. de Holl. Handl., bl. 310, en Pijn., T. v. N. Ind. 1849, I, bl. 160, doch vooral Donselaar in de Mededeel. Deel V, St. I, bl. 99.

2°. bl. 57 tot en met bl. 68, eene Makassaarsche bewerking van de Mal. 'hikāyat rasōeli-l-lāhi bārtjōekoer, *het scheren van het hoofdhaar van den Profeet Mohammed*, die reeds onder N°. 32 besproken is.

3°. bl. 69 tot en met bl. 78, een gesprek van Mohammed met Paratanoesalami over de pligten der vrouw jegens haren man, insgelijks uit het Maleisch overgenomen. Men vergel. v. d. Tuuk's Kort versl. der Mal. HSS. van de R. Asiat. Society te Londen N°. 47 en de Holl. Handl. 2de dr. bl. 308, waar de titel in het Mal. luidt: tjāritrā partana islām, of: bardāna sallāmah. Welligt heeft men te denken aan het Arab. فَرْتَنَى (fartanā) en het Arab. سَلَامَة (sallāmat), volgens Johnson's dictionn. eigen namen van vrouwen. Ook zou het kunnen zijn, dat islām hier Maleisch ware, en alsdan op te vatten van eene *Mohammedaansche vrouw*, dus: *Fartana de Mohammedaansche*.

N°. 34 (kl. 4°, 136 bladz.) bevat in het Makassaarsch verscheidene lessen en vermaningen van den Profeet Mohammed, van de chaliefen

Aboe-Bakr, 'Omar, Othmān en 'Alī, gelijk ook van vele wijzen en geleerden als bij voorbeeld Lokmān. Hier en daar wordt de Arabische tekst, waaruit het handschrift blijkbaar vertaald en overgenomen is, zelf medegedeeld. Het HS. is bijzonder netjes en duidelijk geschreven.

N°. 35 (fol., 43 bladz.) bevat twee stukken Arabischen tekst met interlinéaire Makassaarsche vertaling in Arabisch schrift:

1°. bl. 1 tot en met bl. 11, vragen en antwoorden over het Mohammedaansch geloof van den Šjaich Imām Aboe-Laiš (waarschijnlijk: Aboe-Laiṯ) Mohammed A-ṯh-Thamargandī (waarschijnlijk: A-s-Samarqandī);

2°. bl. 12 tot en met bl. 43, eene ma'rifatoe l-islāmi, *kennis der Mohammedaansche godsdienst*, waarschijnlijk hetzelfde werk als dat in de Hollander's Handl. 2de dr., bl. 306, genoemd wordt: "een kort opstel over de hoofdzaken van de Mohammedaansche godsdienst in het Arabisch en Maleisch.

N°. 36 (kl. 4°, 23 bladz.) bevat eenige verzen uit den Arabischen Koran, voorzien van eene interlinéaire vertaling of verklaring in Makassaarsch met Arab. letters, als van Soer. IV, vs. 1, tot en met vs. 27, over de verdeeling van erfenissen, enz., Soer. III, vs. 175 en 176, behelzende: verbod tegen de gierigheid, Soer. IV, vs. 28, Soer. IV, vs. 46, bevattende: verbod om te bidden, dronken zijnde, of onrein door coïtus, enz., Soer. V, vs. 42, vermeldende de straf op diefstal, Soer. V, het slot van vs. 48, tot en met vs. 49, behandelende het justalionis, Soer. IV, vs. 147, Soer. V, vs. 8 en 9, mededeelende het voorschrift van reiniging vóór het gebed, alsmede na den coïtus en het verrigten van zekere behoeften.

N°. 37 (kl. 4°, 185 bladz.) en N°. 38 (kl. 4°, 177 bladz.) bevatten wetten en voorschriften van den Sarat of Priesterraad in het Makassaarsch. De inhoud van beide handschriften, die over het algemeen duidelijk geschreven zijn, komt, ofschoon in andere volgorde, nagenoeg

op hetzelfde neder, als wat men in het uitstekend handschrift van Tād̃joe-d-dien, dien oud-luitenant der Maleijers, waarover ik bij N°. 7 gesproken heb, en wel van bl. 218, tot en met bl. 288 aantreft. Met de cijfers, die ik in deze handschriften hier en daar aan den kant geplaatst heb, wordt naar dit handschrift van Tād̃joe-d-dīn verwezen.

N°. 39 (kl. 4°, 46 bladz.) bevat een Arabisch en een Makassaarsch stuk. Het eerste (bl. 1 tot en met bl. 24) is een *tahliel*, of soort van lofprijzing van God, aldus genoemd naar de daarin voorkomende woorden: *lā ilāha illā-l-lāhoe*, *er is geen God, dan Allah*. Het tweede (bl. 25, tot en met bl. 46) is een uit het Maleisch overgenomen gesprek van den Profeet Mohammed met den duivel. Men vergel. over het Mal. HS. *‘hikāyat Iblies dān Nabie Moehammad* de Holl. Handl., 2de dr., bl. 308. Zoowel het Arabisch als het Makassaarsch van dit handschriftje is keurig geschreven.

N°. 40 (kl. 4°, 42 bladz.) bevat eenige Makassaarsche godsdienszangen met het metrum van de beneden onder N°. 70 vermelde *kê-long’s*, met een gebed in het Makassaarsch tot slot.

N°. 41 (kl. 4°, 12 bladz.) bevat een’ Arabische op Zuid-Celebes gebruikelijke *ذِكْر* of lofprijzing op God en den Profeet Mohammed, en wel die, welke voor den Vrijdag bestemd is.

N°. 42 (kl. 4°, 26 bladz.) bevat insgelijks een Arab. op Z.-Celebes gebruikelijke *ذِكْر*, te weten: die voor het Maeloedfeest.

N°. 43 (kl. 8°, 99 bladz.) idem als N°. 42.

N°. 44 (kl. 4°, 79 bladz.) idem als N°. 42 en 43, doch keurig geschreven en versierd.

N°. 45 (kl. 4°, 28 bladz.), bevat:

bl. 1 tot en met bl. 3, een *talâkkīng* (تَلْقِين) of Arabische grafrede;

bl. 4 tot en met bl. 5, r. 1, een Arabisch gebed, uitgesproken op het graf na de grafrede of *talâkkīng*;

bl. 5, een Arab. gebed voor de zielen der overleden' kinderen;

bl. 6, een Arabisch gebed tot erlanging van de zaligheid;

bl. 6 en 7, een Arabisch gebed tot afwending van kwaad;

bl. 7 tot en met bl. 28, beschrijving van den ganschen loop der vrijdagsche godsdienstoefening in de moskee, met vermelding van al de daarbij gebruikelijke gebeden en preek in het Arabisch, terwijl men aan het slot een' Makassaarsche vertaling dier preek vindt.

N°. 46 (kl. 4^e., 50 bladz.) bevat de Arabische preeken na de vasten van de maand *dsœ-l-^uhidjat* en na die van de maand *ramadhân*, met Makassaarsche vertaling.

N°. 47 (fol., 22 bladz.), bevat eenige Arabische preeken met Makassaarsche vertaling in Arabisch schrift. NB. allerprachtigst geschreven door Abdallah, zoon van den tegenwoordigen kapitein der Maleijers!

N°. 48 (fol., 132 bladz.) bevat insgelijks Arabische preeken met Makassaarsche vertaling in Arabisch schrift. NB. ook allerprachtigst geschreven door denzelfden als het vorig HS. (N°. 47.)

N°. 49, drie rollen met Arabische preeken, waarvan twee stellen voorzien van Makassaarsche vertaling in Arabisch schrift.

N°. 50, één rol Arabische preeken met Makassaarsche vertaling in Arabisch schrift.

N°. 51, één rol met een stel Arabische preeken voorzien van Makassaarsche vertaling in Arabisch schrift.

N°. 52 bevat een afschrift van den Arabischen Koran met interlinéaire Makassaarsche vertaling, dien ik ten huize van den Kâli of Opperpriester van Gôwa aantrof.

Dit HS. bestaat uit 5 deelen:

Deel I heeft 133 bladz. fol., en bevat alleen de Makassaarsche vertaling, met weglating van den Arabischen tekst. Het is geschreven door een' uitstekend' Inlandsch' schrijver, met name Dâëñg-Matôla.

Deel II heeft 131 bladz. fol. en bevat, evenals Deel I, slechts de

Makassaarsche vertaling. Voorts is het insgelijks door gemelden Dâëñg-Matôla geschreven.

Deel III, dat 180, Deel IV, dat 176, en Deel V, dat 194 bladzijden fol. heeft, bevatten zoowel den Arabischen tekst als de interlinéaire vertaling in het Makassaarsch. Deze deelen zijn insgelijks keurig geschreven, en wel door zekeren Imām Baëhakīm van Tôpe-djâwa.

Nº. 53 (kl. 4º, 33 bladz.) draagt tot opschrift den titel van: *Macetoc-l-anbiyāʾ*, of *dood der profeten*. Hoe dit geschrift aan dezen titel komt is eenigzins duister, maar het handelt slechts over den *coïtus*. Verg. B. Chr. III, bl. 56, reg. 1, vlgg.

Nº. 54 (fol., 28 bladz.) bevat een stuk van Dâëñg-Matôla over eenige gebruiken in het Makassaarsche rijk van Gôwa.

Nº. 55 (fol., 27 bladz.), insgelijks van Dâëñg-Matôla afkomstig, bevat een stuk handelende over de trouw-, geboorte- en begrafenisplegtigheden onder de inlanders van Zuid-Celebes, vooral van Bône, in gebruik.

Nº. 56 (fol., 14 bladz.) bevat een stuk over de trouwplegtigheden bij een' Makassaar van geringe afkomst in gebruik.

Nº. 57 (fol., 23 bladz.) bevat een stuk over de trouw-, geboorte- en begrafenisplegtigheden onder de Makassaren.

Nº. 58 (fol., 12 bladz.) bevat eenige bijzonderheden, door den inlandschen schrijver Dâëñg-Matôla, tijdens diens verblijf in Sôppeñg, uit een dagregister van den vorst van dat rijk in het Makassaarsch opgeteekend, als bij voorbeeld over de wijze, waarop Europeanen van rang aan de hoven van Bône en Sôppeñg plegen ontvangen te worden.

Nº. 59 (4º, 30 bladz.), slecht en slordig geschreven, bevat de woorden der doëta's, d. i. van den man en de vrouw, die de eerste als afgevaardigde van den bruidegom en overbrenger van de huwelijksgift, de tweede als woordvoester voor de bruid, over het al of niet toelaten

des bruidegoms onderhandelen. Verg. Mak. Woord. op: *dôta*, bl. 362, kolom 1.

N°. 60 (fol., 24 bladz.) bevat de Makassaarsche *sînrilí* (soort van gedicht) van Dâtoe-Môeseñg, volgens dit HS. door mij opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 321 tot en met bl. 356. Achter den Makassaarschen tekst van de Chrestomathie vindt men eene beschouwing over deze *sînrilí*, eene transcriptie met Romeinsche karakters, eene vertaling en eenige aantekeningen. Verg. Mak. Chrest., bl. 511 tot en met bl. 563. De mededeelingen uit deze *sînrilí* van W. M. Donselaar in de Bijdr., Deel III, bl. 182 tot en met bl. 187, zijn blijkbaar niet aan dit HS. ontleend.

N°. 61 (4°, 80 bladz.) bevat insgelijks eene *sînrilí* van Dâtoe-Môeseñg; doch dit HS. staat in alle opzigten verre beneden het vorige.

N°. 62 (fol., 43 bladz.) bevat de *sînrilí* van Mâdi, volgens dit HS. door mij opgenomen in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 357 tot en met 410. Achter den Makassaarschen tekst der Chrestomathie vindt men ook hier eene beschouwing over de *sînrilí*, eene transcriptie met Romeinsche karakters, eene vertaling en eenige aantekeningen.

N°. 63 (4°, 41 bladz.) bevat insgelijks eene *sînrilí* van Mâdi, in waarde verre beneden de vorige staande.

N°. 64 (4°, 63 bladz.) bevat de *sînrilí* van Dâtoe-Môeseñg (bl. 1 tot en met bl. 38) en die van Mâdi (bl. 38 tot en met bl. 63). Dit HS. staat beneden de boven vermelde handschriften over Dâtoe-Môeseñg en Mâdi.

N°. 65 (fol., 14 bladz.) bevat de *sînrilí* van Sîti-Tjîna ri-Bantâëñg. Dit handschrift is onduidelijk geschreven en de *sînrilí* zelve beteekent zeer weinig. De inhoud komt eenvoudig hierop neder: Er is te Bantâëñg een schoone met name Sîti-Tjîna ri-Bantâëñg, waarop een vorst van Gôwa verliefd raakt. Wanneer diens voornaamste echtgenoot verneemt, dat hij deze Sîti-Tjîna ri-Bantâëñg insgelijks tot vrouw geno-

men heeft, weet zij door het toezenden van een toovermiddel verkoe-
ling tusschen de twee geliefden te bewerken, zoodat haar man van
Bantâëñg huiswaarts keert. Als Sîti-Tjîna ri-Bantâëñg den vorst op
een' door hem bepaalden tijd vruchteloos blijft wachten, begeeft zij
zich vol woede naar Gôwa. En aldaar heeft een heftige strijd tusschen
de twee vrouwen plaats, die noode van elkander gescheiden worden.
De vorst gebiedt ten slotte aan Sîti-Tjîna ri-Bantâëñg, om naar Ban-
tâëñg terug te keeren, onder belofte van haar over 7 dagen een bezoek
te zullen brengen.

N°. 66 (fol., 12 bladz.) zeer net en duidelijk geschreven, bevat de
sînirilí van Âná-Ikôëñj̃d̃joëñg-barâni, welke hierop nederkomt: Âná-
Ikôëñj̃d̃joëñg-barâni wordt verliefd op Âná-Isamîndará-baïne. Als deze
op al zijn' aanzoecken onverbiddelijk blijft, neemt hij eindelijk de toe-
vlugt tot een toovermiddel, bestaande in een' soort van pinañg van
het gebergte van Bantâëñg. Nauwelijks heeft zij hiervan gegeten, of
zij gevoelt zich hartstogtelijk verbonden aan Âná-Ikôëñj̃d̃joëñg-barâni,
zoo zelfs dat zij, wanneer zij aan het strand den minnaar, die met zijn
vaartuig naar Java vaart, voorbij ziet zeilen, als een' wanhopige smeekt
om meê te mogen gaan. Deze is nu op zijne beurt even onverbiddelijk,
en Âná-Isamîndará wordt dien ten gevolge een' prooi der golven. Als
haar stoffelijk overschot aan het strand begraven is, getuigt een graf-
teeken van haar treurig uiteinde. De minnaar van Java terugkeerende,
ontwaart vol schrik dit noodlottig monument, en als hij te vergeefs alle
middelen in het werk gesteld heeft, om de doode in het leven terug te
roepen, maakt hij ook aan zijn eigen bestaan een einde, en tracht alzoo
ten minste in den dood met haar vereenigd te worden.

N°. 67 (4°, 36 bladz.) bevat insgelijks eene sînirilí van Âná-Ikôëñj̃-
d̃joëñg-barâni, volgens een' aanteekening van den schrijver zelve, door
I-Sâñgga, een' volgeling van Dâëñg-Bântañg te Takállará, in 1857
gecopieerd. Ofschoon in woorden en samenhang van denkbeelden groot

verschil besta, komt de inhoud van dit HS. echter op hetzelfde neder als het vorige. Het is minder mooi geschreven, maar toch duidelijk.

N°. 68 (fol., 25 bladz.) bevat de *sînrilí* van I.-Kâre-bâdjí, zoon van Karâênga ri-mâta-âlo, of *vorst der Zon*, in Bonthainsch dialect. I.-Kâre-bâdjí begaat aanvankelijk allerlei gemeene streken, zoo zelfs dat hij buitenslands verwijderd moet worden. Als zijn vader bitter be-droefd over deze scheiding de hulp van een Kâlî of opperpriester in-roept, weet deze hem door onderwijs in den Islam op het goede spoor te brengen. En van nu af aan wordt hij de lieveling van vorst en volk. Bij gelegenheid van een bezoek aan boord van een vreemden scheeps-kapitein bekomt hij op de scherf van een kom eenige portretten, onder andere dat van I-Sâre-boêlañg uit de Onderwereld. Dit beeld maakt zulk een' diepen indruk op hem, dat hij er alles op zet, om de persoon die het voorstelt te ontmoeten. Na langdurige reizen te land en te zee, waarop het natuurlijk aan avonturen niet ontbreekt, verneemt hij eindelijk hare stem, en krijgt haar daarop ook weldra te zien. Thans blijkt het, dat deze I-Sâre-boêlañg eene dochter is van Karâênga ri-kasarâkkañg of *Vorst van den ondergang der Zon*, die Karâênga ri-mâta-âlo tot broeder heeft. Neef en nicht huwen te zamen en begeeven zich na verloop van eenigen tijd tot Karâênga ri-mâta-âlo, die zeer verblijd is, zijn' zoo lang gemisten zoon terug te zien, en onmiddellijk tot het besluit komt, om de regering aan hem over te dragen. Dit handschrift is netjes en duidelijk geschreven.

N°. 69 (fol., 26 bladz.) bevat een afschrift van hetzelfde stuk als het vorige, doch is zeer defect. Een groot stuk, dat in HS. N°. 68, bl. 19, r. 6 v. o. tot bl. 22, reg. 7 v. o. voorkomt, is hier uitgevallen.

N°. 70 (fol., 31 bladz.) bevat de *sînrilí* van Nâkkôe-polêya-ri-Loê-woé, netjes en duidelijk geschreven in Bantâêngsch dialect. Deze Nâk-kôe-polêya-ri-Loêwoé woont te Koênjdjoeng-mâñge in het land van Bantâêng. Hij geraakt verliefd te Tanakouêya, bij Katâpañg, op Âná-

Gîlîng-ganrâya, de verloofde van den vorst van Paboewâkkaṅg (insgelijks digt bij Katâpaṅg gelegen). Als Âná-Gîlîng-gaṅrâya aanvankelijk kwanswijze niets van Nâkkôe-polêya-ri-Loëwôe wil weten, maakt deze aanstalten, om met zijn vaartuig naar Java ten handel te gaan. Nu krijgt zij berouw, dat zij zoolang de onverbiddelijke gespeeld heeft, en spoedt zich des nachts, van een paar hofdames vergezeld, naar het strand, in de hoop, dat Nâkkôe-polêya-ri-Loëwôe haar nog als zijne gade meê naar Java zal willen nemen. Aan het strand gekomen, ziet zij het vaartuig van Nâkkôe-polêya-ri-Loëwôe op het punt van onder zeil te gaan. Zij smeekt hem zich over haar te ontfermen, en tracht nog tot twee keeren toe, in weêrwil van het hevig geklots der golven, aan boord te komen. Maar hij is nu op zijne beurt hardnekkig, en weldra is hij met zijn vaartuig op verre afstand van de kust. Âná-I-Gîlîng-gaṅrâya bezwijkt van wanhoop in de armen harer hofdames en wordt volgens haar verlangen aan het strand begraven. Die begrafenis heeft met tal van plegtigheden plaats, en Datôewa-ri-Paboewâkkaṅg werpt zich daarbij, zeker omdat hij haar verloofde was, als een wanhopige in den grafkuil, waaruit men hem met moeite verwijdert. Niet lang na de begrafenis keert Nâkkôe-polêya-ri-Loëwôe, tengevolge van een' droom, weder huiswaarts. En als hij aan het strand het graf van Âná-I-Gîlîng-gaṅrâya ontwaard heeft, weet hij door bijzondere middelen de geliefde doode in het leven terug te roepen, en voert haar als zijn' echtgenoot mede naar zijne woning te Koëṅdjoeṅg-mâṅge.

N°. 71 (fol., 43 bladz.) bevat een insgelijks vrij goed geschreven afschrift van dezelfde sîṅrîlî.

N°. 72 (kl. 4°, 8 bladz.) bevat eenige Makass. tarâssoló's of inleidingen op brieven. Men vergel. Mak. Chrest., bl. 304 tot en met bl. 310 en bl. 491, vlg., gelijk ook Makass. Woordenb. op: *tarâssoló*.

N°. 73 (kl. 4°, 116 bladz.) bevat eenige Makassaarsche tarâssoló's (vergel. het onder N°. 72 aangeet.), minnebrieven, sîṅrîlî's (vergl. Mak.

Chrest., bl. 311, tot en met bl. 320, en vooral bl. 492 vlg., waar over deze soort van gedichten gesproken wordt) en këlông's (verg. Makass. Chr., bl. 419, tot en met bl. 427, doch vooral bl. 653 vlgg., waar niet alleen uitvoerig over deze Makassaarsche pantons gehandeld; maar ook een' Hollandsche vertaling van al de in de Chrestomathie voorkomende këlông's gegeven wordt).

Nº. 74 (kl. 4º., 18 bladz.) bevat eenige Makassaarsche sînrilí's. Verg. het bij Nº. 73 aangeteekende.

Nº. 75 (4º., 17 bladz.) bevat zeven sînrilí's en ten slotte eenige këlông's op een' *droom*. Verg. het boven bij Nº. 73 aangeteekende.

Nº. 76 (kl. 4º., 121 bladz.) bevat eenige Makass. sînrilí's. Vergel. het bij Nº. 73 aangeteekende.

Nº. 77 (kl. 4º., 254 bladz.) bevat insgelijks niets dan Mak. sînrilí's. Het slot echter van de laatste sînrilí ontbreekt. Verg. het bij Nº. 73 aangeteekende.

Nº. 78 (kl. 4º., 149 bladz.) bevat insgelijks enkel Makassaarsche sînrilí's, doch met Arabische letter geschreven. Verg. het bij Nº. 73 aangeteekende.

Nº. 79 (fol., 74 bladz.) bevat een' bundel van allerlei stukken, als:

1º. bl. 1 en 2 een Makassaarsche sînrilí, opgenomen in mijne Mak. Chr., bl. 319, vlgg. met vertaling, bl. 509 vlgg.

2º. bl. 3 een Makassaarschen minnebrief.

3º. bl. 5 tot en met bl. 8 een sînrilí.

4º. bl. 9, tot en met bl. 16, eenige këlông's. Vergel. Mak. Chrest., bl. 419, vlgg., met vertaling en aantekeningen.

5º. bl. 17, tot en met bl. 20, een' zang genaamd Tjòewi, opgenomen in mijne Mak. Chrest. bl. 411 en 412, met vertaling en aantek.

6º. bl. 21, tot en met bl. 22, een' zang genaamd Dâëng-Tjamóem-moe, opgenomen in mijne Mak. Chr., bl. 413 en 414, met vertaling en aantekeningen.

7°. bl. 23, een' zang genaamd Kôërroé-kôërôé *djângaŋg*, opgenomen in mijne Mak. Chrest., bl. 415 en 416.

8°. bl. 25, een' zang, genaamd Toerinâoeŋg, opgenomen in mijne Mak. Chrest., bl. 417 vlg., met vertaling en aanteekening.

9°. bl. 27 tot en met bl. 29, een drietal zeer slordig geschreven' en weinig bekende zangen.

10°. bl. 31 tot en met bl. 33, eenige Boeginesche *êloŋg*'s. Vergel. Boeg. Chr. III, bl. 165 vlgg.

11°. bl. 35 tot en met 45, een stukje uit het groote Boeg. gedicht der La-Galigo-poëzie, en wel dat gedeelte, waarin *Pânre-Patânjâ* voorkomt (verg. Boeg. Chrest., bl. 259, r. 4 v. o.), met interlinéaire Makassaarsche vertaling.

12°. bl. 47 tot en met bl. 50, een Makassaarsch stuk over de grenzen van het landschap *Bâŋkalá*, dat vroeger met *Binâmo* en *Laikaŋg* de Toeratêya-landen uitmaakte, thans tot de Zuider Distrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden behoort.

13°. bl. 51, een Makassaarsch stukje over het landschap *Polombâŋkeŋg* in de Zuider Distrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden.

14°. bl. 53 tot en met 56, een oud contract tusschen het Gouvernement en *Bantâeŋg*, opgenomen in mijne Mak. Chrest., bl. 208 tot en met bl. 210.

15°. bl. 57 tot en met 60, over het landschap *Patôdjo* in *Sôppeŋg*.

16°. bl. 61 tot en met 64, over de velden van *Akampeŋg*.

17°. bl. 64 en vlgg., een' brief van *Dâtoe-Bôtto* aan zijn' zoon *Dâtoe-Mariyo*, den tegenwoordigen vorst van *Sôppeŋg*, over die velden van *Akampeŋg*.

18°. bl. 69 en 70 geslachtboom der oude vorsten van *Sidêreŋg*.

19°. bl. 71 tot en met 74, eene lijst van oude Boeginesche woorden.

N°. 80 (fol., 879 bladz. in twee deelen) bevat een vertaling of om-

ILG
fusse
anse
klok

werking van de Maleische 'hikāyat 'Hamzah, en wel van dat gedeelte, waaruit de Hollander en Niemann voor hunne Maleische leesboeken stukken ontleend hebben. De geschiedenis begint met den vorst van Madain of Madāyin (Ctesiphon) (verknoeid in *Madyan*), genaamd Qobbād Šjahriyār (verknoeid in Qobbā sahriya), vader van den Perzischen koning Noesjirwān. Aan het hof van dien vorst staat vooral in hoog aanzien de wijze Čhōdja Boezoer-đjamīr (verknoeid in hōdja Biezoe-đjamhier), wiens vader vermoord was door den rijksvizier Alqas. Als Noesjirwān geboren is, wordt Čhōdja Boezoer-đjamīr door den vorst gezonden naar Mekka, om te bevelen, dat men aan alle zwangere vrouwen den buik opensnijde. Dit barbaarsch bevel spruit hieruit voort, dat de vorst bevreesd is, dat zijn zoon later door een' prins van Mekka in magt overtroffen en overwonnen worde. De gezant voldoet niet aan dien last van zijn' heer, gaat integendeel zeer vreedzaam te werk. Hij maakt te Mekka kennis met Čhōdja Abdoe-l-Moe't'tālib, bewaker van den tempel, wiens zoon Emīr Hamzah vooral in zijne gunst deelt.

Als de vorst Qobbād Šjahriyār overleden en door zijn' zoon in de regering vervangen is, laat deze Čhōdja Boezoer-đjamīr ontbieden, die daarop huiswaarts keert.

Emīr 'Hamzah gedraagt zich intusschen als kind vrij ondeugend en wordt in zijn' gitestukken niet weinig gesterkt door zijn' kameraad 'Omar Ommaya. Nadat zijn' opvoeding voltooid is, maakt hij zich weldra beroemd door kracht en dapperheid, die hij beide aanwendt in het belang van de ware goddienst van den Profeet Abraham. De vorst 'Omar Ma'di Karib (verknoeid in: 'Omar Ma'di Kirāb), de heldenfeiten van Emīr 'Hamzah vernemende, acht het voor eigen' veiligheid van belang, om hem zoo spoedig mogelijk den oorlog aan te doen. Doch hij wordt geheel verslagen, en redt alleen zijn leven door omhelzing van het ware geloof. Als Noesjirwān later met vijandelijke aanvallen bedreigd wordt, weet zijn rijksvizier

Chōdja Boczoer-djāmīr Emīr 'Hamzah, dien hij in der tijd als zoon aangenomen heeft, te bewegen, dat hij aan het hof van Noesjirwān kome. Daar bewijst hij met zijn' vriend 'Omar Ommaya, die meestal als 't ware voor hansworst speelt, groote diensten, en bestrijdt bij herhaling allerlei vijanden, om ze vervolgens tot het ware geloof te bekeeren. Ondertusschen haalt hij zich hierdoor den nijd van 's vorsten gunstelingen, vooral van Bachtak en Goestahm (verknoeijing in Kastoem) op den hals, die hem gedurig op allerlei wijze belagen, doch daarvoor deerlijk gestraft worden. Aan het einde van dit HS. ontbreekt blijkbaar een stuk. Men vergel. hierbij vooral de Holl. Handl., bl. 309 en bl. 11^e tot en met 11^e en Niem. Bloemlezing uit Mal. geschriften stuk I, 2de dr., bl. 28 tot en met 49, en bl. 11^e tot en met bl. 11^e.

N°. 81 (fol., 833 bladz. in twee deelen) bevat insgelijks een gedeelte van de 'hikāyat 'Hamzah, en wel het laatste gedeelte van de 'hikāyat, waarover Pijnappel (Bijdrag. derde volgr., Deel V, st. 2, bl. 167) spreekt. Alleenlijk heeft men hier een werk van 92 in stede van 91 tjaritāra's, waaraan echter hier de 57 eerste ontbreken. Het onder N°. 80 vermelde werk is niet in tjaritāra's ingedeeld, doch daar dit het eerste gedeelte van de geschiedenis bevat, maken beide werken tezamen nagenoeg één geheel uit. Behalve de heldendaden en lotgevalen van Emīr 'Hamzah en diens zonen, vooral van Bad'oe-z-zamān, vindt men hier ook vermeld de geboorte van den Profeet Mohammed, van wien genoemde held een oom was. Verder wordt insgelijks vermeld, dat Hormansjah zijn' vader in de regering van Perzië opvolgde; doch Emīr 'Hamzah zien wij aan het slot uit Perzië naar Mekka terugkeeren.

82 (fol., 740 bladz. in twee deelen) handelt insgelijks, evenals de twee voorgaande handschriften, over Emīr 'Hamzah, en sluit zich geheel aan het slot van N°. 81 aan. Emīr 'Hamzah wordt te Mekka door zijn' neef Mohammed met open armen ontvangen, en omhelst door

diens toedoen het Mohammedaansche geloof. Nadat bl. 154 de dood van Emīr 'Hamzah vermeld is, handelt het HS. verder ook nog over den dood van Mohammed en het treurig uiteinde van diens kleinzonen 'Hasan en 'Hoesaīn, gelijk ook over het wreken van hun dood door hun broeder Mohammed 'Alī 'Hanafī. Verg. het bij N°. 14 aangeeteekende.

Aan het einde van dit HS. (bl. 697 tot en met bl. 740) heeft men ook nog een' Boeginesche bewerking van het Maleische verhaal van *Tamīmoe-d-dāri*. Verg. het bij N°. 10 aangeteekende.

N°. 83 (fol., 188 bladz.) bevat een verhaal van zekeren Aboc-Nawas te Rōng (Konstantinopel), wiens schrandrheid aanvankelijk door allerlei gitestukken, waaronder zelfs vrij smerige, openbaar wordt, maar later wanneer hij tot kâli of opperpriester verheven is, uit allerverstandigste regterlijke uitspraken blijkt. Enkele staaltjes daarvan zijn niet onaardig. Het HS. is in zuiver en zeer verstaanbaar Boegineesch geschreven. Het schrift is niet mooi, maar toch goed leesbaar; het is afkomstig van een' schrijver van mij, met name La-Sîri, zooals men aan het slot zien kan. Dit verhaal is zonder twijfel van elders overgenomen, doch het origineel is mij niet bekend.

N°. 84 (fol., 215 bladz.) bevat twee uit het Maleisch overgenomen verhalen, het eene van Profeet Mozes (bl. 1 tot en met bl. 86), het andere van Profeet Salomo (bl. 87 tot en met bl. 215). Verg. de Holland. Handl. 2de dr., bl. 310.

N°. 85 (fol., 328 bladz.) en N°. 86 (fol., 391 bladz.) bevatten een' Boeginesche bewerking van de Maleische 'hikāyat Tjêkel-wanēng-pati. Het verhaal begint met de nederdaling van Bātara Naja Kāsōema (verknoid in Ayāna Kasōema), zoon van Bātara kala sāgala dewa-dewa op Aarde, om daar te huwen met de prinses Dātōe Amāsa ri-Pagōtañg. Uit dit huwelijk worden geboren Rādja-Koerīpañg, Rādja Gāgalañg en Rādja Sinasāri (verknoid van Sīngasari). Rādja-Koerīpañg en Rādja-

Dâha komen met elkander overeen, om een' zoon en een dochter te zamen te laten trouwen. De dochter van Râd̃ja-Dâha heet Raden Galo-Daha, doch deze wordt door een *bôlâ*, of soort van boozen geest, weggepakt, en naar een' grot gevoerd. De zoon van Râd̃ja-Koeripāṅg, die haar had moeten trouwen, valt in handen van den vorst der duivelen te Tjāwêndoe, wien men voorspeld had, dat dit kind hem eenmaal veel kwaad zou berokkenen. Alle middelen door den vorst aangewend om den jongen te dooden, mislukken, en zoo wordt deze later in staat gesteld, om zijne nicht en aanstaande bruid te gaan opsporen. Die togten maken een groot deel van den inhoud van dit verhaal uit. En naar den held dier geschiedenis, welke eerst Âna Înoṅg Karâtta-pâti (verknoeid van: Inoe Kârtapati) en naderhand Tjêkelé (v. d. Mal. HSS.: Tjêkel-wanēṅg-pati) heet, draagt het geheel zijn' naam. Men verg. de *Hollanders Handl.* 2de dr., bl. 313, alsmede V. d. Tuuk in T. v. N. Indië, Jaarg. 1849, Deel I, bl. 385, alsmede V. d. Tuuk en Pijnapp., *Bijdr. derde volgreks*, Deel I, bl. 429 vlgg., Deel V, bl. 168 tot en met bl. 170.

Aan het slot van N°. 85 (bl. 321 tot en met bl. 328) heeft men nog een laf verhaaltje over de verdeeling van een' erfenis tusschen 6 zonen, waarbij een kat, wier pooten, kop en staart ook onder die zes zonen verdeeld worden, later wanneer de gansche erfenis door toedoen van het beest verbrandt, aanleiding tot een' onoplosbare kwestie geeft, omdat niemand weet uit te maken, wiens hem toegekend deel van de kat den brand veroorzaakt heeft.

Mijne inlandsche vrienden beweerden gewoonlijk, dat mijne editie's van *Tjêkelé* nog geenszins van de beste waren, en ik geloof stellig, dat zij gelijk hadden; doch niemand was in staat mij wat beters te bezorgen.

N°. 87 (fol., 419 bladz. in twee deelen) bevat een' Boeginesche bewerking van de Maleische 'hikāyat Iskandār D̃soe-l-qarnain, of *geschiedenis van Alexander den Groote*. Vergel. de *Holland. Handl.* 2de dr.,

bl. 308, alsmede V. d. Tuuk en Pijn. Bijdr. 3de vlgr., Deel. I, bl. 459, en Deel V, bl. 166.

Dit HS. is zeer goed geschreven, met eene onder de Boeginezen voor mooi gehouden' letter.

N°. 88 (fol., 179 bladz.) bevat drie onderscheiden' stukken.

Het eerste (bl. 1 tot en met 143) draagt den naam van "verhaal van Sabâti-hâra, zoon van den vorst van Akâbârâ of Kôbarâ" dat niets anders is dan de Maleische *hikāyat Bachtiyār* of *hikāyat Golam* (verg. Pijnapp. Bijdr., derde volgr., Deel V, bl. 175), waarvan de Hollander onder het opschrift van "Geschiedenis van Ghalām" een stuk opgenomen heeft in zijn' Handl. 2de dr., bl. 117, tot en met bl. 146.

De inhoud van het Boeginesche stuk komt hierop neder: De vorst van Akbar, wiens naam hier niet genoemd wordt, moest met zijne echtgenooten het vaderland ontvlugten. Laatstgenoemde beviel op reis van een' zoon, die later den naam van Sabâti-hâra ontving. Dit kind, dat men van wege den spoed, waarmede de vlugt plaats vond, op den weg als vondeling moest achterlaten, werd door een rooverhoofd gevonden, die het evenals zijne vrouw met liefde opnam. Nadat de vader van Sabâti-hâra in zijn land teruggekeerd is, en den troon van het rijk beklommen heeft, tracht het rooverhoofd 'snachts met zijne bende in het paleis van den vorst in te breken, en wordt Sabâti-hâra, wien hij bij die gelegenheid meêgenomen heeft, door de koninklijke wachten opgepakt. Deze wordt niet terstond door zijne ouders herkend, maar weet zich spoedig de achting en genegenheid van velen, vooral van het vorstelijk paar, te verwerven. Later geeft hij bij herhaling de ondubbelzinnigste blijken van schrandrheid, zoodat de vorst het voornemen te kennen geeft, om hem tot zijn' opvolger te laten benoemen. Dit geeft aanleiding, dat de soelewâtanġ (plaatsvervanger des vorsten) en een pabiġġâra (raadsheer) hem door middel van vergift en laster naar het leven staan. Reeds is Sabâti-hâra op het punt van het

slagtoffer hunner snoodheid te worden, en heeft hij het alleen aan zijn' gave van vertellen te danken, dat de voltrekking van een doodvonnis nog eenigen tijd vertraagd wordt, als ten slotte het rooverhoofd en diens vrouw nog juist bij tijds te Akbar verschijnen, en daardoor niet alleen Sabâti-hâra's afkomst, maar ook diens onschuld, aan het daglicht brengen.

In het tweede stuk (bl. 143 tot en met 163) heeft men eenige lessen en vermaningen van Profeet Mohammed aan 'Alî.

Eindelijk vindt men in het derde stuk (bl. 163 tot en met 179) eene verzameling van lessen van den bekenden Loqmân den wijze.

N°. 89 (kl. 4°, 97 bladz.) is van denzelfden inhoud als N°. 88.

Bl. 1 tot en met 77 bevat: het verhaal van Sabâti-hâra, bl. 78 tot en met 87: de lessen en vermaningen van den Profeet Mohammed aan 'Alî, bl. 87 tot en met 97: de lessen van Loqmân den wijze.

N°. 88 is eene copy van dit HS. en vervaardigd door mijn' schrijver, met name La-Şîri.

N°. 90 (kl. 4°, 88 bladz.) bevat een' Boeginesche bewerking van het reeds onder N°. 1 vermelde verhaal van Bāyan Boedîmân. Dit Boeginesche stuk overtreft het Makassaarsche verreweg in volledigheid. Het is afkomstig van de kundige vorstin Âroe-Panjîjâna, moeder van de tegenwoordige koningin van Tanêtte. Onder de verhalen van den vogel bâwâng is hier vooral zeer uitvoerig dat, waarin gehandeld wordt over de vrome Bîbi Sabarieyah, waarvan v. d. Tuuk ook gewaagt in zijn Kort Verslag der Mal. HSS., Bijdr. 3de volgr. I, bl. 451.

N°. 91 (kl. 4°, 120 bladz.) bevat, evenals het voorafgaande HS., het verhaal van een' vogel bâwâng. Het begint met de ruzie van twee fakir's, waarvan de een beweert, dat het tegenwoordige en toekomstige leven niet van elkander verschillen, de ander, dat dit wel het geval is. De twist loopt zoo hoog, dat zij elkander doodslaan. Als de lijken op last van den vorst des lands drie dagen na de begrafenis weder opge-

graven worden, is dat van eerstgemelden fakir geheel ongeschonden gebleven. Van dat van den ander' vindt men niets meer, doch in plaats daarvan treft men een' vogel bāwāng aan, die terstond wegvliegt. Evenals in de 'hikāyat Bāyan Boedīmān (verg. N°. 90) begeeft de bāwāng zich naar een' boom, waarin nog 99 andere vogels van dezelfde soort zijn, en wordt als vorst uitgeroepen. Wanneer nu later al die bāwāng's door middel van vogellijm gevangen worden, houden zij zich dood, met het plan, om, als zij alle van den boom afgenomen en op den grond neêrgelegd zijn, op eens weg te vliegen. Dit ware hun bijkans volkomen gelukt, maar tengevolge van een misverstand vliegen al de onderdanen plotseling weg, terwijl de vorst nog boven in den boom vastzit. Deze wordt hierop stevig vastgebonden, en de vogelvanger, die eerst zeer verstoord is, dat hij zich op deze wijze heeft laten verschalken, wil den vogel onmiddellijk slagten en opeten. Later echter begrijpt hij, dat het meer in zijn belang is, om den vogel te verkoopen. En zoo gaat de vorst der bāwāng's van de eene hand in de andere over, waarbij de prijs van den vogel hoe langer des te hooger stijgt, totdat hij ten slotte aan het Hof komt. De hooge waarde van den vogel is eeniglijk hierin gelegen, dat hij bijzonder verstandig is, en allerlei nuttige verhalen weet te doen, waarvan in dit HS. eene menigte meêgedeeld wordt.

Ofschoon dit HS. met een' goede hand geschreven zij, is er blijkbaar hier en daar het een en ander uitgevallen.

N°. 92 (fol., 24 bladz.) bevat een' zoogenaamde pāoe-pāoe rika-dōng, of volksvertelling, waarbij de omstanders gedurig teekenen van goedkeuring plegen te geven. Het hier meêgedeelde verhaal vindt men opgenomen in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 1 tot en met 27. Ook heb ik den inhoud daarvan zeer uitvoerig vermeld in mijn geschrift "over de Wad̃jorezen met hun handels- en scheepswetboek", verschenen te Makassar bij P. v. Hartrop Jr., 1869, bl. 1 tot en met bl. 6.

N°. 93 (kl. 4°, 183 bladz.), zeer duidelijk geschreven, bevat een verhaal van Nabī Ibrāhīm, uit het een of ander Mal. HS. overgenomen.

N°. 94 (fol., 261 bladz.) bevat een' Boeginesche bewerking van de Maleische 'hikāyat van Indāra Poetārā, zoon van Bakārma Poespa, koning van Samantapoera, waarvan men onder N°. 13 eene Makassaarsche heeft. Verg. v. d. Tuuk's Kort Verslag Royal As. S. in Bijdr., 3de vlgr. I, bl. 419, vlgg.

N°. 95 (fol., 163 bladz.) bevat een' Boeginesche vertaling van de Maleische 'hikāyat soel^otān Ibrāhīm, vorst van 'Irāq, die in 1846 door Dr. D. Lenting en reeds vroeger in 1822, van eene Nederduitsche vertaling voorzien, door P. P. Roorda van Eijsinga werd uitgegeven.

N°. 96 (in drie deelen fol., het eerste van 274, het tweede van 282, het derde van 70 bladz.) bevat de Boeginesche bewerking van de Boedistihārat, door mij opgenomen in mijne Boegin. Chrest. I. bl. 65 tot en met bl. 464. Men vergel. vooral Deel III, bl. 6 tot en met bl. 9. Over de Makassaarsche vertaling van dit werk vergel. men het bij N°. 6 aangeteekende. Het Boeginesche stuk is bijzonder goed geschreven door Goeroe-Maṅgādji van Marāna in de Afdeeling Noorderdistrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden.

N°. 97 (kl. 4°, 479 bladz. in drie deelen), netjes geschreven, bevat het begin van de onder 96 vermelde Boedi-istihārat, welk men vinden kan in mijne Boegin. Chrest. I, bl. 65 tot en met bl. 250.

N°. 98 (fol., 516 bladz.) bevat een' Boeginesche bewerking van de bekende Maleische 'hikāyat Ismā Yātiem, in 1821 door P. P. Roorda van Eijsinga in het oorspronkelijk uitgegeven, terwijl men in het X^{de} deel der verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap eene verhandeling daarover van denzelfden Schrijver aantreft.

N°. 99 (gr. fol., 290 bladz.), waarvan een groot gedeelte in mijne Boeginesche Chrestomathie opgenomen is, bevat:

1°. bl. 1 tot en met 12, eenige oude contracten als dat der Tâl-loem̃pôŋjôwe, enz. Verg. Boeg. Chrest. I, bl. 531 tot en met 536, en vooral de aanteeek. daarop in Deel III, bl. 96 tot en met 98, voorts het Mak. Handels- en Advertentieblad van den 15 Sept. 1864, N°. 75, en mijne Verhand. over de Waŋjorezen enz., bl. 18 vlgg., waar men eene Hollandsche vertaling van sommige contracten vindt.

2°. bl. 12 tot en met 64 eenige stukken betreffende den oorlog van Gôwa met Bône, Sôppenŋ en de Hollandsche Compagnie onder aanvoering van den Admiraal Speelman (verg. B. Chr. I, bl. 537 tot en met 570, alsmede de aanteeek. daarop, III, bl. 98 tot en met 105), en vooral veel bijzonderheden uit het leven van Âroe-Palâkka Málâmpéë-gâmmâna.

3°. bl. 65 tot en met 90, het Boeŋgaaisch en andere contracten, die men in Valentijn's Oud en Nieuw Oost-Ind., Deel III, Makassaarsche zaken, bl. 160, vlgg., vermeld vindt.

4°. bl. 91 en 92, het testament van Âroe-Palâkka Pâtta Málâmpéë-gâmmâna.

5°. bl. 92 tot en met 96, vestiging der to-Âŋgke, of met Âroe-Palâkka naar Batavia getogen' en naar de rivier Âŋgke op Java genoemde Boeginezen, in het tegenwoordig' regentschap der Noorder distrikten Segêri.

6°. bl. 96 tot en met 107, geschiedenis van het ontstaan van het rijk van Tanêtte op Zuid-Celebes. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 571 tot en met 580, en aant. daarop, III, bl. 105 vlg.

7°. bl. 107 tot en met 116, over La-Tânribâli en andere Sôppenŋsche vorsten en rijksgrooten.

8°. bl. 116 tot en met 119, oorlogsverklaringen van Bône.

9°. bl. 119 tot en met 122, over de aanstelling van La-Patâoe Mátinrôwe ri-Nagawôlâŋg tot koning van Bône.

10°. bl. 122 tot en met 125, over de benoeming van La-Tânritâp-

poé tot opvolger van den koning van Bône Djalaloe-d-dieni, zoo deze mogt komen te sterven, in 1772.

11°. bl. 125, vlg., over de aanstelling van La-Mápapoèliyôñro tot koning van Sôppeñg.

12°. bl. 127 en 128, lijst van oud-Boeginesche woorden.

13°. bl. 129, benamingen der maanden van 't Oud-Boeginesche jaar.

14°. bl. 130 tot en met 137, over de huwelijks gift onder de Boeginezen.

15°. bl. 137 tot en met 145, eenige wetsbepalingen in Bône.

16°. bl. 146 tot en met 170, geschiedenis van den oorlog der Hollanders, bijgestaan door de Bonieren en Soppengers, tegen Gôwa, volgens Valentijn D. III, Makassaarsche zaken, bl. 152 tot en met 160, waarvan het nagenoeg een' vertaling is. Alleen het slot, waarin vermeld wordt, hoe Âroe-Palâkka na afloop der expeditie met Sôppeñg overeengekomen is, om de Wad̃jorezen, die de partij van Gôwa gekozen hadden, hunne ontrouw aan het verbond der *Tâlloenpôñjo* of drie groote staten van Celebes, te weten: Bône, Wad̃jô en Sôppeñg, te herinneren, is uit de Boeginesche geschiedenis van Wad̃jô, die ook in dit HS. voorkomt, letterlijk overgenomen.

17°. bl. 171 tot en met 217, oudste geschiedenis van Bône, opgenomen in mijne B. Chrest. I, bl. 465, tot en met 501. Verg. ook de aantek. daarop, Deel III, bl. 60 tot en met 78.

18°. bl. 217 tot en met 220, oudste geschiedenis van Loëwoé, opgenomen in mijne B. Chrest. I, bl. 527 tot en met 530. Verg. ook de aantek. daarop, Deel III, bl. 93 tot en met 96.

19°. bl. 221 tot en met 235, oudste geschiedenis van Sôppeñg, waarvan een groot gedeelte door mij opgenomen werd in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 520 tot en met 526.

20°. bl. 236 tot en met 241, lijst der afstammelingen van Simpoe-roesiya, den eersten uit den Hemel gedaalden vorst van Loëwoé.

21°. bl. 241 tot en met 263, geslachtboomen van verscheidene andere Boeginesche vorsten.

22°. bl. 263 tot en met 285, oudste geschiedenis van Wādǰó, opgenomen in mijne B. Chr. I, bl. 502 tot en met 520. Verg. aant. daarop, Deel III, bl. 78 tot en met 89.

23°. bl. 285 tot en met 287, over het wrijven van den buik eener zwangere vorstin.

24°. bl. 287 tot en met 290, over de bevalling eener vorstin.

N°. 100 (fol., 194 bladz.) komt voor een groot gedeelte in inhoud overeen met N°. 99. Het bevat de volgende stukken:

1°. bl. 1 tot en met 18, oudste geschiedenis van Bône. Verg. HS. N°. 99, bl. 171 tot en met 217, en B. Chr. I, bl. 465 tot en met 501, Deel III, bl. 60 tot en met 78.

2°. bl. 18 tot en met 26, geslachtboom van La-Sarāṅgāṅg een' Sōppeṅsch' vorst.

3°. bl. 26 tot en met 28, Sōppeṅ met deszelfs vassalen.

4°. bl. 28 tot en met 30, verbond van Woēmpōēṅgāṅg met Soppeṅg.

5°. bl. 30, ornamentsvelden van den vorst van Sōppeṅg.

6°. bl. 31 tot en met 41. Geslachtboomen van Siṁpoeroesiya, den eersten uit den Hemel gedaalden vorst van Lotwoé, en van verscheiden' andere Boeginesche vorsten. Verg. HS. N°. 99, bl. 235 tot en met 263.

7°. bl. 41 tot en met 44, het contract der *Tállōēṁpōṁjō*, of drie voorname staten van Celebes, Bône, Wādǰó en Sōppeṅg. Verg. HS. N°. 99, bl. 1 volg., Boeg. Chr. I, bl. 531 tot en met 536, Deel III, bl. 96 tot en met 98, Verhand. over de Wādǰ. enz., bl. 18 vlgg.

8°. bl. 44 tot en met 48, oude wetten en bepalingen. Verg. HS. N°. 99, bl. 137 tot en met 145.

9°. bl. 48 tot en met 49, oude contracten. Verg. HS. N°. 99, bl. 9 vlgg.

10°. bl. 49 tot en met 52, over La-Tânribâli en andere Sôppenŋsche vorsten en rijksgrooten.

11°. bl. 52 tot en met 60, eenige stukken betreffende den oorlog van Gôwa met Bône, Soppennŋ en de Hollandsche Compagnie onder aanvoering van den Admiraal Speelman. Verg. HS. N°. 99, bl. 12 tot en met 25.

12°. bl. 60 tot en met 63, Geslachtboomen van La-Oeliyo Bôtée, koning van Bône, en andere Boeginesche vorsten.

13°. bl. 63 tot en met 65, woorden van Âroe-Bîla tot zijne kinderen.

14°. bl. 65 tot en met 74, merkwaardige gezegden van Âroe-Bîla en anderen.

15°. bl. 74 tot en met 76, oorlogsverklaringen van Bône. Vergel. HS. N°. 99, bl. 116 tot en met 119.

16°. bl. 76 tot en met 78, een stuk uit de oudste geschiedenis van Sôppenŋ.

17°. bl. 78 tot en met 106, stukken uit den oorlog van Gôwa met Bône, Sôppenŋ en de Compagnie, waarin vele bijzonderheden omtrent Âroe-Palâkka en anderen, gelijk ook eenige geslachtboomen van Boeginesche vorsten voorkomen. Verg. HS. N°. 99, bl. 12 tot en met 64.

18°. bl. 106 en 107, overeenkomst van het volk van Sidênrenŋ met deszelfs vorst Pabâtepôwange.

19°. bl. 108 tot en met 110, nogmaals het verbond der Tâlloempô-tjôwe.

20°. bl. 110, over Datôwe ri-Bâkkâ.

21°. bl. 110 en 111, over Matîrôwe ri-Pamantîngâŋ, vorst van Sidênrenŋ, en diens overeenkomst met zijn volk.

22°. bl. 111 tot en met 116, opgave der landen van Bône en deszelfs vassalen.

23°. bl. 116, Wâdjô en deszelfs vassalen.

24°. bl. 116 tot en met 118, Sôppenŋ en deszelfs vassalen.

25°. bl. 118, Sidênreṅg en deszelfs vassalen.

26°. bl. 118, Sawitto en deszelfs vassalen.

27°. bl. 118, Pāmānā en deszelfs vassalen.

28°. bl. 119, Bārroé met deszelfs onderhoorigheden.

29°. bl. 119, Enrēkaṅg met deszelfs vassalen.

30°. bl. 119, de staten van Mandar.

31°. bl. 119 tot en met 120, Loëwoé en deszelfs vassalen.

32°. bl. 120, Boelóekóem̃pā en onderhoorigheden.

33°. bl. 120, Tanétte met deszelfs vassalen.

34°. bl. 120 tot en met 123, over de vestiging der to-Âṅke, of met Âroe-Palákka naar Batavia getogen' en naar de rivier Âṅke op Java genoemde Boeginezen, in het tegenwoordig regentschap der Noorderdistrikten Segêri. Verg. HS. N°. 99, bl. 92 tot en met 96.

35°. bl. 123, over de zusters van Âroe-Palákka Pátta Málāmpéé-gāmmāna.

36°. bl. 124 tot en met 130, stukken uit den Rāpaṅg, of verzameling van uitspraken en mededeelingen der oude vorsten en geleerden in regten enz. Verg. HS. N°. 7, alsmede N°. 22, 23 en 24.

37°. bl. 130, afmetingen van huizen.

38°. bl. 131, testament van Âroe-Palákka Pátta Málāmpéé-gāmmāna. Verg. HS. N°. 99, bl. 91 en 92.

39°. bl. 131 tot en met 138, oudste geschiedenis van Wād̃jō. Verg. HS. N°. 99, bl. 263 tot en met 285.

40°. bl. 138 en 139, poging van Bōne en Sōppeṅg, om Wād̃jō te bewegen, dat het weder toetrede tot het verbond der Tālloem̃pót̃jōwe. Verg. HS. N°. 99, bl. 167 tot en met 169.

41°. bl. 139 tot en met 142, oorlog van Âroe-Palákka tegen Wād̃jō, waarbij La-Tāñrilāi To-Sāṅgāṅg Âroe-mátōwa van Wād̃jō op de bastions van de bēnteṅg van Tossōra omkomt. Vergel. mijne Verhand. over de Wād̃jorezen, bl. 23.

42°. bl. 142 tot en met 144, contract van Wād̃jō met de Hollandsche Compagnie op 23 December 1670 (verg. Wād̃j., bl. 24, r. 1, vlgg.), dat ook voorkomt in HS. N°. 99, bl. 84 tot en met 88.

43°. bl. 144, reg. 8, tot en met bl. 145, r. 10, moet geplaatst worden onder bl. 186, r. 11.

44°. bl. 145, r. 11, tot en met bl. 188, r. 5, het Boeṅgaaisch en andere contracten. Verg. HS. N°. 99, bl. 65 tot en met bl. 90.

45°. bl. 188 en 189, een stukje over kleeding, ontleend uit een dagregister van Pātta Pawelaīye ri-Lariyambāṅgi.

46°. bl. 189 tot en met 194, stukken uit de Boeginesche Latōwa, die onder de Makassaren *Rāpaṅg* heet, waaronder men te verstaan heeft: eene verzameling van uitspraken en mededeelingen der oude (tōwa) vorsten en geleerden, allerlei onderwerpen betreffende, doch meestal van dien aard, dat zij voor regenten en hoofden tot rigtsnoer van hun gedrag, vooral ten opzichte van de regtspleging, dienen kunnen. Verg. Boeg. Chr. II, bl. 1 tot en met 180, waar ik een groot gedeelte van die Latōwa opgenomen heb, en Deel III, bl. 108, vlgg. Dit HS. dat bijzonder netjes en duidelijk geschreven is, heb ik aan Âroe-Padâli, vorst van Tēmpe, wiens naam meermalen door mij vermeld werd, te danken.

N°. 101 (fol., 248 bladz.) is, wat bl. 1 tot en met 146, r. 8, betreft, nagenoeg van gelijken inhoud als HS. N°. 100, bl. 1, tot en met 142, r. 3. Tot daartoe bestaat bijna het eenig verschil in de volgorde. In HS. N°. 101, bl. 146, r. 9, tot en met bl. 148, en HS. N°. 100, bl. 142, r. 3, tot en met 194, is niet de minste overeenkomst. Het laatst gedeelte van HS. N°. 100 bevat hoofdzakelijk eenige contracten, gelijk men onder N°. 100 zien kan, die men in HS. N°. 101 te vergeefs zoekt. In laatstgenoemd HS. vindt men daarentegen een uitvoerig stuk over Boēlo-boēlo en andere staten, als: Lamât̃ti, Ôed̃joēṅg-lōwe, enz., die vroeger onder Bōne, maar na den oorlog van het Hol-

landsch Gouvernement met dit rijk van 1859 en 1860, tot de gouvernementsafdeeling Oosterdistrikten behooren. Voorts vindt men in dit gedeelte van HS. N°. 101 een stuk uit Boedi-istihārat, gelijk ook verscheidene stukken van de Latôwa.

Zooals men vóór in dit HS. aangeteekend vindt, werd het bij gelegenheid van den zoo even vermelden oorlog te Pasêmpâ in de woning der gevlugte koningin Bâsse-Kadjoewâra gevonden. Het is netjes en duidelijk geschreven. Waar beide HSS. tezamen overéénkomen, heb ik zulks aan den rand te kennen gegeven. Dit HS. wordt steeds met een *B* als van *Bône*, het andere met *A. P.*, als van *Āroe-Paddli* afkomstig, aangeduid.

N°. 102 (kl. 8°, 130 bladz.) is afkomstig van Dâëñg-Memân-goëñg, een kundig' Inlandsch' schrijver, die in de eerste jaren van mijn verblijf op Celebes in hoogen ouderdom overleden is. Hij heeft in dit geschrift (bl. 1 tot en met 119) eenige geschiedkundige stukken uit HS. N°. 99 en de 2 vlgg. HSS. ontleend, en daarbij een' interlinéaire Maleische vertaling gevoegd. Aan het slot, bl. 120 tot en met 130, vindt men eenige proeven van Boeginesche poëzij, insgelijks van Maleische vertaling voorzien.

N°. 103 (fol., 26 bladz.) is insgelijks uit de handen van Dâëñg-Memân-goëñg. Het bevat: 1°. bl. 1 tot en met 14, een Makassaarsch stuk over de aanstelling van Gôwa's eerste vorstin en de bâte-salâpañg, of 9 kiesheeren, van Gôwa, alsmede het begin van een' geslachtboom der koningen van dat rijk. Verg. Mak. Chrest., bl. 199 tot en met 204, waar men dit stuk in zijn geheel opgenomen vindt.

2° bl. 15 tot en met 26, het begin van de oudste geschiedenis van Bône, opgenomen in mijne B. Chr. I, bl. 465. Men vergel. ook de aantek. daarop, Deel III, bl. 60, vlgg.

Zoowel het Makassaarsche als het Boeginesche stuk heeft Dâëñg-Memân-goëñg aan de linkerzijde van een' Maleische vertaling voorzien.

N°. 104 (fol., 81 bladz.) handelt hoofdzakelijk over de landen van Boëlo-boëlo en Lamatti, die vroeger tot Bône behoorden, en na den laatsten oorlog van het Hollandsch Gouvernement met dit rijk onder de gouvernementsafdeeling Oosterdistrikten sorteeren. Van dit HS., dat ik aan zekeren Âroe Boëlo-boëlo, een' kundig en braaf regent, die later op jammerlijke wijze vermoord werd, te danken heb, werd uitvoerig door mij gewaagd in mijn verslag van een uitstapje naar de Oosterdistrikten van Celebes, enz., opgenomen in het Jaarboekje Celebes 1865, bl. 113 tot en met 199. In dit stuk ontleende ik zeer veel uit het HS. van mijn' vriend Âroe Boëlo-boëlo.

N°. 105 (fol., 185 bladz.) is grootendeels niets anders, dan een afschrift van het vorige HS., vervaardigd door mijn' schrijver La-Sîri; het grootst verschil bestaat in de volgorde der stukken. Ook vindt men van bl. 1, reg. 9, tot en met bl. 185, een bijvoegsel over gewoonten van Boëlo-boëlo, dat mij insgelijks door de welwillendheid van bovengemelden regent gewerd. De cijfers in beide HSS. aan den kant bijgeschreven, dienen, om den Lezer te kennen te geven, waar men hetzelfde stuk in het andere HS. vinden kan.

N°. 106 (fol., 343 bladz.) is een door La-Sîri vervaardigd en vrij goed geschreven afschrift van een HS. van zekeren La-Ôesing Dâëng-Matôûâ, bij zijn leven kapitein der Wađjorezen te Makassar. Uit dit HS. ontleende ik veel voor mijne verhandeling over de Wađjorezen, gedrukt te Makassar bij P. v. Hartrop Jr. 1869. Het is hetzelfde, als waarvan ik bl. 32, reg. 4, gewaagde. Het bevat dan ook bl. 1 eene opgave van de hoofden der Wađjorezen te Makassar. Verder heeft men daarin de navolgende stukken:

1°. bl. 2 tot en met 12, verovering van Rompegadîng, en verdrijving van den koning van Bône, met name Âroe-Palâkka Soel^utân Moehammad Isma'ël door de Engelschen in 1814. De Wađjorezen begaven zich terstond met de witte vlag tot den Resident Philips. En de

mátôwa (hoofd) Lakôda werd met de meeste onderscheiding behandeld. Zelfs werd zijn titel van *mátôwa* in dien van *kapitein* veranderd.

2°. bl. 12 tot en met 22, bijzonderheden omtrent Lakôda en diens familie, gelijk ook aangaande de hoofden, die hem in het bestuur over de Wad̃jorezen te Makassar vervangen hebben.

3°. bl. 22 tot en met 35, een' alles behalve onpartijdige beschrijving van den in onze dagen gevoerden Krimoorlog. Van Engelschen en Franschen wordt niet gesproken. De geloovige Turken hebben alleen tegen de ongeloovige Russen gestreden, en natuurlijk wonderen van dapperheid gedaan. Onder anderen wordt verhaald, dat vijf Russische generaals met hunne troepen ten getale van 120,000 man, in handen der Turken gevallen, doch door den Sultan in genade aangenomen zouden zijn, onder voorwaarde dat zij het Mohammedaansch geloof omhelsden.

4°. bl. 36 en 37, gezegden van den Âroe-Mátôwa van Wad̃jó Poëwa ri-Magalâtœng. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 502, r. 2, tot en met bl. 503, r. 16, Deel II, bl. 84, r. 24, en aantek.

5°. bl. 38 tot en met 48, gezegden van den Âroe-Mátôwa van Wad̃jó Mátĩrôwe ri-kannâna. Verg. Boeg. Chrest. I, bl. 506, reg. 30, tot en met bl. 507, reg. 17, Mak. Chr., bl. 246, reg. 3 vlgg., bl. 247, reg. 21 vlgg.

6°. bl. 48 tot en met 58, vereichten voor billijke regterlijke uitspraak.

7°. bl. 58 tot en met 121, verhaal van de verstrooiing der Wad̃jorezen na de verovering van Tossôra door Âroe-Palâkka Pâtta Málâm-pœë-gâmmâna, in 1670, alsmede van de vestiging van verscheiden' onder hen te Makasser, waaraan zich de mededeeling van vele bijzonderheden omtrent de Wad̃jorezen daar ter plaatse vastknoopt. Vergel. vooral mijne Verhand. over de Wad̃jorezen bl. 29 vlgg.

8°. bl. 121 tot en met 133, lijst van âroe-mátôwa's of oppervorsten van Wad̃jó.

9°. bl. 134 tot en met 148, gebruiken der Wād̃jorezen.

10°. bl. 148 tot en met 181, oorlog van de Hollandsche Compagnie met La-Madoekállāṅg Āroe-Singkāṅg Āroe-Mátōwa van Wād̃jó en den bekenden Karāēṅg-Bontolāṅkasá van Gōwa. Verg. Wād̃jor., bl. 26, reg. 15, tot en met bl. 28, reg. 4.

11°. bl. 181 tot en met 188, over wandaden als oorzaken van mis-gewas en andere rampen.

12°. bl. 188 tot en met 227, gewoonten van Wād̃jó.

13°. bl. 227 tot en met 240, gewoonten en wetten die Wād̃jó met Bōne en Sōppenṅ gemeen heeft.

14°. bl. 240 tot en met 251, over de āroe-mátōwa's van Wād̃jó, van La Palēwo to-Palīpoe af tot aan het einde van het bestuur van La-Sālle To-Tāñri Āroe-Kāmpiri M̃pelāyēṅgi patoedjōena. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 502 tot en met 520, gelijk ook III, bl. 78 tot en met 89, reg. 6.

15°. bl. 251 tot en met 263, orders van den koning van Bōne Má-tīnrōwe ri-Malimōṅgāṅg, die tevens rānrāṅg-i-Toēwa (één van de *Pátta Annāṅge* of zes vorsten van Wād̃jó, verg. Wād̃j. bl. 5) was, gelijk ook van andere Bonische vorsten, aan de Wād̃jorezen te Makassar. Verg. vooral Wād̃jor. bl. 34 en 35.

16°. bl. 263 tot en met 274, stukken uit de Latōwa.

17°. bl. 274 tot en met 303, een Boegineesch uit het Maleisch ontleend verhaal van 'Alī's huwelijk met Fātimāh, de dochter van Mohammed, verg. de HoHander's Handl., 2de dr., bl. 310, N°. 12. Over de Makassaarsche bewerking van dit verhaal zie men onder N°. 2 en 14.

18°. bl. 303 tot en met 329, verhaal van den vorst van Saṅg, waarin het bestuur van dien wijzen en braven vorst beschreven wordt.

19°. bl. 329 tot en met 338, wetten die Wād̃jó met Gōwa gemeen heeft.

20°. bl. 338 tot en met 343, wetten van Wād̃jô en Sidênreñg.

N°. 107 (fol., 127 bladz.) bevat de geschiedenis van Tanêtte tot onder de regering der tegenwoordige leenvorstin Iyôlle. Dit HS. is vrij netjes en duidelijk geschreven.

N°. 108 (fol., 90 bladz.) bevat de oudste geschiedenis van Tanêtte met interlinéaire Makassaarsche vertaling door de oude Âroe-Pañtjâna zelve vervaardigd, waarvan een gedeelte door mij opgenomen werd in mijne Boeg. Chrèst. I, bl. 571 tot en met 580. Men verg. de aantek. hierop, Deel III, bl. 105.

N°. 109 (fol., 31 bladz.) is niet mooi maar toch leesbaar geschreven, en afkomstig van Pâtta Mábôla-sadâë Mátînrôwe ri-sâo-lâbbina (de in haar prachtig huis ontslapene), vorstin van Pamâná. (Verg. mijn Beknopt Verslag van een verblijf in die binnenlanden van Celebes, waar Boegineesch gesproken wordt, van 24 April tot 24 October 1856, bl. 9 vlgg.) Het bevat:

1°. bl. 1 tot en met 18, de oudste geschiedenis van het rijk van Pamâná, voor een gedeelte opgenomen in mijne Boeg. Chrèst. I, bl. 581 tot en met 596. Verg. mijne aantek. daarop, Deel III, bl. 106 vlgg., gelijk ook mijne "Wād̃jorezen," bl. 6 tot en met 13.

2°. bl. 19 tot en met 31, gezegden van Âroe-Bîla en anderen, die men ook nagenoeg alle in mijne Boeg. Chr. II, bl. 18, reg. 32 vlgg. aantreft. Verg. aantek. III, bl. 111, reg. 3, vlgg.

N°. 110 (fol., 38 bladz.) handelt insgelijks over Pamâná's oudste geschiedenis en gebruiken. Dit HS. werd door mijzelf in 1861 afgeschreven te Pâre-pâre, van een HS. van zekeren La-Ôempa, kommandant van de pabârrisi's of soldaten van den Âroe-Mátôwa van Wād̃jô. Verg. Verzam. van berigten betreffende Bijbelverspr. XCVI tot en met XCIX, bl. 70.

N°. 111 (fol., 38 bladz.) is afkomstig van den kundigen schrijver Dâëñg-Memâñgoeñg, pas tijdens mijn verblijf te Makassar in hoogen

ouderdom overleden, en door hemzelf van interlinéaire Maleische vertaling voorzien. Het bevat :

1°. bl. 1 tot en met 11, oude contracten, voor een groot gedeelte opgenomen in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 531 tot en met 536. Verg. aant. III, bl. 96 vlgg.

2°. bl. 11 en 12, oorlogsverklaring van Bône.

3°. bl. 13 tot en met 29, oudste geschiedenis van Wād̃jō, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 502 tot en met 520. Verg. aanteek. III, bl. 78, vlgg.

4°. bl. 30, namen der maanden van het oude Boeginesche jaar.

5°. bl. 31 en 32, lijst van oud-Boeginesche woorden.

6°. bl. 33 tot en met 35, oudste geschiedenis van Loëwōe, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 527 tot en met 530. Verg. aanteek. III, bl. 93, vlgg.

7°. bl. 36 tot en met 38, oudste geschiedenis van Sōppeñg, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 520 tot en met 526. Verg. aant. III, bl. 89, vlgg.

N°. 112 (4°, 157 bladz.) bevat in zeer duidelijk schrift onderscheiden' Boeginesche stukken, als:

1°. bl. 1, eenige êlōng's. Vergel. Boeg. Chrest. III, bl. 165 tot en met 167.

2°. bl. 2 tot en met 27, eene soort van kalender.

3°. bl. 28 tot en met 34, eene soort van kotika, bekend onder den naam van *bīlāng-dōēwapōlo*. Vergel. Tijdschr. v. 't Bat. gen. van taal-, land- en volkenk., Deel XVIII, Afl. 1, alsmede Boeg. Woord. op: *pōlo*.

4°. bl. 34, namen der maanden van het Boeginesche jaar.

5°. bl. 35 tot en met 44, verschillende kotika's. Verg. Bat. gen. van taal-, land- en volkenk., Deel XVIII, afl. 1.

6°. bl. 45 tot en met 47, eenige chronologische tabellen.

7°. bl. 48 tot en met 55, opgave van de landen van Bône en deszelfs vassalen.

8°. bl. 55 en 56, Wâdjô en deszelfs vassalen.

9°. bl. 56 tot en met 59, Sôppenġ en deszelfs vassalen.

10°. bl. 59 en 60, Sidênreġ en deszelfs vassalen.

11°. bl. 60, Sawitto en deszelfs vassalen.

12°. bl. 60, Sôppa en deszelfs vassalen.

13°. bl. 60, Râppânġ en deszelfs vassalen.

14°. bl. 60, Alietta.

15°. bl. 61, Pamâná met deszelfs vassalen.

16°. bl. 61, Bârróe.

17°. bl. 61, Enrêkaġ met deszelfs vassalen.

18°. bl. 62 en 63, landen van Mandar.

19°. bl. 63, Lotwóe met deszelfs vassalen.

20°. bl. 63, Toeratêya-landen.

21°. bl. 64 tot en met 74, Inlandsche wetten, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 200, reg. 13, tot en met 207. Verg. Deel III, bl. 118, reg. 6.

22°. bl. 75 tot en met 82, contract gesloten tusschen de Oost-Indische Compagnie en het rijk van Gôwa te Batavia, op 19 Aug. 1660. Verg. F. Valentijn's Beschrijving van Oud en Nieuw Oost-Indiën, Deel III, Makass. zaken, bl. 152.

23°. bl. 82 tot en met 91, Boenġaaisch contract gesloten in de legerent van Speelman tusschen Barrômbonġ en Boenġâya, op 18 November 1667. Verg. Valentijn ter aangeh. pl., bl. 160 tot en met 164.

24°. bl. 92 tot en met 95, contract van den koning van Tálló, enz. Verg. Valentijn ter aangeh. pl., bl. 164, vlg.

25°. bl. 95 tot en met 104, nadere punten, waarop de koning van Tálló, enz. tot het contract toegetreden zijn. Verg. Valentijn ter aangeh. pl., bl. 165 vlg.

26°. bl. 104 tot en met 107, vredeverbond met den vorst van Lëtta, één van de rijkjes der Másiñĩĩmpòtélóe op Zuid-Celebes.

27°. bl. 107 tot en met 111, contract van Wádĩjó (onder den Ároe-mátówa, of Oppervorst, La-Palĩí To-MÁlóe Poewáña Gállá) met de Hollandsche Compagnie op 23 December 1670. Verg. Verhand. over de Wádĩjorez. enz., bl. 24.

28°. bl. 111 tot en met 115, contract van Mandar met de Hollandsche Compagnie onder David Harthouwer, Gouverneur van Makassar, in 1674.

29°. bl. 116 tot en met 118, vernieuwing van het contract van den koning van Bóne met de Hollandsche Compagnie in 1698.

30°. bl. 118 en 119, vernieuwing van het Boeñgaaisch contract door Soel'tān Isma'ēl, nieuw benoemden koning van Gôwa, in 1710.

31°. bl. 119 tot en met 121, vernieuwing van het Boeñgaaisch contract door den koning van Tálló Hārōēn a-r-rasjied in 1710.

32°. bl. 121 tot en met 126, vernieuwing van het contract tusschen de Compagnie en Gôwa met Sirādĩjoe-d-dien in 1813.

33°. bl. 126 tot en met 128, vernieuwing van het Boeñgaaisch contract met den koning van Bóne Soelaĩmān Towapawārā La-Pādas-sadjāti Ároe-Palákka Moe'hyie-d-dien Mátĩnrówe ri-Beóla in 1716.

34°. bl. 128 en 129, vernieuwing van het contract tusschen Gôwa en de Compagnie door 'Abdoe-l-Qādir, rijksbestierder van Málā-waũg-gáoē 'Abdoe-l-Chair Al-Mançoer, in 1738.

35°. bl. 129 tot en met 131, vernieuwing van het contract van Tálló met de Hollandsche Compagnie door Cafeyoe-d-dien in 1739, na den dood van Sirādĩjoe-d-dien.

36°. bl. 131 tot en met 137, nieuw contract van de Hollandsche Compagnie met Gôwa, waarbij de contracten van 19 Augustus en 2 December 1660, van 18 November 1667 en 27 Julij 1669 vernieuwd werden, gesloten in 1740, na het verdrijven Karâēñg-Bontolāũgkasá,

en de herstelling van den jeugdigen vorst 'Abdoe-l-Chair Al-Mançoer. Verg. Wad̃jorezen, bl. 26, waar men reg. 18 in stede van "Abœ" te lezen heeft: "'Abdoe"

37°. bl. 138 tot en met 141, artikelen van renovatie in het Boeñgaaisch contract, op verzoek van de vorsten van Bône en Sôp-peñg, tijdens het bestuur van den president en opperkoopman David Harthouwer te Makassar, anno 1676.

38°. bl. 142 tot en met 146, over het oorlogvoeren.

39°. bl. 147, over onregt en verraad als aanleiding tot oorlog.

40°. bl. 148 en 149, over het gebruik van schietwapens.

41°. bl. 150 tot en met 157, een stuk uit de Boedi-istihārat over *gelaatkunde*. Verg. Boeg. Chrest. I, bl. 351, vlgg.

N°. 113 (gr. fol., 351 bladz.) is ook mooi en duidelijk geschreven en bevat, gelijk het opschrift reeds aanduidt, eene verzameling van contracten en brieven van den in 1812 overleden' koning van Bône La-Tāñritāppœ Mátĩnrôwe ri-Rom̃pegādĩng Soel'tān A'hmed Çāle'h Šjamsoe-d-dien. Echter vindt men hierin aan het slot ook nog eenige brieven van eenigzins later' datum. De contracten, die bl. 1 tot en met 72 beslaan, zijn dezelfde als bij N°. 112 door mij opgegeven werden. De brieven worden bl. 73 tot en met 351 aangetroffen.

N°. 114 is een bundel Boeginesche brieven, meest alle van den koning van Bône Towapatœnrôe Mátĩnrôwe ri-lālāmbāta Âroe-Palākka Soel'tān Moehammad Isma'ēl Moe'htādjoe-d-dien († 1823).

N°. 115 is een bundel Boeginesche brieven van den koning van Bône Towapatœnrôe Mátĩnrôwe ri-lālāmbāta Âroe-Palākka Soel'tān Moehammad Isma'ēl Moe'htādjoe-d-dien († 1823).

N°. 116 (fol., 112 bladz.) bevat eene kopij der onder N°. 115 vermelde brieven, vervaardigd door den inlandschen schrijver Dāēng-Matôla, wiens schrift ook hier, gelijk meestal elders, zeer goed is. Jammer slechts, dat hij ook thans zijn' Maleische origine verraaft,

door bijna overal de Boeginesche *âtjâ*, het *e*-tje boven de *a*, weg te laten, zoodat die *a* volstrekt niet van de gewone *a* verschilt.

N°. 117 is een bundel Boeginesche brieven van allerlei aard, van en aan onderscheiden' personen.

N°. 118 is een bundel Boeginesche brieven van allerlei aard, aan mijzelven geadresseerd.

N°. 119 (fol., 119 bladz.) bevat eene slordige verzameling van weinig beteekenende dagregisters en kalenders, alsmede een' *bilang-doe-wapôlo*. Verg. 3°. van N°. 112.

N°. 120 (fol., 279 bladz.) bevat eene *Latôwa*, of verzameling van uitspraken en mededeelingen der *oude* (*tôwa*) vorsten en geleerden, allerlei onderwerpen betreffende, doch meestal van dien aard, dat zij voor regenten en hoofden tot rigtsnoer van hun gedrag, vooral ten opzichte van de regtspleging, dienen kunnen. Deze collectie heb ik te danken aan *Datôna* (of grootmoeder van) *La-Pâgâ-lipôwe Tjôllipoedjîye Âroe-Panjtjâna*, moeder van de tegenwoordige koningin van *Tanêtte*, met name *Iyôlle*, welke die zelve geschreven en met zorg gerevideerd heeft. Ik heb daarom ook uit dit belangrijk HS. een groot stuk voor mijne Boeginesche *Chrestomathie* opgenomen. Men vergel. Deel II, bl. 1 tot en met 180, en Deel III, bl. 108, vlgg.

N°. 121 (fol., 208 bladz.) bevat insgelijks eene *Latôwa*, evenals N°. 120, doch staat verre beneden deze in inhoud en schrift. Intuschen kan dit HS. ook zeer goed dienen tot vergelijking.

N°. 122 (kl. 4°, 267 bladz.) bevat insgelijks eene *Latôwa*, doch blijkbaar door een' *Wadjorees* en inzonderheid voor *Wadjorezen* verzameld, want men vindt hierin vooral gezegden van *Wadjoresche* vorsten aangehaald, als bijv. van *La-Sangkôeroe Moeladjâdjî Towapamôle Matinrôwe ri-alapparrânge* (*Wadjor.* bl. 14 en 20), wiens bekeering tot den Islam door *Dâto-Soelaimân*, wien de koning van *Gôwa* met dat doel naar *Wadjô* gezonden had, uitvoerig beschreven wordt,

bl. 208 tot en met 245. Jammer dat dit HS. wat slordig geschreven is; het vermeldt anders bijzonderheden die men elders vergeefs zoekt.

Nº. 123 (kl. 4º., 80 bladz.) bevat onderscheidene stukjes, als, behalve uit de Latôwa:

bl. 7 tot en met 12, de oudste geschiedenis van Wād̃jô.

bl. 13 tot en met 20, het verbond der Tālloẽmpỗjô.

bl. 31 tot en met 46, oorlogsverklaringen.

bl. 48, eene proclamatie van den pas gehuldigde vorst van Bône La-Parâppá To-Sâppewâli Mátĩnrôwe ri-Sombaôpoe aan zijne vassalen.

bl. 58 tot en met 61, opgave van de landen van Bône met deszelfs vassalen.

bl. 61 en 62, opgave der landen van Wād̃jô.

bl. 62 tot en met 64, opgave der landen van Sôppeñg en deszelfs vassalen.

bl. 64 tot en met 68 over het gebed.

bl. 65 tot en met 80, over de geloofsleuze der Mohammedanen, er is geen God dan Âllah, en Mohammed is zijn profeet. Dit handschriftje kan van dienst zijn tot vergelijking met andere HSS.

Nº. 124 (fol., 90 bladz.) bevat eene verzameling van inlandsche wetten, waarvan het grootste gedeelte opgenomen is in mijne Boeginesche Chrestomathie II, bl. 181 tot en met bl. 200, r. 13. Verg. aantek., hierop Deel III, bl. 117 tot en met 122.

Nº. 125 (fol., 126 bladz.) is een HS., dat ik in 1861 van den toenmaligen To-márilâlãñg of Rijksvizier van Bône Âroẽg-Ôed̃joẽg ontving. Het is vrij goed, ten minste leesbaar, geschreven, en bevat:

1º. bl. 1 tot en met 97, verscheidene stukken uit de Latôwa van den vorst Pátta Pawelaíye ri-Lariyambãñgi, en daaronder de Ôendañg-ôendañg, of het handels- en scheepswetboek, van Amânnâ-Gâppa, die echter niet gelijk staat met die, welke in de door mij bij de uitgave

van dit stuk (vergel. Wadjorezen met hun handels- en scheepswetb.) geraadpleegde handschriften gevonden worden.

2°. bl. 97 tot en met 104, een stuk over het bouwen van huizen.

* 3°. bl. 104 tot en met 107, een stuk over scheepsbouw.

4°. bl. 107 en 108, een stuk over het daarstellen van een' omheining.

5°. bl. 108 tot en met 125, zamenkomsten van de vertegenwoordigers van Bône, Wadjó en Sôppeñg te Timôeroëñg in Bône op 26 en 28 Mei, gelijk ook op 4, 7, 14, 20 en 23 Junij 1760, om te spreken over de rooverijen te land en ter zee van Âroe-Panêki, die van 1737—1754 onder den naam van La-Madoekállãñg Âroe-Singkãñg als Âroe-Mátôwa over Wadjó regeerde, doch zoowel vóór als na dien tijd een' ware rooversrol speelde.

6°. bl. 125 tot en met 138, een stuk over den landbouw.

7°. bl. 138 tot en met 156, een stuk over verschillende visch-tuigen.

N°. 126 (kl. 4°, 74 bladz.) is door den Maleijer Dâëñg-Matôla geschreven, en bevat vier stukken:

1°. bl. 1 tot en met 14, onderhandelingen tusschen Âroe-Panêki, over wien reeds onder N°. 125 gesproken is, en Bône, gelijk ook tusschen Bône en den Âroe-mátôwa van Wadjó, met name La-Sâlle, die van 1713—1737 regeerde, in welk jaar hij door Âroe-Panêki afgezet werd. Men heeft hier alzoo te denken aan Âroe-Panêki's rooverijen, vóórdat hij Âroe-mátôwa van Wadjó werd, terwijl in HS. N°. 125 op de rooverijen, welke hij na de waarneming van het mátôwa-schap (1737—1754) pleegde, gedoeld wordt. Dit stuk is niet onaardig om te lezen.

2°. bl. 15 tot en met 32, oorlogsverklaring van den generaal Nigh-tingale namens de Engelsche Compagnie aan Towapatôëñróe Mátinrôwe ri-lâlâmbâta Âroe-Palâkka Soel'tân Moehammad Isma'el Moe'htadjoed-dien, koning van Bône, in 1814.

3°. bl. 32 tot en met 35, brief van den generaal Nightingale aan

het volk van Bône, om het aan te sporen, dat het de partij van zijnen vorst voor die der Engelschen verlate.

4°. bl. 36 tot en met 74, de *oendaŋg-oendaŋg*, of het handels- en scheepswetboek, der Waŋjorezen, door mij in 1869 te Makassar bij P. van Hartrop Jr. uitgegeven, met vertaling en aantekeningen.

N°. 127 (fol., 74 bladz.) bevat onderscheidene stukken:

1°. bl. 1 tot en met 37, stukken uit de Latôwa.

2°. bl. 37 tot en met 39, een geslachtboom der vorsten van Loëwoë.

3°. bl. 39 en 40, een stuk over verwantschap der vorsten van Tanêtte met die van Loëwoë.

4°. bl. 41 tot en met 45, oudste geschiedenis van Loëwoë. Verg. Boeg. Chrest. I, bl. 527 tot en met 530, III, bl. 93 tot en met 96.

5°. bl. 45 tot en met 50, geslachtboom der vorsten van Sôppeŋg.

6°. bl. 50 tot en met 64, oorlogszangen. Verg. Boeg. Chrest. II, bl. 391. r. 5, tot en met bl. 400, r. 8, en Aant. III, bl. 189, vlgg.

7°. bl. 65 tot en met 74, andere *éloŋg*'s, zoowel *éloŋg-bâwaŋg*'s of *eenvoudige*, *niet-diepzinnige éloŋg*'s (verg. B. Chr. II, bl. 383, r. 21 tot en met bl. 391, r. 4, en Aant. III, bl. 171 vlgg.), als *diepzinnige éloŋg*'s (verg. B. Chr. II, bl. 402, r. 27, tot en met bl. 409, en Aant. III, bl. 215 vlgg.).

N°. 128 (fol., 249 bladz.) bevat eene verzameling van allerlei droomen met hunne beteekenis. Dit HS. is bijzonder net en duidelijk geschreven. Een klein stukje daaruit werd door mij opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 257 en 258, verg. aant. daarop, III, bl. 133.

N°. 129 (fol., 305 bladz.), niet mooi, maar zeer duidelijk geschreven, bevat:

1°. bl. 1 tot en met 147, de onder N°. 26 reeds vermelde *koŋka*, en nog verscheidene andere *koŋka*'s in het Boegineesch. Men vergel. mijne verhandeling over de Makassaarsche en Boeginesche *koŋka*'s, d. i.: *geschriften, tabellen, of figuren, of wat het ook wezen moge, waar-*

uit men vermeent te kunnen zien, welke tijd hem gunstig zij, welke niet, in het Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenk. van het Batav. Genootschap, Deel XVIII, Afl. 1. Vergel. ook Niemann over het geloof aan gelukkige en ongelukkige tijden bij verschillende volken van Nederlandsch Indië, in de Bijdr., 3de volgr., Deel V, st. 2, bl. 133 tot en met 141. Eindelijk vergel. men mijne Mak. Chrest., bl. 260 tot en met bl. 266, en Boeg. Chr. II, bl. 252 tot en met bl. 256. 2°. bl. 147 tot en met 259, over droomen en hunne uitlegging. Verg. B. Chr. II, bl. 257 en 258, gelijk ook HS. N°. 128.

3°. bl. 259 tot en met 267, over voorteekenen, af te leiden uit de beweging van eenig deel des ligchaams.

4°. bl. 267 tot en met 270, over voorteekenen, af te leiden uit aardbeving.

5°. bl. 270 tot en met 272, over voorteekenen, af te leiden uit maansverduistering.

6°. bl. 272 tot en met 280, over slechte voorteekenen en de midelen tot afwending van het onheil. Verg. Boeg. Chr. II, bl. 259 tot en met 262.

7°. bl. 280 tot en met 301, gesprek tusschen 'Alī en Mohammed, door 'Alī zelven medegedeeld.

8°. bl. 301 en 302, over gelukkige of ongelukkige tijden om te trouwen. Verg. Mak. Chr., bl. 261.

9°. bl. 302 en 303, over gelukkige of ongelukkige tijden om een huis te bouwen. Verg. Boeg. Chrest. II, bl. 252 tot en met 254.

10°. bl. 304 en 305, welk vaandel geluk, welk ongeluk aanbrengt.

N°. 130 (fol., 54 bladz.) bevat eene verzameling van *koṭika's*, d. i. geschriften, tabellen, of figuren, of wat het ook wezen moge, waaruit de inlander vermeent te kunnen zien, welke tijd hem gunstig zij, welke niet. De hier vermelde *koṭika's* zijn nagenoeg alle in mijne onder N°. 129 aangehaalde verhandeling over de Makassaarsche en Boegine-

sche kotika's opgenomen. Verg. Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. van het Bataviaasch genootschap, Deel XVIII, Afl. 1. Uit dit HS., dat zeer goed geschreven is, kan men zien, hoe jammerlijk de lithograaf te Batavia de platen verknoeid, en daardoor mijn werk bijna zoo goed als onbruikbaar gemaakt heeft.

N°. 131 (fol., 115 bladz.), vrij goed, maar niet overal even duidelijk geschreven, bevat:

1°. bl. 1 tot en met 34, allerlei middelen tot ontdekking van een' diefstal, toovermiddelen, inzonderheid tot verovering van het hart eener vrouw, *ḍjimat*s, kotika's, gebeden, enz., meestal in het Boegineesch, doch ook ten deele in het Makassaarsch.

2°. bl. 35 tot en met 90, de oudste geschiedenis van Bône. Verg. HSS. N°. 99, 100 en 101.

3°. bl. 90 tot en met 115, de oudste geschiedenis van Wād̃jō. Verg. HSS. N°. 99, 100 en 101, gelijk ook N°. 106 en 111.

N°. 132 (kl. 8°, 49 bladz.), afkomstig van Goëroe-Maṅgād̃ji te Marâna in de Noorderdistrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, is, gelijk alles van dien schrijver, zeer netjes geschreven, en bevat, evenals N°. 129 en 130, eene verzameling van kotika's. Verg. mijne Verhand. over de kotika's.

N°. 133 (fol., 30 bladz.) bevat ook eenige kotika's; doch de voornaamste is hier eene vereeniging van de *bīlang-dōewapōlo*, *bīlaṅg-aserā*, *bīlaṅg-līma*, *bīlaṅg-āppā* en *bīlaṅg-tālloe*. Dewijl deze kotika in mijne verhandeling over de kotika's vergeefs gezocht wordt, vinde zij hier eene plaats. Onder *bīlaṅg-dōewapōlo* heeft men eene verdeling van het jaar in tijdvakken van 20 dagen te verstaan; terwijl *bīlaṅg-aserā* en de volgende *bīlaṅg's* successievelijk op tijdvakken van 9, 5, 4 en 3 dagen doelen. Deze vijf *bīlaṅg's* worden naast elkander geschreven, en wel zoo, dat men bij elk der *bīlaṅg's*, aan het einde gekomen, van voren af aan begint te tellen.

Wanneer dit nu zoo uitkomt, dat *drie* van de *vijf bīlaṅg*'s op zekeren dag iets goeds beloven, is die dag een gunstige *koṭika*. Wanneer er 4 of 5 dagen tezamen komen, die iets goeds aanduiden, is de *koṭika* natuurlijk nog veel gunstiger. Men zie verder over deze *koṭika* mijn Boeg. Woord. op: *bīlaṅg*.

N°. 134 (fol., 12 bladz.) bevat niets anders dan de onder N°. 133, vermelde vereeniging van *bīlaṅg-dōṭwapóelo*, *bīlaṅg-aseraḍ*, *bīlaṅg-līma*, *bīlaṅg-āppá* en *bīlaṅg-táilloe*.

N°. 135 (fol., 205 bladz.), niet mooi maar vrij leesbaar geschreven, bevat:

1°. bl. 1 tot en met 138, *koṭika*'s, waarvan eenige in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 252 tot en met 256, opgenomen zijn.

2°. bl. 139 tot en met 150, een stuk over slechte voorteekenen, en middelen tot afwering van het dreigend onheil, dat men in zijn geheel vindt in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 259 tot en met 262.

3°. bl. 150 tot en met 203, eene verzameling inlandsche wetten. Verg. Boeg. Chrest. II, bl. 181 tot en met 207.

4°. bl. 204, nog één *koṭika*.

N°. 136 (kl. fol., 90 bladz.) ziet er zeer oud en smerig uit, en heeft nagenoeg geen' andere waarde, dan om hier en daar tot vergelijking te dienen. Behalve verscheiden' aantekeningen, die voor ons van geen belang zijn, vindt men er stukken in van allerlei aard, als in het Makassarisch: over de vaartuigen der Ouden; in het Boegineesch: een' kalender, over bruidsgeschenken, over landbouw, opgave van de landen door Âroe-Palákka Pátta Málāmpéé-gāmmāna veroverd, ook voorkomende in N°. 99, bl. 52, enz. enz. Doch wat misschien nog van het meeste belang is, zijn de *koṭika*'s, dewijl de daarbij behoorende teekeningen voor inlandsch werk vrij goed te noemen zijn, en voorzeker het werk van den door het Bataviaasch Genootschap aangenomen' Europeischen lithograaf mijner *koṭika*'s verre overtreffen.

N°. 137 (kl. 4°, 8 bladz.), goed geschreven, bevat eene verzameling van allerlei d̃jimat's of amuletten.

N°. 138 (kl. 4°, 40 bladz.) bevat insgelijks eene verzameling van d̃jimat's en andere bijgeloovigheden. Het is zeer netjes geschreven, maar het is blijkbaar, dat de schrijver een Maleijer van Makassar en het Boegineesch niet zeer magtig was. Daardoor maakt hij bij voorbeeld nergens gebruik van het Boeginesche schrijfteeken *āṭṭā*, tot aanduiding van eene *a* met het kleine *e*-tje er boven. Wel vindt men hier en daar de Makassaarsche *ānjṭja*, om te kennen te geven, dat de lettergreep op eene nasaal (*ṇḡ*, *m*, *n* of *ṇj*) eindigt. Vergel. mijne Makass. Spraakk., § 36.

N°. 139 (12°, 29 bladz.), tot titel voerende: paṅgaḍjāna Abādoelāī-bādi, bevat het godsdienstig onderwijs van عَبْدُ الْعِبَادِ, door mij opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 263 tot en met 268. Het is, gelijk op bl. 1 bekend gesteld wordt, geschreven door den kundigen schrijver Góeroe-Manḡāḍjī van Marāna in de Noorderdistrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden.

N°. 140 (kl. 4°, 30 bladz.) is ook zeer netjes en duidelijk geschreven. Het opschrift luidt: pāoe-paōēna عَبْدُ الْعِبَادِ, d. i. *het verhaal van 'Abdoel-l-'ibādi*, hetgeen hetzelfde stuk is, als het onder N°. 139 vermelde. In de aantek. op mijne Boeg. Chrest., Deel III, bl. 133, wordt het met HS. B aangeduid. Behalve dit stuk, bevat het HS. nog twee andere stukken, te weten:

1°. bl. 14 tot en met 20, eene zamenspraak van den duivel met de nakomelingen van Adam.

2°. bl. 20 tot en met 30, eenige gezegden van Mohammed en diens tijdgenooten.

N°. 141 (kl. 8°, 134 bladz.), zeer netjes geschreven, bevat eene Boeginesche bewerking van de Maleische 'hikāyat mi'rād̃j nabī Moehammad, of *geschiedenis van Mohammed's hemelvaart*. Verg. het bij het

Makassaarsche HS. N°. 32, dat over hetzelfde onderwerp handelt, aangeeteekende.

N°. 142 (fol. 83 bladz.), niet mooi maar toch zeer leesbaar geschreven, en wel, gelijk aan het slot vermeld staat, door Goëroe-Sábará, wonende te Makassar in den wijk der Wádjorezen, bevat een Boegineesch geschrift, ontleend uit de Mohammedaansche *'hadieth* of *overlevering*, naar de Arabische werken van Imām Ġhazālī, Âboe-Dja'far en Aboe-l-laith, gelijk ook het werk getiteld Tafsieroe-l-mottaqiliena.

Het Boeginesche werk is in 7 hoofdafdeelingen gesplitst, teweten:

1°. bl. 2 tot en met 4, het licht van Mohammed. Verg. de Holl. Handl., 2de dr., bl. 306.

2°. bl. 4 tot en met 10, geboorte van Nabī Adam.

3°. bl. 10 tot en met 28, over den dood.

4°. bl. 28 tot en met 38, over de voorteekenen van den dag der opstanding.

5°. bl. 38 tot en met 66, over de opstanding zelve.

6°. bl. 66 tot en met 72, over de Hel en hare bewoners.

7°. bl. 72 tot en met 83, over den Hemel en deszelfs bevolking.

N°. 143 (kl. 8°, 79 bladz.), niet bijzonder mooi geschreven, bevat eene verzameling van Arabische gebeden voor allerlei omstandigheden des levens, de smerigste en nietsbeduidendste niet uitgezonderd.

N°. 144 (kl. 4°, 107 bladz.), ook niet mooi, maar toch duidelijk geschreven, is van gelijken inhoud als het vorige HS.

N°. 145 (fol., 61 bladz.), met eene prachtige Arabische letter geschreven, bevat een' Arabische sîkirî, of lofzang op Allah en op Mohammed, en wel de zoogenaamde *sîkirî-barasânjâji*, dus genaamd naar den op bl. 35, reg. 1, voorkomenden naam *Al-Barzandjîe*, of sîkirî عَقِيدَةُ الْعَوَامِّ, dus genoemd naar deze op bl. 61, reg. 2, voorkomende woorden. Van bl. 45 af is het voorzien van eene interlinéaire Boeginesche vertaling.

N°. 146 (fol, 18 bladz.), insgelijks allerprachtigst geschreven, bevat ook een Arabische sîkirî of lofzang op Allah en Mohammed, en wel de sîkirî tahalele (Arab. تَهْلِيل) of أَسْمَاءُ حُسْنَى, doelende op de 99 namen van Allah.

N°. 147 (kl. 12°, 62 bladz.) bevat eenige Arabische gebeden met Boeginesche letters geschreven, van weinig of geen waarde.

N°. 148 (kl. 8°, 71 bladz.) bevat eene Boeginesche vertaling van de مَوْتُ الْأَنْبِيَاء, een godsdienstig (!?) werk over den coïtus. Men verg. het onder N°. 53 op de Makassaarsche vertaling van hetzelfde werk aangeteekende.

N°. 149 (kl. 4°, 95 bladz.), duidelijk geschreven, werd, gelijk men op den omslag lezen kan, op 17 Julij 1859 in de woning van Dâtoe-Bâkkâ, gesepareerden man van Iyôlle, koningin van Tanêtte, gevonden, bij gelegenheid van eene kriegsverrigting tegen dezen prins. (Vergel. het beneden bij N°. 177 aangeteekende.)

Het bevat de volgende Boeginesche stukken:

1°. bl. 1 tot en met 50, verscheidene d̃jimat's of amuletten, en daaronder in de eerste plaats de zeven haikal's (هَيْكَل). Dit zijn Arabische geschreven' formulieren, die men om den hals moet dragen. Mohammed kreeg ze volgens de legende van Gabriël zelve op een plankje geschreven. En iemand welke die bij zich heeft, is tegen ziekte, ja tegen alle ongeluk en ramp gewaarborgd. Dat Mohammed's oom 'Hamzah in den strijd tegen de ongeloofigen omkwam, was alleen daaraan te wijten, dat hij die d̃jimat vergat meê te nemen, toen hij ten oorlog trok.

2°. bl. 51 tot en met 53, voorboden van iemands sterven.

3°. bl. 53 tot en met 76, Arabische gebeden onder verschillende omstandigheden van groot nut.

4°. bl. 77 tot en met 85, over de eigenschappen van God.

5°. bl. 85 tot en met 95, een stuk van Sêhe Yoësoepôe (vergel.

Jaarb. Celebes 1864, bl. 54 vlgg) en anderen over de 'haqieqat. Het slot ontbreekt.

N°. 150 (kl. 4°, 178 bladz.), vrij goed geschreven, bevat:

1°. bl. 1 tot en met 85, een Boegineesch werk over geneeskunst.

2°. bl. 86 tot en met 93, eenige Boeginesche tarâssoló's of inleidingen op brieven.

3°. bl. 96 tot en met 139, een Boegineesch minnelied.

4°. bl. 150 tot en met 178, een tóló of soort van Boegineesch gedicht (verg. Boeg. Chrest. III, bl. 243), die echter in het midden afgebroken wordt.

N°. 151 (fol., 142 bladz.) bevat de uit het Spaansch (of welligt Portugeesch) in het Makassaarsch en vervolgens ook in het Boegineesch vertaalde werken over schietwapenen en hun gebruik, van Adaraë (Andreas?) di Monjona, krijgsbevelhebber van den koning van Spanje en van Salañgírwaisi Abransoe Fargōeroe. Zoo ook de in het Boegineesch over hetzelfde onderwerp overgebragte werken van Famahalañjoen A'hmed, krijgsbevelhebber in Perzië, en Mahrādja Laïla van Indragiri, alsmede van 'hādjie Bankatasi, krijgsbevelhebber te Stamboel (Konstantinopel). Het werk is voorzien van vele figuren, hoofdzakelijk tot verduidelijking van den afstand, waarop men met goed gevolg schieten kan. Het slot handelt over de vervaardiging van buskruid.

N°. 152 (kl. 8°, 55 bladz.), gelijk uit een bijvoegsel aan het slot blijkt, geschreven door Goeroe-Manḡāḡji van Marâna, bevat in het Boegineesch:

1°. bl. 1 tot en met 42, een stukje over goede en slechte teekenen van krissen, met afbeeldingen er bij,

2°. bl. 42 tot en met 55, een stukje over goede en slechte teekenen van inlandsche vaartuigen, vooral met betrekking tot de knoesten in het hout.

Volgens gewoonte munt ook dit handschriftje van gemelden schrijver door duidelijkheid uit; jammer dat eenige bladzijden het onderste boven geschreven zijn.

N°. 153 (kl. 4°, 23 bladz.) is slordig geschreven en bevat in het Boegineesch de woorden der dōtta's, evenals die in N°. 59 in het Makassarisch meêgedeeld zijn.

N°. 154 (in twee deelen fol., het eene van 194, het andere van 61 bladz.) bevat eene door Dâëñg-Matōla met zorg bijééngebragt en duidelijk geschreven' verzameling van allerlei bijzonderheden, de land- en volkenkunde van Zuid-Celebes betreffende, waarbij hij vooral het landschap Mariyo-riwâwo, een vassaalschap van het Boeginesche rijk van Sōppeñg, op het oog gehad heeft.

N°. 155 (fol., 54 bladz.) is kopy van het eerste gedeelte van N°. 154, door Dâëñg-Matōla zelven vervaardigd.

N°. 156 (fol., 171 bladz.) bevat eene door de kundige Tjōllí-poedjīye Datōna La-Pāgā-lipōwe Âroe-Panjtjāna de oude zelve bijééngebragte en geschrevene verzameling van allerlei oude gebruiken in het Boeginesche rijk van Loëwōe, vooral die welke betrekking hebben op vorstelijke huwelijken en de geboorte van prinsen en prinsessen. Dit is een voor de studie van land- en volkenkunde van Zuid-Celebes hoogst belangrijk werk!!

N°. 157 (fol., 48 bladz.) bevat een vervolg op het vorig werk, en wel van dezelfde vorstin. Hierin wordt alleen gesproken van de gebruiken bij gelegenheid van het overlijden van één der hoofdvorsten van Loëwōe, Bōne, Wādjō of Sōppeñg. Ook dit stuk is allerbelangrijkst.

N°. 158 (fol., 43 bladz.) bevat een stuk van bovengemelde Âroe-Panjtjāna de oude over eenige gebruiken der bissoe's, of heidensche priesters en priesteressen der Boeginezen, waaruit ik ook veel ontleend heb voor mijne over dit onderwerp door de koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam in 1872 uitgegeven' verhandeling.

N°. 159 (kl. 8°, 175 bladz.) bevat twee door Gôeroe-Maṅgādji van Marâna geschreven' stukken:

1°. bl. 1 tot en met 150, een' paṅgādji of onderwijs in de godsdienst van den Profeet Mohammed in versmaat, opgenomen in mijne Boegin. Chrestom. II, bl. 269 tot en met 307.

2°. bl. 151 tot en met 175, eene Boeginesche bewerking van de Maleische 'hikāyat rasōeli-l-lāhi bārtjōekoer, *het scheren van het hoofdhaar van den Profeet Mohammed*, waarover reeds gesproken is onder N°. 32 bij de Makassaarsche vertaling van dit geschrift.

N°. 160 (kl. 4°, 74 bladz.) bevat het onder inlanders algemeen bekende gedicht, dat den naam draagt van sôerâ-bâwāṅg. Dit HS. werd door de meermalen genoemde Âroe-Panjtjâna de oude geschreven en met zorg nagezien. Men vindt het in zijn geheel opgenomen in mijne Boegin. Chrestom. II, bl. 308, tot en met 351. Verg. Aanteek. III, bl. 138.

N°. 161 (kl. 8°, 69 bladz.) bevat insgelijks het onder N°. 160 vermelde gedicht. Het is ook zeer duidelijk geschreven, en wel door Gôeroe-Maṅgādji van Marâna, in de afdeeling Noorderdistrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, doch het verschilt zeer in inhoud, en is op verre na zoo volledig niet.

N°. 162 (kl. 8°, 93 bladz.) is wederom van de hand van Gôeroe-Maṅgādji van Marâna, en bevat het in de binnenlanden algemeen bekende gedicht van La-Padôma-enâdja. Deze La-Padôma-enâdja was een prins van Boeloe (in Sôppeṅg) en geëngageerd met zekere Mangkawâni van Sêwo (Sôppeṅg). Doch toen hij later We-Dânradâtoe, eene prinses van Kâoe (Sôppeṅg), leerde kennen, werd hij ontrouw aan Mangkawâni, en trachtte hij We-Dânradâtoe te schaken. Ongelukkig werd hij bij die gelegenheid door den broeder der geliefde doorstoken. Bij het grafwaarts dragen van zijn lijk werd zijn gemis niet enkel door de geliefde, maar ook door anderen, vooral door zijne moeder, bewegend.

Van deze legende werd ook door mij gesproken in mijne mededeelingen aan den Heer G. K. Niemann omtrent zekere oude munt. Men vergel. *Recherches sur les monnaies des indigènes* par H. C. Millies bl. 178. Alleenlijk vindt men daar volgens een' andere bron *Kdœ* als het verblijf van Mangkawâni, Sêwo daarentegen als dat van We-Dânradâtoe opgegeven. Voorts zijn in dit stuk van den Heer Niemann tengevolge van misverstand een paar fouten ingeslopen. Van de oude *munt* in kwestie wordt daar beweerd, dat zij de grootte van een' *duit* zou gehad hebben, doch gelijk men mij verhaalde, had men daarbij aan onderscheiden' soorten te denken, als aan ringgiets, guldens, sòkoe's (muntstukken van vijftig cent), tâli's (muntstukken van 25 cent), dubbeltjes en duiten. In stede van "La-Padoma Enadji" leze men: "La-Padoma-enadja". Eindelijk is het verkeerd, indien La-Padôma-enâdja de *man* (époux) van Mangkawâni genoemd wordt, want hij was pas haar *verloofde*.

N°. 163 (kl. 4°, 43 bladz.) bevat een afschrift van hetzelfde gedicht van La-Padôma-enâdja, door mij opgeschreven uit den mond van zekeren Dâëng-Rôwa, een' blinden opiumschiiver, wien ik in 1856 in Iagoesi (Pamâná) leerde kennen, gelijk men zien kan uit mijn "Beknopt verslag van een verblijf in die binnenlanden van Celebes, waar Boegineesch gesproken wordt, van 24 April tot 24 October 1856; doch ofschoon dit stuk welligt vollediger zij dan dat van HS. N°. 162, laat het toch nog veel te wenschen overig, zoodat ik er van af moest zien, om het in mijne Boeginesche Chrestomathie op te nemen.

N°. 164 (fol., 12 bladz.) bevat twee zangen, mij door Âroe-Panjtjâna de oude opgeschreven:

1°. bl. 1 tot en met 11, een' zang bekend onder den naam van *édja-édja*, opgenomen in mijne Boeginesche Chrestomathie II, bl. 352 tot en met 363, verg. aantek. III, bl. 143.

2°. bl. 11 en 12, een' zang, te zingen door hen, die den bruidegom naar de bruid geleiden.

N°. 165 (kl. 4°, 20 bladz.), ook van Âroe-Panjtjâna de oude afkomstig, bevat:

1°. bl. 1 tot en met 6, een stukje over den oorsprong van de bîlañg-doewapôelo, verg. Boegin. Woordenb. op: *pôelo* en *bîlañg*.

2°. bl. 6 tot en met 9, over de eigenschappen van een' goed' raadsheer.

3°. bl. 9 tot en met 13, een' zang op het hout van den welârêñg-boom, gezongen bij gelegenheid, dat daarvan een vaartuig gebouwd zal worden, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 364 tot en met 365, r. 8, verg. aantek. Deel III, bl. 148.

4°. bl. 14 tot en met 19, een' zang op het hout, gebezigd tot het bouwen van het onder den naam van La-Welârêñg bekende paleis van den dâtoe of vorst van Mariyo, Mátînrôwe ri-Ôedjoeñg-tâna, opgenomen in mijne Boeginesche Chrestomathie II, bl. 365, r. 9 tot en met bl. 366, r. 20, verg. aantek. III, bl. 150.

5°. bl. 19 en 20, een' zang op het hout, gebezigd tot het vervaardigen van een vorstelijk huis, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 366, r. 24, tot en met den laatsten reg., vergel. aantek. III, bl. 151.

N°. 166 (kl. 4°, 6 bladz.) bevat eenige Boeginesche kinderzangen, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 367 tot en met 369, verg. aantek. III, bl. 151.

N°. 167 (fol., 9 bladz.) bevat een' Boeginesche êloñg-másagâla, of zang, gezongen bij gelegenheid van pokken of kinderziekte, door mijzelf te Lagôesi in Pamâná ten huize van zekeren 'Abdoe-l-lah afgeschreven, en later opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 370 tot en met 381, verg. aantek. en vertaling III, bl. 152 tot en met 165.

N°. 168 (kl. 4°, 22 bladz.) bevat drie stukjes, mij in 1856 door een' inlander te Lagôesi (in Pamâná) uit den mond van den blin-

den opiumschiiver Dâëŋg-Rôwa met zijn' viool in de hand opgeschreven:

1°. bl. 1 tot en met 7, een' zang op de minnarijen van La-Dâdo en We-Âne.

2°. bl. 9 en 10, een' lofrede op Poëte-pânjtje, een' beroemden kemphaan van den vader van Ambôna-Salêngke.

3°. bl. 10 tot en met 22, een pâoe-pâoe rikadôŋg, of volksvertelling, van eene prinses van Rôŋg, die het aan haar prachtig lang haar te danken heeft, dat zij trouwt met een' prins van Java.

N°. 169 (fol., 15 bladz.) bevat eene mij door Âroe-Panjtjâna de oude gemaakte verzameling van êloŋg-bâwang's, of *eenvoudige, niet diepzinnige, gedichtjes*, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 383, r. 21, tot en met bl. 391, r. 4.

N°. 170 bevat twee bundels, den eenen van 12, den anderen van 16 bladz. fol. met oorlogszangen, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 391, r. 5, tot en met bl. 402, r. 26, verg. aantek. en vertaling III, bl. 189 tot en met bl. 214. Ook dit HS. is afkomstig van Âroe-Panjtjâna de oude.

N°. 171 fol., 15 bladz.) bevat eene mij insgelijks door Âroe-Panjtjâna de oude vervaardigde verzameling van zoogenaamde *diepzinnige êloŋg's* of *gedichtjes*, opgenomen in mijne Boeg. Chrest. II, bl. 402, r. 27, tot en met bl. 409, vergel. aantek. en vertal. III, bl. 215 tot en met 243, r. 8.

N°. 172 (fol., 10 bladz.) bevat eenige Boeginesche êloŋg's of gedichtjes met Makassaarsche verklaring, insgelijks van Âroe-Panjtjâna de oude afkomstig.

N°. 173 (fol., 34 bladz.), dat ik tijdens mijn verblijf te Lagoësi, in Pamâná (verg. Berigt. betr. Bijbelverspr. XCI), van de vorstin Pâtta Mâbôla-sadâë ontving, bevat eene menigte êloŋg's of gedichtjes van allerlei aard.

Nº. 174 (kl. 4º., 18 bladz.) bevat eenige sênoe-senderãng's, of gedichten die een sterk hartsverlangen uitdrukken.

Nº. 175 (kl. 8º., 116 bladz.) is afkomstig van Gôbroe-Maṅgâdji van Marâna. Het bevat eene zoogenaamde soêrã-bâle, of *gedicht op de visschen*, waarvan het metrum hetzelfde is als bij de La-Galigo-poëzij, en dus uit voeten van *vijf* lettergrepen met den klemtoon op de vóór-laatste, of *vier* lettergrepen met den klemtoon op de laatste lettergreep bestaat. De inhoud van het gedicht komt hierop neder: Een prins onder de visschen verlaat voor eenigen tijd zijne echtgenoot, om met We-Loem̃pâne, eene vorstin der bête-visschen te Têmpê, te huwen, welke bruiloft alsdan beschreven wordt. Doch eenige maanden later verlangt hij weder naar zijne eerste liefde, en besluit daarom terug te keeren.

Nº. 176 (fol., 48 bladz.) bevat, gelijk men aan het slot lezen kan, een' tôlo, of heldendicht, van Dâëũg-Memãṅgoeṅg op den veldtogt der Nederlanders tegen Tanêtte, Bône en Soëppa in 1824 en 1825, onder aanvoering van den generaal-majoor Baron J. J. van Geen. Het gedicht werd in 1842 door bovengemelden kundigen schrijver vervaardigd voor den toenmaligen predikant van Makassar, Dr. W. C. H. toe Water. Het is in gewoon of dagelijksch Boegineesch geschreven en daardoor niet moeilijk te verstaan; ook heeft men hier en daar tusschen de regelen eene verklaring in het Maleisch, dat deze Dâëũg-Memãṅgoeṅg zeer goed verstond.

Nº. 177 (in twee deelen, het eene van 45 het ander van 107 bladzijden kl. 4º.) bevat een' Boeginesche tôlo, of heldendicht, op den oorlog van Iyôlle, leenvorstin van Tanêtte, tegen haar' man Dâtoe-Bákkã, van wien zij in die dagen gesepareerd is. Hij had zich te Patjïro (Tanêtte) versterkt, en werd van daar verdreven op 17 Julij 1859 door eene compagnie Hollandsche troepen onder den kapitein der infanterie Van Leijden, in vereeniging met de hulptroepen van Tanêtte,

Lalôlaŋg en Lipockâsi, onder de leiding van den Heer J. A. Bakkers, die thans gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden is.

Âroe-Lalôlang en Dâëŋg-Pasâoe, de poëŋgâwa of opperveldheer van Tanêtte, onderscheidden zich daarbij door moed.

Dit heldendicht, dat de vorstin van Tanêtte liet vervaardigen, is evenmin als het vroeger door mij uitgegevene op Dâëŋg-Kalâbbôe een meesterstuk te noemen, ja wellicht nog verre daar beneden te stellen.

N°. 178 (kl. 8°, 55 bladz.), vrij netjes geschreven, bevat een weinig beduidend Boegineesch heldendicht op de expeditie van 1868 tegen Mátôwa Tjâmba-tjâmba en Karâëŋg Bônto-bônto, twee tegen het Hollandsch Gouvernement opgestane inlandsche hoofden in de Noorderdistrikten van Celebes en Onderhoorigheden.

N°. 179 (kl. 4°, 41 bladz.) bevat een heldendicht op hetzelfde onderwerp, doch heeft nog minder waarde en is zeer slordig geschreven.

N°. 180 (12°, 90 bladz.) bevat twee tôle's of Boeginesche heldendichten:

1°. bl. 1 tot en met 46, op den oorlog die van 1794—1799 in de Noorderdistrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, vooral in Segêri, tegen den koning van Bône, met name La-Tânritappôe Mátinrôwe ri-Rompegâdîŋg gevoerd werd door Âroe-Panjtjâna La-Tânrisâssôe Mátinrôwe ri-Belawâë, verbonden met Tanêtte, Sidênreŋg en Bârroë, gelijk ook Gôwa, en waarbij men den koning van Bône een' gevoeligen slag toebragt.

bl. 47 tot en met 90, op Dâëŋg-Kalâbbôe, hetwelk, evenals het eerstgenoemde, weinig waarde heeft, en zelfs nog beneden dat staat, waarvan ik in 1858 te Makassar den Boegineschen tekst met vertaling en aantekeningen liet drukken onder den titel van "Boegineesch Heldendicht op Dâëŋg-Kalâbbôe, waarin onder anderen de dood van den ambtenaar T. Baron Collot d'Escury en de zegepraal der Hollandsche wapenen bezongen worden."

N°. 181 (fol., 391 bladz.) draagt tot opschrift *Meñroeranâna Pâtta Málâmpéë gâmmâna*, d. i. heldendicht op den vorst *Âroe-Palâkka Pâtta Málâmpéë-gâmmâna*, die met de Hollanders, onder aanvoering van den Admiraal Speelman, het rijk van *Gôwa* geheel tenonder bragt. Uit dit Heldendicht nam ik een zeer klein gedeelte op in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 410 tot en met 415, waarvan men een' nagenoeg woordelijke vertaling vindt Deel III, bl. 243 tot en met 250, onder het opschrift van "gedicht op de verovering van de *Gôwasche* vesting *Sombaôpoe* door *Pâtta Málâmpéë-gâmmâna*. Daar dit heldendicht, voorzeker van wege den daarin bezongen' hoofdpersoon, onder de Boeginezen en vooral in *Bône* zulkeen' grooten naam heeft, mogt ik het in mijn Leesboek niet geheel weglaten; ik moet anders erkennen, dat het alles behalve een' onderhoudende lectuur oplevert. Het is eigenlijk slechts een verwarde mededeeling van feiten in hoogdravende en soms zeer laag bij den grond zwevende meestal hoogst moeilijk te verstane beeldspraak, waarvan het poëtische alleen in het metrum te zoeken is. De inhoud van het gansche Heldendicht komt op het volgende neder.

Nadat bl. 1 tot en met 79, eenige onderwerpen uit een' vroeger tijd, als bijv. de minnarijen van *I-Mâṅkawâni* en *La-Meñroerâna to-Sâlli*, bezongen zijn, begint van daaraf pas eigenlijk de *Meñroerâna* van *Âroe-Palâkka*, die in de volgende rubrieken vervat is:

- 1°. bl. 79 tot en met 90, geboorte van *Âroe-Palâkka*.
- 2°. bl. 90 tot en met 123, *Âroe Palâkka's* vlugt uit *Gôwa*.
- 3°. bl. 123 tot en met 128, hij wordt te *Manjijilî* ingesloten.
- 4°. bl. 128 tot en met 133, hij verovert Noordelijk *Wâdjó*.
- 5°. bl. 133 tot en met 139, hij zegt *Tjâmpalâgi* en daarmede *Celebes* vaarwel.

6°. bl. 139 tot en met 143, hij verlaat het eiland *Bôetoëṅg*, waarwaarts hij zich van *Celebes* komende, begeven had, om op *Java* de hulp der Hollanders in te roepen.

7°. bl. 143 tot en met 148, hij trekt met de Hollanders naar Sumatra en belegert Pariyâmañg (Priaman, dat NB. in 1666 door de onzen ingenomen werd).

8°. bl. 148 tot en met 156, hij neemt Karâëñg-Bôntomarânnoe (welligt = *Karâëñg Bônto-boerâne*) gevangen.

9°. bl. 156 tot en met 159, hij verovert Tiwôro.

10°. bl. 159 tot en met 170, hij doet met de Hollanders een' aanval op Gôwa, en men sluit het Boeñgaaisch contract.

11°. bl. 170 tot en met 176, hij verovert de vesting Sombaôpoe.

12°. bl. 176 tot en met 180, hij gaat zijne familie opzoeken.

13°. bl. 180 tot en met 183, hij verovert Lamôeroe.

14°. bl. 183 tot en met 188, hij neemt Tossôra in.

15°. bl. 189 tot en met 192, hij verovert Balannîpa (Mandar).

16°. bl. 192 tot en met 202, hij rigt te Bontowâlâ een' feestelijken maaltijd aan, dien hij vroeger bij gelofte toegezegd had, als hij Gôwa overwinnen mogt, en snijdt zich, evenals zijn' volgelingen, bij die gelegenheid het lange hoofdhaar af.

17°. bl. 202 tot en met 206, hij verovert Mâlwa, één der rijkjes van het gewest Masinrîmpôelôe.

18°. bl. 207 tot en met 211, hij doet een' aanval op Mandar, en steekt Samasondoe in brand.

19°. bl. 211 tot en met 214, de Mandarezen onderwerpen zich aan Âroe-Palâkka.

20°. bl. 214 tot en met 219, Âroe-Palâkka vestigt zich te Tjênrâna.

21°. bl. 219 tot en met 230, hij overwint de Loëwoerezen.

22°. bl. 231 tot en met 234, hij verovert Kôba.

23°. bl. 234 tot en met 242, hij overwint nogmaals de Gôwarezen (1677).

24°. bl. 242 tot en met 257, hij bestormt en neemt in Kâppará (Kakaper) op Java.

25°. bl. 257 tot en met 263, hij behaalt ééne overwinning op Java in het gebergte ten zuiden van Soerabaja.

26°. bl. 263 tot en met 271, hij veroverd Galĩṅkaṅṅ (Sidẽṅreṅṅ).

27°. bl. 271 tot en met 279, hij verovert Lẽtta, één der rijkjes van het gewest Masĩṅṅpõelõe.

28°. bl. 279 tot en met 283, Bõlo (in de landen der To-rãḍja's) wordt veroverd door den vorst van Loẽwoẽ.

29°. bl. 283 tot en met 295, Saṅgãlla (in de landen der To-rãḍja's) wordt veroverd door Âroe-Palãkka.

30°. bl. 295 tot en met 305, viering van een feest bij gelegenheid dat I-Walã een gaatje in de oorlellen krijgt.

31°. bl. 305 tot en met 317, huwelijk van La-Patãoe, Âroe-Palãk's neef en opvolger in de regering over Bõne, met de Loẽwoẽsche prinses Ôpoe-Larõṁpoṅṅ.

32°. bl. 317 tot en met 329, verovering ven Doẽri, één der rijkjes van het gewest Masĩṅṅpõelõe, door Âroe-Tanẽtte-málõlo.

33°. bl. 329 tot en met 339, verovering van Barõko (in het land der Torãḍja's) door Âroe-Tanẽtte, een' zwager van Âroe-Palãkka Pãtta Málãṁpẽẽ gãmṁãna.

34°. bl. 340 tot en met 367, huwelijk van La-Patãoe met de Gõwasche prinses Karẽṅṅ-Patoekãṅṅṅṅ.

35°. bl. 368 tot en met 391, heldendicht van Pãtta Mátiṅrõwe ri-lãlãm-bãta Âroe-Palãkka Towapatõẽṅrõe Soel'tãn Moehammad Isma'el Moe'htãḍjoe-d-dien, koning van Bõne († 1823).

N°. 182 (fol., 196 bladz.) is van denzelfden inhoud als het voorafgaande N°. 181. Het is afkomstig van Âroe-Padãli, vorst van Tẽṁpe, die het in 1856 door zekeren Âḍji-moẽda voor mij heeft laten afschrijven naar een exemplaar van hemzelven. Het schrift is alles behalve mooi, echter kan dit HS. zeer goed dienen, daar waar de tekst van het andere soms twijfel baart.

N°. 183 (fol., 97 bladz.) bevat in bijzonder duidelijk schrift 4 stukken van de Meñrøeranâna Pâtta Málâmpéë-gâmmâna, te weten:

1°. bl. 1 tot en met 16, geboorte van Âroe-Palâkka.

2°. bl. 17 tot en met 70, Âroe-Palâkka's vlugt uit Gôwa.

3°. bl. 72 tot en met 88, Âroe-Palâkka's aanval op Gôwa en het sluiten van het Boeñgaaisch contract.

4°. bl. 88 tot en met 97, hij verovert de vesting Sombaôpoe.

N°. 184 (gr. 4°, 39 bladz.) bevat insgelijks in keurig schrift eenige stukken uit de Meñrøeranâna Pâtta Málâmpéë-gâmmâna, als:

1°. bl. 1 tot en met 12, het verbranden van een gedeelte van Boekâka in Bône ten tijde van den koning van Gôwa Toe-nibâtta, d. i.: den koning wiens hoofd (in Bône) afgehouden werd. NB. Dit stuk vindt men ook in HS. N°. 181, bl. 57 tot en met 79, en HS. N°. 182, bl. 25 tot en met 33.

2°. bl. 13 tot en met 18, geboorte van Âroe-Palâkka.

3°. bl. 19 tot en met 22, Âroe-Palâkka wordt te Manjtjîlî ingesloten.

4°. bl. 22 tot en met 25, hij verovert Noordelijk Wâdjô.

5°. bl. 25 tot en met 31, hij rigt te Bontowâlâ een' feestelijken maaltijd aan, dien hij vroeger bij gelofte toegezegd had, als hij Gôwa overwinnen mogt, en snijdt zich, evenals zijn' volgelingen, bij die gelegenheid het lange hoofdhaar af.

6°. bl. 31 tot en met 34, hij veroverd Maîwa, één der rijkjes van het gewest Masinrîmpôeloe.

7°. bl. 34 tot en met 38, hij vestigt zich te Tjenrâna.

Bl. 38 en 39 heeft men ten slotte eene lijst van eenige oud-Boeginesche woorden.

N°. 185 (kl. 4°, 120 bladz.) is zeer gehavend en daarbij slecht geschreven, bevat ook eenige stukken uit de Meñrøeranâna Pâtta Málâmpéë-gâmmâna, en kan dus dienen tot vergelijking.

N°. 186 (kl. 4°, 59 bladz.) is vrij netjes en duidelijk geschreven,

en bevat, behalve twee sênoe-senôerâṅ's, of gedichten die een sterk hartsverlangen uitdrukken (bl. 1. tot en met 6, bl. 24 tot en met 34), verg. N°. 174, een drietal stukken uit de Meṅrôeranâna Pâtta Mâlâmpêe-gâmmâna, als: het verbranden van een gedeelte van Boekâka in Bône (bl. 29 tot en met 34), het bestormen en innemen van Kâparâ op Java door Âroe-Palâkka (bl. 47 tot en met 59), en een heldendicht van den koning van Bône La-Tânritâppoe Mâtînrôwe ri-Rômpe-gâding Soel'tân A'hmed Sjamsoe-d-dien († 1812).

N°. 187 (fol., 15 bladz.), slordig geschreven, bevat een tûlo, of gedicht, getiteld : sôerâ-dararinna mēyoṃpâlo-lôtonṅe, d. i. *de jammerklagt van de zwarte cijpersche kat*. Dat beest had zijn' snoeplust niet kunnen bedwingen, en werd dien ten gevolge door zijn' meester en diens huisgenooten overal vervolgd, tot zelfs toen het onder de op zolder opgeborgen' padieschoven zijne toevlugt genomen had. Dit laatste wekte den toorn van Saṅgiyaṅ-sârri, *de godheid der padie*, op, die te veel erkentelijkheid voor het kattengeslacht gevoelde, om te kunnen vergeeten, dat de muizen en ratten alle soorten van padie vernielen zouden, wanneer dit nuttig huisdier niet bestond. Van daar dan ook, dat Saṅgiyaṅ-sârri met al haar' volgelingen de plaats, waar zulk een ondankebaar menschengeslacht zich ophield, vaarwel zeide, en door de lucht naar elders henenzweefde, in de hoop van een oord te vinden, waar meer kattenliefde en meer achting voor het zoo onmisbaar rijstgewas heerschten. Maar helaas! menige plaats werd vruchteloos door Saṅgiyaṅ-sârri en de haren bezocht, totdat zij eindelijk in Bârroe een brave menschengeslacht meende aangetroffen te hebben, dewijl men haar daar op allerfeestelijkste wijze ontving; maar weldra bleek het, dat men ook daar de padie niet overeenkomstig haar' rang behandelde. De meiden haalden op een ongelegen uur, zonder zich behoorlijk gekleed te hebben, de padie van den zolder. Ja, men morste met de padie en liet haar achteloos naar beneden vallen, als ware het slechts een gering

en nietig gewas. Na zooveel teleurstelling, besloot Saṅgiyaṅg-sārri om met haar heirleger die snoode Aarde te verlaten, en voor goed hemelwaarts te stijgen. Gelukkig, dat Patólóé, de beschikker van 's menschen lot, Saṅgiyaṅg-sārri, ofschoon dan ook met veel moeite, eindelijk wist over te halen, om weder op Aarde terug te keeren, en alzoo een' algemeenen hongersnood te voorkomen. Echter maakte Saṅgiyaṅg-sārri bij hare nederdaling in Bārroé de conditie, dat men haar voortaan de noodige eer bewijzen zoude, want dat zij anders op nieuw, en dan voor immer, in hoogere sferen zich vestigen zoude.

Het slot van het stuk, dat deerlijk gehavend was, is door mijzelf overgeschreven.

Nº. 188 (fol., 12 deelen) bevat een groot gedeelte van het begin der La-Galigo-poëzij, dat ik aan Âroe-Panjtjâna de oude Tjôllí-poedjiye te danken heb, en waarvan ik een stuk in mijne Boeg. Chrest. Deel II, bl. 416 tot en met 547 opgenomen heb. Men vergelijke de aantekeningen hierop, Deel III, bl. 250 tot en met 284, waar men een' korte inhoudsopgave van het gansche gedicht vinden kan. Ik vermeld thans hieronder, waarover elk van de 12 deelen van het handschrift handelt.

DEEL I. (184 bladz.)

Batâra-goëroe daalt uit den Hemel op Aarde neder in het land van Loëwoé.

We-Njilitimó verrijst uit de Onderwereld in Wârâ (Loëwoé).

Batâra-goëroe en We-Njilitimó trouwen tezamen.

Nadat de andere vrouwen van Batâra-goëroe kinderen gekregen hebben, wordt ook We-Njilitimó zwanger en baart Batâra-lattoé.

Twee feesten, het eerste bij gelegenheid, dat Batâra-lattoé op een schommel gezeten, voor het eerst vaste spijs tot zich neemt, het tweede, als hij voor het eerst den grond betreden zal.

La-Ôeroem̃p̃assi daalt uit den Hemel neder in Tôm̃pótíká (hier *Pontianak*).

I-Padawoelāng verrijst uit de Onderwereld in Sawammêga.

La-Ôeroem̃p̃assi en I-Padawoelāng trouwen tezamen.

Beiden sterven op één en denzelfden dag, twee dochters achterlatende, waarvan de oudste Weyâdilôewóe, de jongste We-Ôpoesāngāng heet.

Die weezen worden door hare tante, met name We-Tānriđjālló, de vrouw van La-Djawapāse op de schandelijkste wijze mishandeld en van alles beroofd; weshalve zij zich naar elders begeven.

DEEL II. (194 bladz.)

Weyâdilôewóe en We-Ôpoesāngāng keeren naar Tôm̃pótíká terug.

Batâra-gôeroe rijst ten Hemel, om zijn' vader Patôtóe (*den Beschiker van 's menschen lot*) omtrent de keuze van een' vrouw voor zijn' zoon Batâra-lâttoe te raadplegen.

Patôtóe verwijst hem naar Tôm̃pótíká. En als hij op Aarde teruggekeerd is, begeeft Batâra-lâttoe zich met een uit den Hemel nederge-daald vaartuig, dat den naam van *wákka-tanêtte* draagt, naar het door Patôtóe aangeduide land, om in het huwelijk te treden met We-Ôpoesāngāng.

De zuster van We-Ôpoesāngāng, teweten Weyâdilôewóe, trouwt met Batâra-lâttoe's-neef, den uit den Hemel gedaalden vorst van Tjôp-pómêroe, genaamd Ladjiriwóe.

We-Tānriđjālló en haar man La-Djawapāse sterven op één en denzelfden dag in Sawammêga, waardoor Weyâdilôewóe en We-Ôpoesāngāng in het bezit der haar door de tante ontvreemde goederen hersteld worden.

Batâra-lâttoe maakt met zijn' jonge vrouw een bezoek in Loewóe bij zijn' ouders.

We-Njilitimó daalt in de Onderwereld af, om haar' vader te verzoeken, dat We-Ôpoesânggâng toch moeder worde. Met hetzelfde doel wendt Batâra-gôeroe zich tot zijn' vader in den Hemel. Dien tengevolge wordt We-Ôpoesânggâng zwanger, en daardoor op allerlei vruchten en andere lekkernijen belust.

DEEL III. (231 bladz.)

De vogels van onderscheiden' soort worden naar alle oorden der wereld gezonden, om We-Ôpoesânggâng elke vrucht, waarop zij maar belust zij, te halen. Het water rijst in die mate, dat het tot aan de deur van het paleis van Batâra-lâttoe reike, opdat de prauwen, die allerlei lekkernijen voor We-Ôpoesânggâng aanbrengen, daar landen kunnen.

We-Ôpoesânggâng bevalt van een tweelingpaar, bestaande in een' jongen en een meisje. De zoon wordt genoemd Sawêri-gâdîng La-Tânritâppoe Pamâdallâtte Lâwe Towapanjômpa La-Madoekâllâng Lângi-paêwaug, vorst van Wârâ (in Loewoe). Het meisje bekomt den naam van We-Tânriyâbêng Dâêng-Manôtâ.

Sawêri-gâdîng en We-Tânriyâbêng worden op denzelfden dag op een' schommel gezet, om voor het eerst vaste spijs te nuttigen. De schommel van Sawêri-gâdîng is uit den Hemel, die van We-Tânriyâbêng uit de Benedenwereld afkomstig.

Batâra-gôeroe brengt We-Njilitimó en al zijn' andere vrouwen naar Botilângi in den Hemel, waar zij verder voor goed verblijven. De kinderen blijven alleen op Aarde achter.

Sawêri-gâdîng betreedt voor het eerst den grond; en bij deze gelegenheid worden er gasten uit den Hemel en de Onderwereld genoodigd.

Sawêri-gâdîng rijst ten Hemel met zijn' neef La-Sinilêle en anderen.

Na zijn' terugkomst uit den Hemel, trouwt hij met zijne nicht I-Panaângârâng.

DEEL IV. (281 bladz.)

Sawêri-gâdĩng trouwt voorts al zijn' andere nichten, met uitzondering alleen van twee, welke door La-Panañrãng en La-Sinilêle tot vrouw genomen worden.

Sawêri-gâdĩng bezoekt al de vassalen van Loêwóe.

Togten van Sawêri-gâdĩng buiten Loêwóe over zee. Hij landt in Tôm̃pótíká, waar de vorst I-Lad̃jirîwóe en diens echtgenoot zijne tante Iyâdilôêwóe, ja het gansche land, in rouw gedompeld waren, wegens de verbanning van de prinses I-Râwe of We-Tãñrîrâwe, die men van daar verwijderd had, uit vreeze, dat zij bloedschande plegen mogt met haar' tweelingbroeder Palâwagâóe. Vervolgens doet Sawêri-gâdĩng Wâ-dãng, waar I-Râwe met La-Tãñripãppang gehuwd was, en daarna ook de Moluksche eilanden, aan, wier vorst, met name La-Madarãm̃mãng, zich laat tatoueren. (NB. onder de *To-rãd̃jã's* een teeken van aanzien en grootheid!) Sawêri-gâdĩng heeft ongeoorloofde gemeenschap met We-Tãñriwâlã Dãñng-Sagâla de vrouw van La-Tãñrowãd̃ji in Mala-tôñroeng.

DEEL V. (241 bladz.)

Voortzetting van Sawêri-gâdĩng's reis. Hij komt in Westelijk Soẽña (Pãloe), het land van La-Sãoelãngí To-Patawãri. Sawêri-gâdĩng bezoekt Oostelijk Kãllĩng (Kling, kust van Koromandel), waar men gouden krabben en eene soort van slangen, die onder den naam van *oelã-sindãmpa* bekend staan, aantreft. Sawêri-gâdĩng komt in Tãsililoe, het land van La-Roẽmpammẽga To-Sappẽlã. Sawêri-Gâdĩng komt in Mãttowãngĩng, het land van La-Mapapapõeli (verg. Boeg. Chr. III, bl. 256, reg. 15, waar verkeerd gelezen wordt La-Mapagĩlĩng), den vader van La-Wãlloe-wãlloe. Sawêri-Gâdĩng komt op Ternate, het land van Dãtoe Mawãlle. Sawêri-gâdĩng komt aan de Asabõerãm-

palôdjāṅg (d. i. een diep gat, welks water met de Onderwereld in verband staat). Aldaar rijst uit de diepte op Liṅroetalāga, om Sawêri-gâdīṅg te ontmoeten. Sawêri-Gâdīṅg daalt af in de Onderwereld tot aan Marapâttaṅg, het land van La-Wâdjolāṅgī, den vader van La-Sināṁpe, en ontmoet daar Piṇrakâti, dochter van den vorst van Malâka. (Verg. Boeg. Chr. III, bl. 256, reg. 22, waar Piṇrakâti verkeerdelijk een *zoon* van den vorst van Malâka genoemd wordt.) Sawêri-gâdīṅg wenscht haar te trouwen, maar met afgestorvenen is dit niet mogelijk.

Sawêri-gâdīṅg keert naar Loewoe terug. Hij gaat wederom op reis, gezeten op den vogel Marāṁpôba, doch thans in gezelschap van zijne vrouw We-Panaṅgârāṅg, en bezoekt dezelfde landen als vroeger. Alleenlijk het land van La-Wâdjolāṅgī krijgt We-Panaṅgârāṅg niet te zien.

DEEL VI. (239 bladz.)

Het graf van La-Ôeroempåssi en We-Padawoelāṅg in Tômpôtikā wordt vernieuwd.

Sawêri-gâdīṅg gaat zijn' verloofde, teweten de dochter van La-Galigo To-Kāllīṅg, met name Wālle-ri-Tjina Karāem্পoegī to-Kāllīṅge in de Benedenwereld bezoeken. Hij komt bij Bīma, welks vorst hem als gast laat noodigen; en als hij deze invitatie van de hand wijst, wordt hij toch aan den oever eener rivier onthaald. Sawêri-gâdīṅg komt aan den boom paodjāṅgki, die in het midden der zee staat, en welks wortels zich in de onderwereld bevinden. Bezijden dien boom rijst Liṅroetalāga omhoog, en als hierdoor de zee beroerd wordt, zinkt La-Masagoēni in de diepte weg, doch wanneer Liṅroetalāga terugkeert, komen La-Masagoēni en allen die met hem verdronken waren weder boven.

Sawêri-gâdīṅg beoorlooft Lātte-warāni, een' broeder van zijn' grootvader Batāra-goēroe, bij het middenpunt der Aarde, zonder dezen te kennen. Deze strijd duurt zoolang, totdat hij van We-Tānriyābēṅg

verneemt, wie het is, die daar tegenover hem staat. Sawêri-gâdĩng beoorloogt het land ten Westen van het middenpunt der Aarde, en brengt Dãttiya-pãdjoẽng tot onderwerping.

Sawêri-gâdĩng begeeft zich naar Pamasârãng in de Onderwereld, om zijn' verloofde, teweten: de dochter van La-Galigo To-Kállĩng, met name Wãlle-ri-Tjĩna Karãẽmpoegi To-Kállĩng, die daar door Dãẽng-Málãbbi teruggesloten wordt, af te halen.

DEEL VII. (235 bladz.)

Nadat Sawêri-gâdĩng in Pamasârãng aangekomen is, beoorloogt hij Dãẽng-Lãbbi. Dãẽng-Lãbbi sneuvelt, en Pamasârãng wordt veroverd. Als Wãlle ri-Tjĩna niet genegen is, op Aarde terug te keeren, zet Sawêri-gâdĩng zijne reis verder voort, om al die landen te bezoeken, welke hij vroeger nog niet bezocht heeft. Eindelijk keert hij naar Lotwóe terug, waar hij verliefd raakt op zijne zuster We-Tãñriyãbẽng.

DEEL VIII. (213 bladz.)

We-Tãñriyãbẽng, die al het ongepaste eener verbindtenis met haar' tweelingbroeder beseft, weet Sawêri-gâdĩng te beduiden, dat hij liever zijn hof moet gaan maken aan I-Tjoedãĩ, de dochter van La-Sãttoẽmpoegi, den vorst van Tjĩna (Pamãná) en We-Tãñriyãbãng (dochter van La-Ôeroẽmpãssi en We-Padowoelãng). Als het welãñrẽng-hout gekapt, en het daarvan verjaardigde onder den naam van welãñrẽng bekende schip klaar is, zeilt Sawêri-gâdĩng naar het land van Tjĩna (Pamãná), terwijl We-Tãñriyãbẽng drie dagen later ten hemel opgevoerd wordt. Op reis naar Tjĩna zijnde, voert Sawêri-gâdĩng in het midden van de zee achteréenvolgens strijd,

1°. met Bãñja-pagoelĩng van Manjtjapãĩ (het bekende rijk van Madjopait op Java).

2°. met La-Toẽppoe-sóló Towãpoeĩge.

- 3°. met La-Tôppoe-gállang van Oostelijk Java.
 4°. met La-Tôgâ-tâna Pâdjoeŋg-lim̃pôwe.
 5°. met La-Tânripôelaŋ van Oostelijk Java.
 6°. met La-Tânriŋjwi Lâñgí-risômpa to-Malakâë, in welk gevecht hij bijgestaan wordt door den man zijner zuster We-Tânriyâbēŋg, met name Rânman-ri-lâñgí.

DEEL IX. (210 bladz.)

Sawêri-gâdīŋg's neef La-Masagôni neemt de vrouw van den in den strijd gesneuvelden La-Tânriŋjwi Lâñgí-risômpa, met name Tânrilâñnârâŋg Dâēŋg-risôboe, tot vrouw.

Sawêri-gâdīŋg voert ten 7de ook in het midden van de zee strijd met Sâtīya-bôŋga van Lôm̃pēn-ri-Djâwa, den verloofde van I-Tjoadâi, die zich onderwerpt.

Sawêri-gâdīŋg legt in Wewanriwôe (Bône) aan, waar hij aan het zeestrand gastvrij onthaald wordt door Tâdjô-risômpa I-to-liyoeŋg. Sawêri-gâdīŋg landt op de landingsplaats van Tjina (Pamâná) aan. Hij verkoopt daar doepa (soort van reukwerk), en het vel van het hoofd van La-Pabokôri, vorst der Ôro's (of Marégé's, een' volkstam van Nieuw-Holland), tot masker bezigende, krijgt hij I-Tjoadâi, de dochter van Tjina's vorst, met name La-Sâttoem̃pôegí, en We-Tânriyâbaŋg (de dochter van La-Ôeroem̃pâssi en We-Padawôlâŋg), te zien.

La-Pananrâñg wordt gezonden, om Sawêri-gâdīŋg's huwelijks-aanzoek over te brengen. En als dit aanzoek met een' gunstigen uitslag bekrond wordt, verlopen er drie maanden, eer dat de bruidschat geheel overgebracht is.

DEEL X. (210 bladz.)

Als de bruidschat geheel overgebracht is, weigert I-Tjoadâi Sawêri-gâdīŋg te trouwen, en wordt de bruidschat teruggezonden. En naau-

welijks is men hiermede één dag bezig geweest, of de bevolking van Tjina beweert, dat de gansche bruidschat reeds teruggegeven is. Sawëri-gâdĩng beoorloogt daarop Tjina, en brengt het tot onderwerping. Sawëri-gâdĩng verandert zich in een' wind en bezoekt op deze wijze We-Tjoedâi. We-Tânriyâbēng laat uit den Hemel voor haar' broeder Sawëri-gâdĩng nederdalen het land van Malimōngāng tegelijk met een paleis, alsmede rijkelijk van plantsoen voorziene tuinen, onder de namen van Saballōwa en Tākalāllā.

Sawëri-gâdĩng trouwt I-Tjimpāoe, vorstin van Lēmpaṅg. Drie maanden daarna heeft de verzoening tusschen Sawëri-gâdĩng en We-Tjoedâi plaats. En nu trekt hij drie maanden lang iederen nacht naar La-Tanette, het verblijf van We-Tjoedâi, om bij het aanbreken van den dageraad weder huiswaarts te keeren, daar We-Tjoedâi niet wil, dat hij over dag bij haar gezien worde.

DEEL XI (381 bladz.)

We-Tjoedâi wordt zwanger. Nu gaat Sawëri-gâdĩng niet meer ieder' nacht op naar La-Tanette, maar blijft hij in Malimōngāng, werwaarts hij ook I-Tjimpāoe gebragt had. Ook I-Tjimpāoe wordt zwanger en bevalt van eene dochter, met name We-Makawāroe Dâēng-Parāga, die na verloop van eenigen tijd voor het eerst vaste spijsen nuttigt, en bij die gelegenheid op een' schommel geplaatst wordt.

We-Tjoedâi bevalt van La-Galigo La-Sinapāti To-Tāsiwôdja I-La-Semāga To-Padamāni. Het kind wordt terstond gebragt naar Mariyo, daar We-Tjoedâi niet wil, dat het kind onder één dak met haar blijve. In Mariyo hebben dan de bij het eerste nuttigen van vaste spijs en het eerste betreden van den grond gebruikelijke plegtigheden plaats.

La-Galigo gaat naar Tjina, om met zijn' vader een' hanenvechterij bij te wonen. Nu gaat We-Tjoedâi haar' zoon roepen, en blijft Sawëri-

gâdĩng ten aanschouwen der menschen bij haar op het paleis La-Tanêtte.

We-Tjloedâi wil I-Tjimpâoe dooden, doch dit opzet wordt vrijdeld.

DEEL XII. (230 bladz.)

We-Tjloedâi bevalt van eene dochter, met name We-Tânridiyo, bij welke gelegenheid Sawêri-gâdĩng's znster We-Tânriyâbēng heimelijk in het paleis La-Tanêtte nederdaalt. Eenigen tijd na de geboorte van We-Tânridiyo hebben weder de bij het eerste nuttigen van vaste spijs gebruikelijke feesten plaats. We-Tjloedâi bevalt van eene dochter, met name We-Tânribalôbo, wier geboorte van dezelfde feesten als boven achtervolgd wordt. I-Diyo wordt door een' hooger geest beziel, en alzoo tot bissoe gemaakt. Daarom wordt voor haar eene bijzondere kamer met een palâkka-igâ (verg. mijne Verh. over de *bissoe's*, bl. 21) ingerigt. Ook brengt men op haar verlangen padie boven op het paleis La-Tanêtte.

I-La-Galigo gaat voor zijne tante We-Diyo een' gânraṅg (soort van trom) uit Loêwôe halen. I-La-Galigo trouwt I-Tappoewâra Râdjjen-risômpa in Loêwôe.

I-La-Galigo keert in Tjina terug, allerlei bissoe-toestellen medebrengende.

De djoeroe (een van den stam van een' kâoe-kâoe-boom voorzien bissoe-huisje achter aan het paleis, verg. Boeg. Woord. op: *djôeroe* N°. 4) wordt voor We-Diyo gebouwd.

N°. 189 (kl. 8°, 7 bladz.) is het afschrift van een onder Inlanders voor heilig gehouden handschriftje, dat Âroe-Panjtjâna de oude zelve voor mij vervaardigd heeft, nadat zij vooraf tot wijding van het papier een weinig kippenbloed daar tegenaan gesmeerd had. Het bevat niets anders dan een' blijkbaar uit den Mohammedaanschen tijd afkomstige en zeer kinderachtige legende, die men in mijne B. Chr. III, bl. 252, in eene noot vermeld vindt.

N°. 190 (kl. 4°, 84 bladz.), slordig geschreven en niet zonder fouten, bevat het begin der La-Galîgo, alzoo hetzelfde gedeelte, dat ik in mijne Boeg. Chrest. opgenomen en boven onder N°. 188 reeds besproken heb.

N°. 191 (kl. 8°, 121 bladz.), bijzonder slordig geschreven en van weinig waarde, bevat de geschiedenis van Sawêri-gâdîng's nicht I-Panañgârâñg. Vergel. boven onder N°. 188 en Boeg. Chrest. III, bl. 255, l. r.

*Uit Gantarang?
zie v.d. Bunk
1945:277* N°. 192 (kl. 8°, 261 bladz.), zeer smerig en slordig geschreven, van weinig of geen' waarde, behandelt Sawêri-gâdîng's nederdaling in de Onderwereld tot aan Marapâttañg toe, tot en met diens oorlog tegen Dâëñg-Lâbbi. Verg. boven het onder N°. 188 aangeteek., gelijk ook Boeg. Chrest. III, bl. 256 vlg.

N°. 193 (kl. 8°, 269 bladz.), zeer netjes geschreven door Goëroe-Mañgâdji van Marâna, bevat La-Galîgo's liefde voor zijne nicht Wâlle ri-Djâwa Batâri-koëneñg. Verg. Boeg. Chrest. III, bl. 259, r. 17.

*Uit Sinjai
zie v.d
Bunk 1943
p. 249* N°. 194 (fol. 97 bladz.), geenszins vrij van fouten, handelt over den dood van Môno, die eerst met La-Pasêwâñg en daarna met La-Galîgo getrouwd geweest is. Verg. Boeg. Chrest. III, bl. 260.

N°. 195 (kl. 8°, 254 bladz.), netjes geschreven door Goëroe-Mañgâdji van Marâna, doch defect, handelt over La-Galîgo's vrouw Karâëñg-Tômþó Dâëñg-Mâlino en haar' zoon La-Mápañgânro. Verg. Boeg. Chrest. III, bl. 260.

N°. 196 (kl. 8°, 77 bladz.), niet bijzonder geschreven en van weinig waarde, handelt over het huwelijk van La-Tâtta met Batâri-tôdja Dâëñg-Talâga. Verg. Boeg. Chrest. III, bl. 261.

N°. 197 (kl. 4°, 299 bladz.). Dit en de twee volgende HSS. leveren een aanéengeschalkeld gedeelte van de La-Galîgo, en wel van La-Tâtta's komst uit Loëwóe af (Boeg. Chrest. III, bl. 260, r. 5 v. o.) tot nagunoeg aan het einde (Boeg. Chrest. III, bl. 262, r. 5 v. o.). Echter

beklaagt Âroe-Pan^{ti}jâna de oude, die den inhoud dezer stukken gerangschikt, en hier en daar het een en ander voor het verband ingelascht heeft, zich op den omslag van dit HS., dat ik haar al te zeer tot spoed aangezet, en daardoor verhinderd heb, om de taal van dit gedeelte der La-Galigo-poëzij genoegzaam te revideeren.

De inhoud van dit HS. komt hierop neder: La-Tâtta komt uit Loëwôe in Tjîna, om te trouwen. La-Tâtta zendt zijn' huwelijks^gift. Huwelijk van La-Tâtta met Batâri-tô^dja Dâ^{ng}-Talâga.

Oorlog van Adjila^{de} (Tjîna-riyâ^dja, of Westelijk Tjîna) met La-Makarô^{em}pa (Tjîna-ri^lâoë, of Oostelijk Tjîna).

Huwelijk van Adjila^{de} met Anebâ^{na} (dochter van Môno en La-Pasêwâ^{ng}).

La-Makarô^{em}pa ziet zich zijn' verloofde, teweten Batâra-lâmⁱⁿg, door Toenâ-sa^{ng}iya^{ng} ontnomen.

N°. 198 (kl. 4°, 255 bladz.) bevat het vervolg van N°. 197, en de inhoud komt hierop neder:

I-Tjoedâⁱ komt met haar' kinderen en kleinkinderen uit Tjîna in Loëwôe. Sawêri-gâ^di^{ng} blijft aanvankelijk in Tjîna achter, doch We-tânriyâbê^{ng} werpt haren broeder een briefje uit den Hemel toe, en door middel van dit schrijven beweegt zij hem, ook naar Loëwôe te gaan.

Iyâdiloëwôe begeeft zich met man en kinderen, gelijk ook kleinkinderen en verdere familie uit Tômpô^tikâ naar Loëwôe.

Zoo ook I-Râwe met al de haren uit Wâdâ^{ng}.

We-Tânriyâbê^{ng} daalt uit den Hemel in Loëwôe neder met kinderen en kleinkinderen.

La-Patôtôe en diens gemalin met al hunne zonen en kleinzonen dalen insgelijks in Loëwôe neder.

Ook Goëroe-ri-Sâllâ^{ng}, de God der Onderwereld, verschijnt met echtgenoot, gelijk ook met zonen en kleinzonen, in Loëwôe.

Patôtôe en Goëroe-ri-Sâllâ^{ng} keeren de eerste met de Hemellingen

naar den Hemel, de tweede met de bewoners van de Onderwereld naar de Onderwereld terug.

We-Tāñriyâbēṅ blijft nog eenigen tijd op Aarde, totdat zij later met hare nicht We-Tāñridiyo, de dochter van Sawêri-gādīṅ weder Hemelwaarts stijgt.

N°. 199 (kl. 4°, 491 bladz.) bevat het vervolg en slot van N°. 198, en de inhoud komt hierop neder:

Adjilaïde trouwt met de dochter van I-Balôbo, genaamd Batâra-lāmmīṅ.

We-Tjoedāi had geen' lust, om naar de Onderwereld af te dalen, toen Goëroe ri-Sāllāṅ verlangde, dat zijn achterkleinzoon Sawêri-gādīṅ den troon van Tôda-tôdja, of de Onderwereld, beklimmen zoude. Daarom doen de Goden der Onderwereld het onder den naam van Welānrēnge bekende schip van Sawêri-gādīṅ in den afgrond verzincken, terwijl hij met We-Tjoedāi op reis is naar Tjina.

Sawêri-gādīṅ en We-Tjoedāi in de Onderwereld aankomende, vervangen den hoogbejaarden Goëroe ri-Sāllāṅ met diens vrouw in de regering.

Iyâbēṅ en haar man Rāmman-rilāṅgi bestijgen den troon des Hemels, waarop tot dusverre Patôtôe en Palīṅgé gezeten waren.

De vorsten en vorstinnen verdwijnen allen van de Aarde, hetzij zij hemelwaarts opstijgen, of in den afgrond wegzinken.

Iyâbēṅ baart in den Hemel een' zoon, genaamd Salīñroēṅ-lāṅgi, of: Lātte-parāppā. We-Tjoedāi bevalt in de Onderwereld van eene dochter met name Simpôeroe-tôdja, of: Moetiya-tôdja.

De Hemelling Lātte-parāppā trouwt in de Onderwereld met zijne nicht Simpôeroe-tôdja of Moetiya-tôdja. En nadat dit huwelijk voltrokken is, rijst het paar, vergezeld van We-Tjimpāoe's dochter, Tāñriyawâroe, met haar' man La-Sôblolipoe Sinâoēmpādjoēṅ, omhoog naar de wereld, om daar te regeren over Loëwôe.

Sim̃pōeroe-tōdja bevalt in Loewoe van een' zoon, genaamd Lāngf-mangkāoe Batāra-tōdja. En als later dit kind voor het eerst vaste spijs tot zich nemen zal, wordt zulks met een luisterrijk feest, waaraan Hemelsche en onderaardsche betrekkingen deelnemen, gevierd.

Na afloop van dit feest maken al die betrekkingen aanstalten, om voor goed de wereld te verlaten. En met dit vertrek zou het La-Galigo-gedicht moeten eindigen, doch dit slot ontbreekt hier.

N°. 200 (twee deelen, te zamen 1071 bladz. kl. 8°), zeer netjes en duidelijk geschreven door Goeroe-Manḡādji van Marāna, bevat een gedicht op den oorlog van La-Patāoe Dātoe-Pamoēsoe met diens broeder La-Magalātoeṅg, Dātoe of vorst van Soēppa, omdat de laatste de verloofde zijns broeders, met name We-Tānripāda, tot vrouw genomen heeft. Het metrum is hetzelfde als dat der La-Galigo-poëzij.

N°. 201 (kl. 8°, 93 bladz.), slordig geschreven en van weinig of geen waarde, bevat een gedicht in het metrum der La-Galigo-poëzij op het huwelijk van La-Makarōda met Dāēṅg-Nāga van Wādāṅg.

N°. 202 (kl. 8°, 136 bladz.), geschreven door Goeroe-Manḡādji, en volgens gewoonte zeer netjes, heeft echter geen' groote waarde. Het bevat, evenals het vorige, een gedicht in het metrum der La-Galigo-poëzij op La-Makarōda's minnarijen en dergelijken.

N°. 203 (fol., 69 bladz.) bevat het gedeelte van de La-Galigo-poëzij, waarin de verliefdheid van Sawēri-gādiṅg op zijne zuster We-Tānriyā-bēṅg behandeld wordt. Men verg. het slot van Deel VII en het begin van Deel VIII van N°. 188.

Ook dit HS. is van Âroe-Panijāna de oude afkomstig, en door haar zelve van interlinéaire Makassaarsche vertaling voorzien.

Behalve deze HSS. zijn er bij de verzameling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap ook nog eenige rollen beschreven lontarblad, waarvan één het begin der La-Galigo-poëzij, handelende over de nederdaling van Batāra-goeroe op Aarde (verg. het bij N°. 188 aanget.), een ander

de Soerā-bāwāṅg (verg. het bij N°. 160 aanget.), en nog een ander de Soerā dararīnna mēyoṃpālo-lōtoṅge, of *de jammerklagt van de zwarte Cyperische kat* (verg. het bij N°. 187 aangeteek.) bevat. Het laatstgenoemde stuk is slecht, hier en daar bijna onleesbaar, geschreven.

Eindelijk heeft men bij de verzameling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap ook nog eene kaart van Nederlandsch Oost-Indie, waarop de namen hier en daar met Makassaarsche letters geschreven zijn.

B. BIBLIOTHEEK VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NED.-INDIE.

In deze Bibliotheek bevindt zich één handschrift van 49 bladzijden kl. 4°. over *Makassaarsche kotika's*, of *gelukkige en ongelukkige tijden*, geschreven door Bāba-Āboe, wonende in den kamponḡ der Hollanders te Makassar op het erf van Njōṅja Major, weduwe van den vroegeren Gouvernuer van Celebes en Onderhoorigheden van dien naam, op den 13 der maand radjab van het jaar der heḏjrah 1281, of den 12 December van het jaar 1864 onzer jaartelling. De inhoud van dit Handschriftje is door den Heer G. K. Niemann opgegeven in de Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van N.-Indie, derde volgrees, Deel V, st. 2, bl. 138 tot en met 141. Ik kan dus volstaan met derwaarts te verwijzen. Alleenlijk zij het me hier vergund, een paar aanmerkingen tot opheldering aan het stuk van den Heer Niemann toe te voegen. Niemann spreekt bl. 141 over de in het HS. (bl. 47) voorkomende afbeelding van een *schip*, op welks zeilen enkele woorden en getallen geschreven staan, en verklaart niet te begrijpen wat dit te beduiden hebbe. "Misschien", zoo zegt hij, "is het iets dergelijks, als hetgeen de Boeginezen *hīntaṅg-kāppalā* noemen." Men vergel. mijne

Verhandeling over de Makassaarsche en Boeginesche kotika's, bl. 34 tot en met 36. Doch het komt me voor, dat de Heer Niemann de verklaring dezer kotika wat te ver gezocht heeft. Men heeft hier op de zeilen niets anders dan Maleische woorden, maar geschreven met Makassaarsche letters. Deze woorden luiden aldus: 1 *rādja*, vorst, 2 *oetoesan*, gezant, 3 *ōrañg-kāya*, rijk mensch, 4 *ōrañg-miskin*, arm mensch, 5 *tjārī oentoēng*, winst zoeken, 6 *ōrañg bāyik*, goede menschen, 7 *ōrañg bāyik ājahat*, menschen ten deele goed, ten deele slecht, 8 *ōrañg-ājahat*, slechte menschen. De cijfers bij deze woorden duiden de dagen der maand aan, en wanneer men met het tellen der dagen aan het einde gekomen is, begint men steeds weder van 1 af. Deze kotika wordt op zee gebezigd, om te zien, wat voor bemanning men op een' praauw, welke men in de verte ziet aankomen, te wachten hebbe.

Ook de tabel op de laatste bladzijde (bl. 49) schijnt den Heer Niemann eenige moeilijkheid gebaard te hebben. Men heeft hier een' zoogenaamde *bilañg-toedjoe* (van *bilañg*, tellen + *tōdjoē*, zeven), waarbij men de dagen, naar de zeven dagen eener week, van de linkerzijde af beginnende, bij zevenen telt. Men vergel. mijne Verhand. over de Makass. en Boeginesche kotika's, bl. 7 en bl. 11 tot en met 14.

In de woorden, die op zij van het tabelletje geschreven zijn, om de bedoeling van de cirkeltjes en andere figuren, waarvan de kleine vierkanten voorzien zijn, te kennen te geven, heerscht eene verwarring van Makassaarsch en Boegineesch. Het Mak. *tállassá* duidt aan, dat men bijv. *levend* uit den strijd huiswaarts zal keeren. Het Boegin. *lōbañg*, *ledig*, doelt op *ledige* handen, zoo *ledig* als het *vakje*, waarbij dit woord geschreven staat. Het Mak. of Boeg. *mâte* (sterven) voorspelt bij voorbeeld een *omkomen* in den oorlog. Het Mak. *rāssi*, *vol*, staat natuurlijk tegenover het Boeg. *lōbañg*, *ledig*, en het Mak. *só'sa* waarschuwt iemand, dat hij op den daarmede gemerkten datum *kommer* en *hartzeer* te wachten heeft.

Dat het leesteeken *pasimbaŋ* in dit HS. overal door een enkele streep, in stede van drie punten, aangeduid wordt, is geene zeldzaamheid. De Inlander bedient zich meestal tot bespoediging van dit gemakkelijker te schrijven teeken.

C. BOEGINESCHE HANDSCHRIFTEN DER LEIDSCHER BIBLIOTHEEK.

Cod. Orient. Acad. Reg. Scient. N°. 241, lett. A (CCLII) (12°, 108 bladz.) is zeer slecht en slordig geschreven. Het bevat fragmenten van onderscheiden' aard, als: Arabische gebeden met Boeginesche letters geschreven, amuletten, een stukje over den coïtus en dergel. meer. Het is alzoo van geen' de minste waarde, en bovendien nog defect.

Cod. Orient. Acad. Reg. Scient. N°. 241, lett. B (CCLII) (12°, 54 bladz.) ziet er wel iets beter uit dan het zoo even vermelde handschriftje, is ten minste minder defect en beter te ontcijferen. Echter is de inhoud ook alles behalve belangrijk, dewijl die grootendeels ontleend is uit het bij N°. 46 en N°. 148 van de verzameling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap vermelde geschrift *مَوْتُ آلِ نَبِيَّاه*, over den coïtus. Men vergel. verder de inhoudsopgave in de Jong's Catalogus van de Oostersche handschriften der Leidsche Bibliotheek, bl. 289 vlg.

D. BIBLIOTHEEK VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN TE MIDDELBURG.

Ook hier vindt men één Boegineesch handschrift, gemerkt 102^c. (kl. 4°, 222 bladz.) Het is niet mooi, maar toch vrij duidelijk ge-

schreven. De verwisseling der letters $\tilde{t}$ en $\tilde{n}$, die van tijd tot tijd voorkomt, gelijk ook het weglaten van somnige lettergrepen en woorden, en andere onnaauwkeurigheden van dergelijken aard leveren voor hem die eenigzins met de oude taal van dit handschrift bekend is, weinig of geen' moeilijkheid op. De teekeningen en versiersels, waaraan de afschrijver stellig veel tijd verknoeid heeft, konden, zoo als gewoonlijk bij de handschriften het geval is, zonder eenige schade voor het werk gemist worden. De kopiïst noemt zich in het begin van het handschrift *La-Rôte*. Hij vermeldt ook precies maand, dag en uur waarop hij zijn' arbeid te Lômbó (in Mandar) begonnen en geëindigd heeft, maar eenig jaartal vindt men niet opgegeven. Daarentegen verzoekt hij den lezer, zijn boek met omzigtigheid te gebruiken, en het niet dubbeld te vouwen, maar plat opengeslagen vóór zich te leggen; want het afschrijven van handschriften is immers, zoo als hij zegt, een werk, dat iemand pijn in den nek en het hoofd bezorgt, en hem vóór zijn' tijd blind doet worden.

Dit HS. nu bevat drie stukken:

1°. bl. 1 tot en met 118, eene episode uit het reeds boven (A. N°. 79, 11°. en N°. 188 tot en met N°. 199) besproken' en in de Boeginesche binnenlanden zoo algemeen bekende oude gedicht der La-Galîgo-poëzij. Jammer, dat in het midden één blad (waarschijnlijk bl. 18 en 19), zoo niet meer, uitgescheurd is.

De inhoud van het stuk komt hierop neder:

Op de reede van Westelijk Soëñra (Pâloe) komt een schip ten anker van Djâwa-Pêgo. De kapitein van het vaartuig verschijnt met de zijnen aan het hof van den vorst van Westelijk Soëñra, met name To-Palagoëna. Diens dochter, Karâëñg-Tômpó Dâëñg-Málinô, is één van de vrouwen van La-Galîgo, bij wien zij La-Mápañgânro To-Mánîpië gebaard heeft.

Als de prinses Dâëñg-Málinô, welke zich reeds verscheidene jaren

van man en kind verlaten ziet, van die schepelingen verneemt, dat de zoon, zoowel als haar man, in Tjina (Pamâná) verblijf houdt, ontwaakt op nieuw een vurig verlangen naar de geliefde panden. Die begeerte neemt nog toe, wanneer de ten Hemel gevarene zuster van zijn' vader Sawêri-gâdîng, met name We-Tânriyâbêng, haar daarop des nachts in den droom verschijnt, en haar ten sterkste aanmaant, om naar Tjina te zeilen. Zij laat zich dan ook door geen bidden of smeeken harer ouders van die gevaarvolle reis terughouden. En als zij behouden in Tjina is aangekomen, spoedt zij zich onmiddellijk met haar gevolg aan wal. Aanvankelijk weet zij haar' naam en afkomst geheel verborgen te houden, door even als een man aan de hanenvechterijen deel te nemen. Doch eindelijk wordt zij zoowel door La-Galigo haar' man, als door To-Mânîpie haar' zoon, herkend. En nadat beiden bij herhaling vergeefsche poging aangewend hebben, om haar te bewegen, dat zij in Tjina blijve, keert men ten slotte gezamentlijk naar Soênra terug, waar alle drie met open' armen door vorst en volk van dat land ontvangen worden. Verg. mijne Boeginesche Chrest. III, bl. 260.

2°. bl. 119 tot en met 216, insgelijks een' episode uit het oude gedicht der La-Galigo-poëzij, en wel een stuk, dat veel vroeger dan het andere voorkomt. Hier is Sawêri-gâdîng, La-Galigo's vader, geheel de hoofdpersoon. Ter reede van Tjina (Pamâná) aangekomen, zendt hij den vogel La-Dôênroe-Sêrâng naar het verblijf van We-Tjoedâi, de dochter van Tjina's vorst, om te onderzoeken of die werkelijk zoo schoon en beminnelijk is, als zijne zuster We-Tânriyâbêng hem voorgespiegeld heeft. En wanneer de vogel huiswaarts keerende, daarover geheel opgetogen is, begeeft Sawêri-gâdîng zich zoo spoedig mogelijk met de zijnen naar het marktplein in de nabijheid van We-Tjoedâi's paleis. Daar verkoopt hij *dôépa* (eene soort van reukwerk) en andere zaken, en krijgt hij alzoo, het vel van het hoofd van La-Pabokôri, den vorst der Ôro's (of Marêgê's, die bewoners van Nieuw-Holland), tot

masker bezigende, de zoozeer verlangde We-Tjoadâ te zien. Die aanblik overtreft natuurlijk nog verre zijne reeds hoog gespannen' verwachting. En nu wordt zijn neef La-Panañrâñg onmiddellijk gezonden, om een huwelijksaanzoek over te brengen.

De vorst van Tjina ontvangt den boodschapper met de meest mogelijke hoffelijkheid, doch geeft hem beleefd te kennen, dat hij eerst een' familieraad dient te beleggen. En hiermede eindigt dan dit stuk. Deze geschiedenis vindt men veel uitvoeriger beschreven in het HS. van het Nederlandsch Bijbelgenootschap N°. 188, Deel IX, bl. 51 vlg. Men vergel. ook hier mijne Boeg. Chrest. III, bl. 257.

→ 20.
ken 1939.26!

3°. bl. 217 tot en met 222, het begin, doch ook letterlijk niets meer dan het begin, van het onder de HSS. van het Nederl. Bijbelgenootschap in N°. 162 en 163 vermelde gedicht van La-Padôma-enâñja, en alzoo van geene waarde.

E. MAKASSAARSCH EN BOEGINESCH HANDSCHR. VAN HET BRITISH MUSEUM TE LONDON (AFKOMSTIG VAN J. CRAWFURD ESQ.).

N°. 12346 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 133 bladz., bevat:
1°. enkele stukken die ook voorkomen in de HSS. van het Ned. Bijbelgenootschap N°. 181 vlgg., welke tot opschrift dragen: Menroeranâna Pâta Málâmpée-gâmmâna, d. i.: heldendicht op den vorst Âroe-Palâkka, die met de Hollanders, onder aanvoering van den Admiraal Speelman, het rijk van Gôwa geheel ten onder bragt. Doch het hier medegedeelde heeft betrekking op tijden, die dezen held voorafgingen. Zoo wordt bij voorbeeld het onder N°. 184 vermelde verbranden van een gedeelte van Boekâka in Bône ten tijde van der koning van Gôwa Toe-nibâtta bezongen. Ook vindt men hier een' lijksang op La-Padôma-enâñja, die door den broeder van zijn' geliefde We-Dânradâtoe neêrge-

legd werd (verg. HSS. N. Bijb., N°. 162), gelijk ook een' beschrijving van de schaking van Mangkawâni, een vroegere minnaresse van La-Padôma, door La-Menroerâna.

2°. een' Makassaarsch soort van gedicht, bekend onder den naam van sinrilî (vergel. Mak. Chrest., bl. 492), vervaardigd door Âroe-Palâkka. Hij behandelt daarin zijne echtscheiding van Âroe-Kâdjoe, en zijn betoon van hulde aan den koning van Gôwa.

3°. eenige êloung-ôsañg's of oorlogszangen van Dâëñg-Manroepâi.

N°. 12347 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 73 bladz., bevat eene Makassaarsche bewerking van de Maleische hikāyat Hamzab. Verg. boven het bij HSS. N. Bijb., N°. 80, 81 en 82 aangeteekende. Het HS. is vrij goed geschreven; jammer dat het begin en einde ontbreken.

N°. 12348 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 116 bladz., bevat een gedeelte van de La-Galigo-poëzij (verg. het bij HSS. N. Bijb., N°. 188 aangeteek.), doch is van geen' waarde, als slecht geschreven en defect; begin en einde ontbreken ook hier. Zelfs vindt men midden in het HS. een stuk van een' brief ingelascht, alsof dit tot het gedicht behoorde.

N°. 12349 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 128 bladz., bevat Boeginesche stukken van onderscheiden aard, blijkbaar door verschillende personen geschreven:

1°. bl. 1 tot en met 88, een lontará-bilañg, of dagregister, naar het schijnt van een' gouvernements-regent, zeer slecht geschreven, nu eens door dezen, dan eens door genen, soms zelfs door personen die ternaauwernood schrijven kunnen. De inhoud is dan ook zeer nietsbeduidend.

2°. bl. 88 tot en met 91, eenige djimat's of amuletten en losse aantekeningen pro memoria, ten deele onleesbaar en in allerlei rigting geschreven, zoodat men het HS. nu eens op zij, dan weder geheel het onderste boven moet keeren.

3°. bl. 91 tot en met 126, het eenige stuk, dat niet verdient ver-

scheurd te worden. Het is van godsdienstigen aard, en behandelt eenige zedelijke voorschriften van den Islam. Het is daarbij bijzonder netjes geschreven. Echter blijkt het, dat de Heer Crawford geen Boegineesch verstond, want op bl. 104 vindt men 4 smalle strookjes papier bijgeplakt, alsof die iets bevatten, dat tot den tekst behoorde, en één daarvan doelt NB. op een' zware overstroming, die er schijnt plaats gehad te hebben, terwijl men op de drie anderen leest, hoeveel deze of die aan vertiening verschuldigd is, en meer dergelijke mededeelingen aantreft, die enkel voor den schrijver en de in de zaak betrokken personen van belang zijn.

4°. bl. 127 en 128, allerlei nietsbeduidende aantekeningen van onderscheiden' personen.

N°. 12350 (Plut. CXXXXVI, lett. G), gr. fol., 96 bladz., bevat een keurig geschreven Boegineesch dagregister over de jaren 1808, 1809, 1810 Jan. en vlgg. tot 9 Julij, 1812 Julij en Aug. Het is blijkbaar van den koning van Bône, met name Towapatoe²roé Mátĩnrôwe rilâlâm-bâta Âroe-Palâkka Soel^olân Moehammad Isma'êl Moe^ohtâdjoe-d^ĩn die zijn' vader A-ç-câle^h in 1812 in de regering opvolgde. Men leest ten minste op 22 Julij 1812 de navolgende woorden :

Wij Bonieren zijn allen als 't ware weezen geworden door het afsterven van A^hmed A-ç-câle^h. Te acht ure ontviel de rozenkrans (bidsnoer) aan zijne handen, en blies hij den laatsten adem uit. Daarop kwamen de Bonieren overeen, mij tot opvolger in de regering te benoemen. En de To-márilâlâ^ĩng of Rijksvizier sprak aldus tot mij: u nemen wij Bonieren aan tot onzen heer. Beschouw gij ons allen als uwe slaven. Uw wil zij ook onze wil! Toen pas begaf men zich tot den kommandant van Makassar (Philips), om hem kennis te geven van het overlijden van onzen heer, en de benoeming van mij tot opvolger.

In het midden van dit HS. bevindt zich een Maleische brief van

den koning van Bône A-ç-cäle^h aan den Maarschalk Daendels, Gouverneur-generaal van Neêrlandsch Indie d.d. 17 September 1810.

N°. 12351 (Plut. CCXXXII, lett. G), gr. fol., 70 bladz., bevat 2 belangrijke Makassaarsche stukken, beide geschreven met de oude thans geheel in onbruik geraakte Makassaarsche letter, wier vorm men zien kan op de bij mijne Makassaarsche Spraakkunst gevoegde plaat.

Het eerste stuk, van bl. 1 tot en met 22, is ontleend uit den Râ-paŋg of de verzameling van uitspraken en mededeelingen der oude vorsten en geleerden, allerlei onderwerpen betreffende, doch meestal van dien aard, dat zij voor regenten en hoofden tot rigtsnoer van hun gedrag, vooral ten opzichte van de regtspleging dienen kunnen, waarvan ik een groot gedeelte in mijne Makass. Chrest. opgenomen heb, verg. bl. 199 tot en met 207, bl. 238 tot en met 259 en de aant. daarop. Jammer dat het begin ontbreekt, zoo zelfs dat het HS. midden in een woord aanvangt. Men verg. het bij HSS. N. Bijb. N°. 22, 23 en 24 aangeteekende.

Het tweede stuk is de oudste geschiedenis van Gôwa, Tálló en eenige andere rijken van het zuidelijk gedeelte van het eiland Celebes, die men ook met hedendaagsche Makassaarsche letters in haar geheel in mijne Makass. Chrest. aantreft. Verg. Mak. Chrest. bl. 137 tot en met 198, en de aantek. daarop.

N°. 12352 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 278 bladz., bevat een slecht geschreven stuk van de La-Galigo-poëzij, waaraan bovendien het begin en het einde ontbreken, zoodat het van weinig of geen waarde is.

N°. 12353 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 151 bladz., bevat met een' zeer mooie hand geschreven, dezelfde Boeginesche stukken als N°. 12346, met uitzondering van de *élonŋ-ôsanŋ*'s van Dâëŋg-Manroe-pâi. Ook zoekt men de Makassaarsche *sînrili* van Âroe-Palâkka in dit HS. te vergeefs. Welligt is dit HS. eene kopij genomen naar N°. 12346.

N°. 12354 (Plut. CCXXII, lett. I), fol., 380 bladz., bevat een Boegineesch dagregister van een' voornaam Inlander aan het Hof van Bône, beginnende met het jaar 1775 en loopende tot het einde van het jaar 1796. Dit HS. is wel niet mooi en bijzonder netjes, doch met een' zeer goede duidelijke hand geschreven. Het is minder belangrijk door het register zelf, dan wel door de korte notices aan het einde van elk jaar, nu eens kopijen van belangrijke correspondentie, dan eens andere wetenswaardige stukken bevattende.

N°. 12355 (Plut. CCXXXVI lett. G), fol., 349 bladz., bevat insgelijks een dagregister van een' voornaam Boegineesch prins, van 1774—1794 ingesloten.

Dit dagregister is veel slordiger geschreven dan het voorafgaande N°. 12354. Ook is het grootste gedeelte van de datums oningevuld gelaten. Het is echter niet onbelangrijk van wege de menigte aantekeningen van allerlei aard aan het einde van ieder jaar, als over medicamenten, nalatenschappen, schuldvorderingen, hanengevechten, goede en slechte tijden, over hetgeen men bij de kroning van den koning van Bône in acht te nemen heeft, enz. enz. Soms vindt men ook de brieven zelven of de kopijen daarvan.

N°. 12356 (Plut. CCXXXVIII lett. H), gr. fol., 185 bladz., bevat ook een zeer net geschreven Boegineesch dagregister, blijkbaar kopij van een ander, welligt van N°. 12354, met weglating van de aantekeningen, die daar aan het einde van ieder jaar voorkomen. Ook loopt dit dagregister slechts tot het einde van 1795.

N°. 12357 (Plut. CCXXXIV lett. G), fol., 325 bladz., bevat insgelijks een dagregister van een' voornaam' Boeginees, doch slechts bij zeer weinige datums is het een of ander ingevuld, en dan nog daarbij slordig geschreven. Bijna het eenige wat de man gedurig vermeldt, is, dat hij zich ten hove begeeft, om den koning van Bône zijne hulde te bewijzen.

De weinige losse aanmerkingen en brieven zijn ook niet bijzonder belangrijk.

N°. 12358 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 74 bladz., bevat een zeer net geschreven en hoogst zeldzaam werk over de schietwapenen, hetzelfde waarvan reeds boven bij de HSS. Ned. Bijb. onder N°. 151 gesproken is.

N°. 12359 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 36 bladz., bevat eenige Maleische en Boeginesche nietsbeduidende aantekeningen en briefjes bij elkander genaaid.

N°. 12360 (Plut. CCXLIII, lett. E), kl. 4°, 170 bladz., bevat in slordig schrift een Boegineesch werk over geneeskunst, alsmede verscheidene *ṭjimat's* of amuletten. Ook heeft men aan het slot een *Ma-kassaarsch* stukje over de vaartuigen der Ouden. Vergel. HSS. Ned. Bijb. N°. 136.

N°. 12361 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 31 bladz., bevat een gedicht, bekend onder den naam van *êlonṅ-sittā-sittârāṅ*, d.i. een zoodanig waarvan de woorden meerendeels uit andere dichtstukken ontleend zijn. In dit gedicht wordt de ontginning van het land *Tana-tâkko*, gelijk ook het bouwen van een paleis aldaar voor *Âroe-Lôm̃poe*, door *Âroe-Palâkka* bezongen in het gewone metrum der *La-Galîgo-poëzîj*. Verg. Boeg. Chr. III, bl. 263, reg. 5, vlgg. Jammer, dat het HS. zoo slordig geschreven is.

N°. 12362 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 432 bladz., bevat een' Boeginesche bewerking van de reeds onder N°. 85 en 86 vermelde Maleische *hikāyat Tjikel-wanēṅ-pati*. Zeer jammer, dat dit exemplaar, hetwelk anders met een' mooie hand geschreven is, zoo veel geleden heeft, aangezien niet alleen de kop en staart ontbreken, maar er ook van onderscheidene van de overgebleven' bladzijden een groot stuk afgescheurd en dit later door bijgeplakt wit papier vervangen is.

N°. 12363 (Plut. CCXLIII, lett. E), kl. 4°, 180 bladz., bevat niets

dan een' verzameling van allerlei Boeginesche d̄jimats of amuletten. Het ziet er smerig uit en is slecht geschreven, naar het schijnt door onderscheiden' personen.

N°. 12364 (Plut. CCXXXI, lett. H), fol., 97 bladz., bevat in het Boeg. een onderwijs van den Profeet Mohammed aan 'Alī, en een verhaal van den oorlog van 'Hoesaīn tegen de ongeloofigen. Doch het begin van het HS. ontbreekt, en het geheel ziet er vrij haveloos uit.

N°. 12365 (Plut. CCXXXIII, lett. F), fol., 191 bladz., is nagenoeg van gelijken inhoud als N°. 12358. Het zou mij zelfs niet verwonderen, dat het daaruit afgeschreven ware, ten minste voor zooverre het handelt over de schietwapens, en wat daarmede in verband staat. Aan het einde vindt men ook nog een tōlo of Boeginesche soort van gedicht, vervaardigd door Âroe-Palâkka, naar aanleiding van de verwijdering tusschen de vorsten van Sôppeñg en Sidêñreñg.

N°. 12366 (Plut. CCXXXIII), fol., 192 bladz., bevat een' Boeginesche bewerking van de Mal. 'hikāyat Ismā Yātiem, verg. het bij HSS. N. Bijb., N°. 98, aangeteekende. Dit HS. is goed geschreven, doch het begin ontbreekt.

N°. 12367 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 382 bladz., bevat in het Boeg. verscheidene traditie's betreffende Mohammed en diens eerste volgelingen, een stuk over het gebed in Arabisch en Boegineesch en nog andere stukken van godsdienstigen aard, doch zeer verward. Het einde van het HS. ontbreekt, en het geheel ziet er vrij haveloos uit.

N°. 12368 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 64 bl., bevat een keurig geschreven Boegineesch werk over de geneeskunst.

N°. 12369 (Plut. CCXXXIV, lett. G), fol., 82 bladz., bevat een zeer slordig geschreven Boegineesch dagregister; doch het is moeilijk naauwkeurig te bepalen, over welke jaren het loopt, dewijl een gedeelte van het HS. verloren geraakt en de volgorde blijkbaar verward is. Het schijnt echter wel in de jaren 1714—1718 te huis te behooren.

Behalve dit dagregister bevat het HS. stukken van allerlei aard, als religieuze sententie's in Arabisch en Boegineesch, wijsheidsspreuken, in Boegineesch en ook in Makassaarsch, uit den Râpaṅg ontleend, over goede en slechte tijden, over d̄jimats of amuletten enz.

N°. 12370 (Plut. CCXXXIX lett. G), 4°. 228 bladz., bevat de Boeginesche vertaling van een Arabisch werk, getiteld **تَنْبِيهِ الْغَافِلِينَ**, *het wakkerschudden van de zorgelozen*. Dit geschrift is ingedeeld in de volgende hoofdstukken:

- 1°. over de geringen en eenvoudigen.
- 2°. over het versmaden der wereld.
- 3°. over de lijdzaamheid bij rampen en wederwaardigheden.
- 4°. over de lijdzaamheid onder hartzeer.
- 5°. over de vijf vaste gebeden.
- 6°. over de oproeping tot het gebed.
- 7°. over reiniging van ligchaam en kleeding.
- 8°. over den Vrijdag.
- 9°. over de moskee.
- 10°. over het geven van aalmoezen.
- 11°. over de maand ramadhān.
- 12°. over den 10^{den} van de maand d̄soe-l-^hidjāt.
- 13°. over den 10^{den} van de maand moe'harram.
- 14°. over de buitengewone alleen volgens de Traditie voorgeschreven' vastendagen.
- 15°. over het voorzien in de behoeften zijner huisgenooten.
- 16°. over de zorg voor zijne slaven en slavinnen.
- 17°. over weldadigheid jegens weezen.
- 18°. over hoererij.
- 19°. over interest.
- 20°. over strafbare handelingen.
- 21°. over het gewin der boozen.

N°. 12371 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 171 bladz., bevat insgelijks een Boegineesch godsdienstig werk, hetzelfde als reeds onder de HSS. N. Bijb., N°. 142 door mij besproken werd. Dit HS. is keurig net geschreven.

N°. 12372 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 159 bladz., is in het Boegineesch geschreven, en bevat voor het grootst gedeelte een werk over geneeskunst. Bovendien vindt men daarin verscheidene d̃imat's of amuletten en bijgeloovige voorschriften. Vooral het eerstgenoemde is netjes geschreven.

N°. 12373 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 217 bladz., is een slordig geschreven Boegineesch handschrift, grootendeels niets anders dan een nietsbeduidend dagregister bevattende over de jaren 1722—1728, waarin gedurig als iets zeer belangrijks wordt medegedeeld, dat de man ten hove zijn hulde gaat aanbieden. De overige inhoud is nog minder de vermelding waardig.

N°. 12374 (Plut. CCXXXIX, lett. G), 4°, 144 bladz., bevat eenige Arabische sententie's uit den Koran met interlinéaire vertaling in het Boegineesch.

Bovenstaande Boeginesche en Makassaarsche HSS. zijn, blijkens een' aanteekening in het Engelsch, tegelijk met een Arabisch HS. van 418 bladz. 4°, teweten N°. 12375, handelende over Mohammedaansche regtsgeleerdheid onder den titel van مِنْهَاجُ الطَّالِبِينَ, geschreven door Aboe-Zakariyā Ya'hya Al-Nawawi, in 1814 door de Engelsen in de woning van den koning van Bône, nadat deze door hen onder aanvoering van Nightingale overwonnen en op de vlugt gejaagd was, gevonden.

F. BIBLIOTHEEK VAN DE R. ASIATIC SOCIETY TE LONDON.

In deze Bibliotheek trof ik insgelijks in 1860 één Boegineesch HS. aan, dat mij geenszins onbelangrijk voorkwam. De inhoud kwam hierop neder:

1°. bl. 1 tot en met 20, oude overeenkomsten, bepalingen, voorschriften en gebruiken in Palákka, een landschap van Bône.

2°. bl. 21 tot en met 23, alleroudste geschiedenis van de vorsten van Palakka.

3°. bl. 23 vlgg., een gedeelte van de Latôwa, verg. het bij N°. 120, 121, 122 en 123 der HSS. N. Bijb. aangeteekende.

Eindelijk vindt men ook nog, zooals ik uit mijne aantekeningen van dien tijd meen te moeten opmaken, aan het slot van dit Handschrift het reeds onder N°. 12358 vermelde Boeginesche gedicht.

G. BIBLIOTHECA MARSDENIANA.

In deze bevinden zich, volgens William Marsden zelf (A catalogue of Books and Manuscripts, collected with a view to the general comparison of languages and to the study of oriental literature. Printed by J. L. Cox, Great Queenstreet, Lincoln's-Inn Fields 1827) de navolgende Boeginesche HSS.:

A Diary, from 1184 to 1190—1770 to 1776, in the Bûgis language and character. (The names of the Months are European, written in the Arabic character.) fol.

An original Treaty between the Dutch Indian government and certain chiefs of the island of Celebes, bearing the date of 1781. In the Bûgis and Dutch languages.

Small tracts in the Bûgis language and character, neatly written.

Sundry Papers (chiefly Accounts) in the Bûgis language. (Received from Capt. Owen R. N.)

Charts of the Eastern Archipelago, with the Names of places written in the Bûgis character (given to me by Capt. Thomas Forrest).

H. MAKASSAARSCH EN BOEGINESCH HANDSCHRIFTEN DER BIBLIOTHEEK VAN BERLIJN.

HSS. orient. fol. 403, 358 bladz., zeer net geschreven, bevat, voor zoo ver ik uit mijne aantek. van 1860 meen te kunnen opmaken, twee gedichten in het metrum der La-Galigo. (Boeg. Chr. III, bl. 263, r. 5 vlgg.) Het eerste verplaatst den lezer in de dagen van den Dâtoe of vorst van Sôeppa, waarover bij de HSS. N. Bijb. onder N°. 200 gesproken wordt. In het tweede wordt de echtscheiding tusschen Âroeñg-Appâlañg en een' Dâtoe van Sôppeñg bezongen.

MSS. Orient., Fol. 386, bevat 162 bladzijden, ten deele Makassaarsch, ten deele Boegineesch. Men vindt daarin:

1°. de oudste geschiedenis van Bône, opgenomen in mijne Boeginesche Chrestomathie, Deel I, bl. 465 tot en met 501, welk stuk reeds besproken is bij de HSS. N. Bijb. onder N°. 99, 100 en vlgg.

2°. eene Boeg. opgave der door Mátĩrõwe ri-Bontowâlâ veroverde landen, welke men ook vinden kan in de bij de HSS. N. Bijb. onder N°. 99, 2°. vermelde stukken betreffende een' oorlog van Gôwa met Bône, Sôppeñg en de Hollandsche Compagnie onder aanvoering van den Admiraal Speelman, en wel bl. 52, gelijk ook in N°. 136.

3°. een Boegin. stuk over den dood van den Profeet Mohammed. Verg. het bij HSS. N. Bijb. N°. 32 en N°. 82 aangegeekende.

4°. een Boeg. verhaal van de verschijning van den Engel des doods, om de ziel van den Profeet Mohammed tot zich te nemen.

5°. de oudste geschiedenis van Gôwa in het Makassaarsch, welke men in haar geheel opgenomen vindt in mijne Makassaarsche Chrestomathie, bl. 137 tot en met 172, reg. 21. Men verg. ook het bij HSS. N. Bijb. N°. 15, 16 en 17 aangeteekende.

Omtrent dit gedeelte van het HS. valt op te merken, dat het zeer duidelijk blijkt, dat de afschrijver een Boeginees, althans geen zuiver Makassar was. Men vindt bij voorbeeld in plaats van *nikanāya* geschreven: *nikanaë*×, terwijl dit kruisje overal de lett. *ya* vervangt. Men heeft hier dus *nikanaëya*, en alzoo het Boeginesche achtervoegsel *e* en het Makass. *ya*, beiden gebezigd tot aanduiding van het bepalende van een naamwoord, tezamen verbonden.

6°. een stuk over de eeretitels en dergel., die men aan onderscheiden personen geven kan, eerst Arabisch en dan Boegineesch.

Hierbij heeft men de volgende rubriecken :

a aan regerende vorsten.

b tot en met *f* aan andere vorsten.

g aan vorsten door medevorsten.

h en *i* aan geringe onaanzienlijke vorsten.

k aan vorstinnen.

l aan den Kâli of Opperpriester.

m aan de fakieh's (regts- en godgeleerden).

n aan de imām's.

o tot en met *q* aan de to-paṇṛita's of wijzen.

r aan de chatieb's of predikers.

s aan de schrijvers.

t aan de havemeesters.

u aan de rijksbestierders.

v aan de zendelingen.

w tot en met *z* aan de rijken.

aa aan to-marâdja's of groote heeren.

bb en *cc* aan vrienden.

dd en *ee* aan vrienden ouder dan wij.

ff aan degenen die wij als moeder te beschouwen hebben.

gg aan onze ouders.

hh en *ii* aan leermeesters.

kk aan leerlingen.

ll tot en met *oo* aan vrienden.

7°. testament van Âroe-Palâkka Mátĩrôwe ri-Bontowâlâ. Vergel. het bij HSS. N. Bijb. N°. 99, 4°. en N°. 100, 38°, aangeteekende.

8°. een Makassaarsch stuk over de aanstelling van de eerste vorstin van Gôwa, opgenomen in de Makassaarsche Chrestomathie, bl. 199 tot en met 203, reg. 20. Verg. het bij HSS. N. Bijb. N°. 17, aangeteekende.

Uit dit Makassaarsche stuk blijkt, evenals uit het andere, de Boeginesche afkomst van den schrijver.

9°. een Boegineesch stukje over hetgeen men bij het oorlogvoeren in acht te nemen heeft. Verg. het bij HSS. N. Bijb. N°. 112, 38°, aangeteekende.

VERVOLG

OP HET

KORT VERSLAG

AANGAANDE

ALLE MIJ IN EUROPA BEKENDE

MAKASSAARSCH EN BOEGINESCH HANDSCHRIFTEN,

VOORAL DIE VAN HET

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP TE AMSTERDAM,

DOOR

DR. B. F. MATTHES,

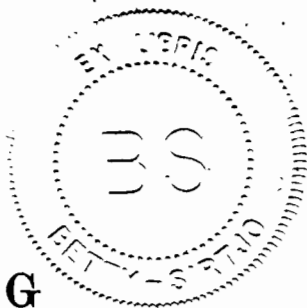
AFGEVAARDIGDE VAN HET NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP OP ORDEBES.

UITGEGEVEN VOOR REKENING VAN HET

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP.

GEDRUKT TE AMSTERDAM, BIJ C. A. SPIN & ZON.

1881.

VOORBERIGT.

Het is nu ruim 5 jaar geleden, dat ik een "Kort verslag" uitgaf "aangaande alle mij in Europa bekende Makassaarsche en Boeginésche handschriften", waaronder voorzeker die, welke ik op verlangen en voor rekening van het Nederlandsch Bijbelgenootschap verzameld had, een' eerste plaats innamen.

Als ik kort na de uitgave van dit verslag, op verzoek van het Gouvernement, nogmaals naar Makassar terugkeerde, ten einde aldaar een' kweekschool voor inlandsche onderwijzers op te rigten; mogt het mij gelukken, om gedurende dit laatst verblijf wederom verscheiden' belangrijke Makassaarsche en Boeginésche handschriften te bekomen.

Is het wonder, dat ik me thans gedrongen voelde, om deze verzameling aan het Nederlandsch Bijbelgenootschap ten geschenke aan te bieden, een genootschap, waarvan ik steeds zooveel belangstelling in mijn persoon en werk, niet alleen wat bijbelvertaling, maar ook wat de beoefening der talen van Zuid-Celebes betreft, ondervinden mogt?

Maar er was nog een' andere reden, die mij hiertoe noopte. Ik achtte

het allerzins in het belang der wetenschap, dat een' inderdaad voor de studie van Makassarsch en Boegineesch alles behalve van gewigt ontbloote collectie na mijn' dood niet verstrooid raakte, maar aan de zorgen van een zoo waarachtig liberaal en wetenschap-lievend genootschap als het Nederlandsch Bijbelgenootschap toevertrouwd bleef.

Deze nieuwe verzameling van handschriften is het thans, waarvan de lezer in dit "Vervolg op het" vroeger uitgegeven "Kort verslag" enz. een' vrij uitvoerige beschrijving ontvangt.

Onder die handschriften is er ook één in zoogenaamd cijferschrift. — De verklaring van dit cijferschrift heb ik, ofschoon men zoo iets hier anders niet verwacht zou hebben, gemeend bij N°. 212 te moeten opnemen, dewijl deze soort van schrift, voor zooverre ik ten minste weet, van elders nog niet bekend is.

Wat voorts de door mij gevolgde wijze van transcriptie van Makassarsche en Boeginésche, gelijk ook van Arabische, woorden betreft; zoo verwijs ik naar het "Voorbericht" van het hierboven vermelde verslag.

B. F. MATTHES.

's GRAVENHAGE, 1881.

VERVOLG

OP HET.

KORT VERSLAG

AANGAANDE

ALLE MIJ IN EUROPA BEKENDE MAKASSAARSCH EN
BOEGINESCH HANDSCHRIFTEN,
VOORAL DIE VAN HET NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP
TE AMSTERDAM.

**A. VERZAMELING VAN HET NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP
BIJEENGEBRAGT DOOR D^r. B. F. MATTHES.**

N°. 204 (fol., 33 bladz.) is afkomstig van *Înjtje Nânngong*, één der inlandsche meesters van de kweekschool voor inlandsche onderwijzers te Makassar. Het is netjes en duidelijk geschreven, en bevat de Makassarsche *sînrlí* van *I-Nôdjênj I-Maniñggâoe*, die ons onwillekeurig doet denken aan de onder N°. 60 tot en met N°. 71 vermelde *sînrlí*'s.

De inhoud van deze *sînrlí* komt neêr op het volgende:

Er was eens in het land van Makassar een' jeugdige schoone, genaamd *I-Sôwe-bânri I-Lônroñg Bôesa-boelâênj I-Sikâti Âllá-tâoe*.

En als *I-Nôdjênj I-Maniñggâoe* op Java daarover hoorde spreken, besloot hij naar Celebes te gaan, en persoonlijk een aanzoek om hare hand te doen. Vooraf echter begaf hij zich tot een' wâlli of heilige, om van dezen een toovermiddel te bekomen. Ofschoon hij nu vernam, dat *I-Sôwe-bânri* reeds gehuwd was met den vorst der *Toe-Sâpa*'s op Celebes, liet hij zich daardoor niet afschrikken.

De wálli voorzag hem toen van een toovermiddel, dat het voorwerp zijner genegenheid van wederliefde zou doen blaken, zoodat zij zijn verzoek inwilligen, of van hartzeer sterven moest.

Nadat I-Nôðjẽng op Celebes aangekomen was, wist hij den vorst der Toe-Sâpa's na veel moeite te bewegen, dat hij zich naar Java begaf, om handel te drijven. Doch in weêrwil daarvan, bleef I-Sôwe-bânri haren echtgenoot getrouwd; en nu werd zij ten gevolge van het toovermiddel een slagtoffer des doods.

Toen vervolgens de vorst der toe-Sâpa's bij zijn' terugkeer het voorgevallene vernam, doodde hij, verwoed als hij was, I-Nôðjẽng in den strijd, en stortte hij zich daarna wanhopig in het graf der teeder beminde gade, om voor immer met haar vereenigd te blijven.

Nº. 205 (fol., 85 bladz.) bevat de sînrlí van *I-Manâkkóe van Lôewóe Karãẽng-lówe ri-Téko* (Labâkkañg). Zij is, evenals Nº. 204, afkomstig van den zoo even genoemden Íñjtje Nãnggong, en insgelijks netjes en duidelijk geschreven. Zij doet ons insgelijks aan de onder Nº. 60 tot en met Nº. 71 vermelde sînrlí's denken.

De inhoud van deze sînrlí komt neêr op het volgende:

Er was in vroeger' dagen een vorst van Lôewóe, die met zijne zuster, de vrouw van een' vorst van Labâkkañg, overeenkwam, om, wanneer de een later een' zoon, de ander een' dochter mogt krijgen, die twee kinderen tezamen te laten trouwen.

Als nu die vorst van Lôewóe een' zoon, met name *I-Manâkkóe*, die vorstin van Labâkkañg eene dochter, met name *I-Marabîntañg-kamãse*, had, ging I-Manâkkóe op zekerẽ tijd met zijn' oom, een' *to-márilálãñg* of *rijksbestierder* van Bône naar Labâkkañg, om den vorst en der vorstin van dat land die overéenkompst van vroeger te herinneren.

De ontvangst liet niets te wenschen overig, en onmiddellijk werd de toestemming tot het huwelijk gegeven.

Vooraf echter moest nog de circumcisio van I-Manâkkóe in

Lêwôé plaats vinden, die dan ook tot dat einde naar zijn land terugkeerde.

Na afloop van deze plegtigheid toog de vorst van Labâkkañg naar Manîla, om den vorst van dat rijk tot de bruiloft uit te noodigen, en hem voor die plegtigheid een paar bijzonder mooie gânrañg's (soort van *trom*) te leen te vragen.

Op reis ontmoette hij een 40-tal Mañgindânosche zeeroovers. Hij achtte zich reeds verloren, doch als hij eene soort van toovermiddel bezigde en daarbij onder anderen een' ouden vorst van Labâkkañg, die tevens Hoofd der Mañgindanosche zeeroovers geweest was, bedacht, werden die zeeroovers op eenmaal in zijn' beste vrienden herschapen. En alzoo kwam hij ongedeerd bij den vorst van Manîla aan.

Als hij in tegenwoordigheid van dezen zijne dochter I-Marabîntañg-kamâse gedurig ophemelde, waarschuwde de vorst van Manîla hem, om wat voorzigtiger te zijn, en niet zoo gedurig over de schoonheid en beminnelijkheid zijner dochter uit te weiden, want dat hij anders gevaar liep, dat zekere Javaansche prins, met name I-Nôdjeñg-I-Mâniñggâôé, dat hoorende, op haar afkwam, om haar te schaken.

Die I-Nôdjeñg I-Mâniñggâôé nu vernam werkelijk, dat de vorst van Labâkkañg zoo'n wonderschoone dochter had, en nadat hij bij monde van zijn' gezant Bapâna Iyêne aan den vorst van Madura om een' vloot van 40 prauwen had laten verzoeken, zeilde hij daarmede zoo spoedig mogelijk naar Labâkkañg, waar de vorstin nog steeds vruchteloos naar den terugkeer van haar' man uitzag. Aldaar aangekomen, wenschte hij terstond zijne opwachting aan het hof van Labâkkañg te maken; maar de vorstin weigerde zoowel bij die gelegenheid als later hem te ontvangen, zoodat hij ten slotte tot geweld de toevlugt nam. Inmiddels had I-Marabîntañg-kamâse een' bode tot haar' minnaar I-Manâkkôé gezonden, om hem kennis van den stand van zaken te geven, en deze had zich onmiddellijk met den

to-máriláláŋg van Bône en een' groote legermagt naar Labákkaŋg begeven.

De strijd tusschen I-Nôd̃jeŋg I-Maniŋggáóe en Labákkaŋg was al-
lerhevigst, en weinig scheelde het, of I-Manákkóe ware daarbij omge-
komen. Door I-Nôd̃jeŋg aangevallen, hing hij reeds aan de eene zijde
van zijn paard, toen I-Marabîntaŋg-kamâse hem tot zich trok, ten-
einde hem door het toedienen van een toovermiddel onkwetsbaar te
maken. En als daarop I-Nôd̃jeŋg zich tot het voorwerp zijner liefde
spoedde, werd hij door den man, die haar paard bij den toom leidde,
doorboord, en daarmede was de strijd geëindigd. (NB. Indien de hier
bedoelde I-Nôd̃jeŋg I-Maniŋggáóe dezelfde mogt zijn als die van de
onder N°. 204 vermelde sinrilí, ware er vooral groote tweestrijd, wat
het uiteinde betreft!!) De vloot van I-Nôd̃jeŋg werd ten slotte door
den vorst van Labákkaŋg, die juist op zijn' terugreis was, geheel
vernield.

Niet lang daarna werden I-Manákkóe Karâëŋg-lôlo ri-Têko en
I-Marabîntaŋg-kamâse door den huwelijksband tezamen verbonden,
doch I-Manákkóe, die bijzonder verliefd van aard schijnt geweest te
zijn, sloot bijna onmiddellijk daarop tot vier keeren toe een huwelijk
met andere schoonen van Celebes: 1°. met de dochter van den to-
máriláláŋg of rijksbestierder van Bône; 2°. met Bâsse, de dochter
van Ôpoe (vorst van) Baëboenta (in Loëwóe); 3°. met I-Sîttí (zamen-
getrokken uit *Saiyidati*, *mijne meesteres*), de dochter van Ôpoe (vorst
van) Balirânte (in Loëwóe); 4°. met de *Pâd̃joeñg* of *Koningin* van het
rijk van Loëwóe.

I-Marabîntang-kamâse beviel deze wuftheid van haar' man alles
behalve. Zij zond hem daarom een' bode, ten einde hem door het
voorwenden van ziekte zoo spoedig mogelijk naar Labákkaŋg terug te
doen keeren. Dit gelukte haar dan ook, doch naauwelijks was hij in
haar land terug, of haar vader deed hem het voorstel, om thans den

reeds vroeger voorgenomen' krijgstogt tegen Java te volbrengen, en wraak te nemen van wege hetgeen I-Nôdjẽng I-Maniנגgâoé zich in Labâkkaṅg verstout had. Zoo togen dan de vorst van Labâkkaṅg en I-Manâkkoé Karâẽṅ-lôlo ri-Têko met een' groote legermagt naar Java, met dat gevolg, dat de bevolking deerlijk geteisterd, en niet alleen de vader maar ook de moeder van I-Nodjẽng I-Maniנגgâoé wreedaardig vermoord werd.

Zelfs zou ook zijn' zuster het slagtoffer van de woede des vijands geworden zijn, indien I-Manâkkoé niet voor haar in de bres gesprongen ware, en voorgesteld had, om haar aan I-Marabîntaṅg-kamâse ten geschenke aan te bieden.

Alvorens naar Labâkkaṅg terug te keeren, bragt men ook nog een bezoek op Manîla, waar de dochter van den vorst al wederom in bijzondere mate de opmerkzaamheid van I-Manâkkoé tot zich trok. Deze gevoelde zich wederkeerig zeer tot I-Manâkkoé aangetrokken. Doch de tegenwoordigheid van I-Manâkkoé's schoonvader maakte het hoogst moeilijk, al wederom met een huwelijksaanzoek voor den dag te komen. En zoo keerde I-Manâkkoé zonder een' nieuwen huwelijksband, in gezelschap van een twintig schoone hofdames, welke hem op Manîla voor I-Marabîntaṅg-kamâse meegegeven waren, in de armen der geliefde I-Marabîntaṅg-kamâse terug, welke, evenals haar' moeder, niet weinig verblijd was, den vorst van Labâkkaṅg en haar' echtgenoot I-Manâkkoé weder aan haar hart te kunnen drukken, en zich het lot dier arme zuster van I-Nôdjẽng I-Maniנגgâoé hoogst liefdevol aantrok.

N°. 206 (fol., 17 bladz.), insgelijks door Îṅtjẽ Nâṅgoṅg geschreven, bevat de sînrilí van *Anakóda I-Báso*, en behoort, evenals N°. 204 en N°. 205, tot de onder N°. 60 tot en met N°. 71 vermelde soort van sînrilí's, is echter minder duidelijk geschreven.

De inhoud dezer sînrilí komt hierop neder:

Zekere anakôda of scheepskapitein I-Bâso verzoekt zijn' moeder, een huwelijksaanzoek te doen overbrengen aan I-Djamilâ Dâsâng-Makânaŋg in Sanrabône. Dit aanzoek vindt een gunstig onthaal, doch vóórdát het huwelijk nog gesloten is, maakt I-Malliŋaŋg Dâsâng-Mamotêraŋg, een prins van Djâwa, van des anakôda's afwezigheid gebruik, om insgelijks naar de hand van I-Djamilâ te dingen, voorwendende, dat hij vernomen heeft, dat deze op zee met zijn vaartuig vergaan zou zijn. Doch naauwelijks heeft hij het jawoord ontvangen, of I-Djamilâ draagt den wind op, om haar' minnaar den anakôda I-Bâso te waarschuwen. Deze keert daarop zoo spoedig mogelijk huiswaarts, en nu heeft er een strijd plaats tusschen de twee minnaars, waarbij I-Malliŋaŋg omkomt. Vervolgens worden de anakôda en I-Djamilâ door den huwelijksband verbonden; doch als zij nu tezamen een' zee-tocht ondernemen, valt I-Djamilâ bij ongeluk over boord, en verdrinkt. De vader van I-Djamilâ wijt dit ongeluk enkel en alléén aan den anakôda, en dit gaat zoover, dat beiden dientengevolge handgemeen worden en de schoonvader ten slotte sneuvelt.

De anakôda trekt zich dit tragisch uiteinde van de zaak zoozeer aan, dat hij in wanhoop de hand aan zichzelf slaat, na vooraf aan I-Djamilâ's zuster, met name Soebahâna, zijn vaartuig en al wat hij verder bezit, vermaakt te hebben.

Nº. 207 (fol., 25 bladz.) is slecht geschreven en van weinig waarde. Het kan alleen, als handelende over het landschap Boëlo-boëlo (in de Oosterdistrikten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden), des noods hier en daar dienen ter vergelijking met de zooveel uitvoeriger en kostelijker handschriften Nº. 104 en Nº. 105 van het Ned. Bijbelgenootschap.

Nº. 208 (fol., 254 bladz.) bevat in zeer duidelijk schrift een' hoogst belangrijke verzameling Makassaarsche (bl. 1 tot en met bl. 94, alsmede bl. 240) en Boeginésche (bl. 95 tot en met bl. 239, en bl. 241

tot en met bl. 254) stukken, door den meermalen genoemden thans overleden' oud-luitenant der Maleijers Tād̃joe-d-dien bijééngebragt, als:

1°. bl. 9, een' geslachtboom der koningen van Gôwa en Tálló.

2°. bl. 15, over de eerste uit den Hemel gedaalde vorstin van Gôwa. Verg. HSS. v. 't Ned. Bijbelgen. N°. 22, bl. 21, vlgg. en Makass. Chrestom., bl. 199, vlgg.

3°. bl. 17, over de *bâte-salâpañg*, of *negen rijksgrooten*, van Gôwa. Vergel. HSS. NB., N°. 22, en Mak. Chrest., bl. 203, r. 21, volg.

4°. bl. 18, r. 4, gebruikelijke inleiding tot de alleroudste geschiedenis van Gôwa. Verg. HSS. NB., N°. 15, en Mak. Chrest., bl. 137, reg. 4.

5°. bl. 18, r. 10, over het huwelijk van de uit den Hemel neêrge-daalde vorstin van Gôwa met Karâëñg-Bâyoe. Verg. HSS. N. B., N°. 15, en Mak. Chrest., bl. 137, r. 13.

6°. bl. 19, over het huwelijk van Batâra-Gôwa. Verg. Mak. Chr., bl. 139, r. 2 v. o.

7°. bl. 20, over Toe-mápârisi-kallôna. Verg. Mak. Chr., bl. 140, l. r., vlgg.

8°. bl. 22, over Toe-nipalâñgga. Verg. Mak. Chr., bl. 144, reg. 23, vlgg.

9°. bl. 25, over Toe-nibâtta. Verg. Mak. Chr., bl. 150, r. 12, vlgg.

10°. bl. 26, over Toe-nid̃jálló. Verg. Mak. Chr., bl. 153, r. 1.

11°. bl. 31, over Toe-nipasôelôe. Verg. Mak. Chr., bl. 161, r. 1, vlgg.

12°. bl. 32, over Toe-mênañga-ri-gâoekâna. Verg. Mak. Chr., bl. 162, r. 17, vlgg.

13°. bl. 35, over Toe-mênañga-ri-pâpambatoenna. Verg. Mak. Chr., bl. 167, r. 6 v. o. vlgg.

14°. bl. 36, over Toe-mênañga-ri-bállâ-paṅgkâna, Verg. Mak. Chr., bl. 172, r. 8, volg.

15°. bl. 39, de oudste geschiedenis van Tálló, en in de eerste

plaats over Karâëñg-lôwe-ri-Sêro. Verg. Mak. Chr., bl. 175, reg. 13, vlgg.

16°. bl. 39, over Toe-nilâboe. Verg. Mak. Chr., bl. 176, vlgg.

17°. bl. 40, over Toe-nipasôeroe. Verg. Mak. Chr., bl. 177, vlgg.

18°. bl. 41, over Toe-mâmênañga-ri-Makowâyañg. Verg. Mak. Chr., bl. 179, vlgg.

19°. bl. 42, over Karâëñga-ri-Patiñgallôwañg I-Sâboe Dâëñg-niyâsseñg. Verg. Mak. Chr., bl. 182, r. 5, vlgg.

20°. bl. 43, over Toe-mênañga-ri-agamâya. Verg. Mak. Chr., bl. 183, vlgg.

21°. bl. 47, over Toe-mâmalliyañga-ri-Timoró. Verg. Mak. Chr., bl. 191, r. 11, vlgg.

22°. bl. 49, over Toewamênañga.

23°. bl. 50, over den strijd van Gôwa met Tálló.

24°. bl. 52, oudste geschiedenis van Maros. Verg. Mak. Chr., bl. 196, r. 9 v. o., vlgg.

25°. bl. 53, geslachtboom van Karaênta-ri-Tjenrâna.

26°. bl. 54, oudste geschiedenis van Bânghalá.

27°. bl. 55, oudste geschiedenis van Sanrabône. Verg. Mak. Chr., bl. 194, r. 5, vlgg.

28°. bl. 56, woorden van Gôwa tot Sanrabône.

29°. bl. 57, hoe de bevolking van Sanrabône onder de leenmannen van Gôwa opgenomen werd. Verg. Mak. Chr., bl. 204, r. 4 v. o.

30°. bl. 57, woorden van Sanrabône tot Gôwa. Verg. Mak. Chr., bl. 205, r. 14.

31°. bl. 58, overeenkomst van Sanrabône met Tálló.

32°. bl. 58, over het opgaan van Toe-nipasôeroe naar Sanrabône.

33°. bl. 59, onderhoud van Toe-mênañga-ri-Lakiyoëñg met Karaênta Lêngkesé.

34°. bl. 59, voorschriften van Karâëñg mátowâya Soel'tân 'Abdoe-

l-lāhi aan Karaênta Toe-mámênañga-ri-Bontobirâëñg. Verg. Mak. Chr., bl. 240, r. 13.

35°. bl. 60, Voorschriften der voorvaders.

36°. bl. 61, over het land van Sandâwo of Mañggarei.

37°. bl. 61, woorden van Toe-mámênañga-ri-bállá-đjatiya tot den koning van Bône Mátiñrôwe-ri-Bontowâlá.

38°. bl. 62, woorden van Iyâbo over de Toe-ri-đjéné's of Bâyo's.

39°. bl. 63, verbond der Bâyo's of Toe-ri-đjéné's.

40°. bl. 64, Voorschriften van Toe-mênañga-ri-Tâëñga. (NB. over dezen *Toe-mênañga-ri-Tâëñga* zie men Mak. Chr., Aant. bl. 474, r. 3.)

41°. bl. 64, overeenkomst tusschen de koningen van Bône en. Gôwa op het groote huis, genaamd *La-Timôđjông*. Verg. Tijdschr. v. N. Indië 1855, IV Mak. historiën, bl. 126, r. 12 v. o. en bl. 127, r. 2 v. o. Coll. Tijdschr. v. N. Indie 1848, X, Afl. 1, bl. 41, r. 7 v. o.

42°. bl. 65, woorden, welke den koning van Bône overgebracht werden door Karaëñga-ri-Patiñgallôwañg.

43°. bl. 65, woorden, welke den Soppengers overgebracht werden gedurende den oorlog van wege het geloof.

44°. bl. 65, woorden, welke den Soppengers overgebracht werden tijdens den oorlog van Tobála.

45°. bl. 66, redenen, waarom de Admiraal Speelman Gôwa beoorloogd heeft.

46°. bl. 66, opsomming der landen van Gôwa.

47°. bl. 66, opsomming der landen van Tálló.

48°. bl. 67, over de belastingen ten tijde van den koning van Gôwa Toe-nipalâñgga en den havemeester Kare-Mañgewâi.

49°. bl. 68, over het 't land uitzetten van schuldigen door den koning van Gôwa of Tálló, den rijksbestierder en de toe-máilâlañg's.

50°. bl. 68, over de onwettige kinderen der *anakarâëñg's* of *prinsen*.

51°. bl. 68, over de 'adats of gewoonten der *anakarâëng's*.

52°. bl. 69, woorden van Karaênta-ri-Ôedjoeñg-tâna tot Tôe-mênañga-ri-Lakiyoëñg.

53°. bl. 69, over de 'adat's of gewoonten van Gôwa en Tálló.

54°. bl. 69, over de grenzen van Bône, Wâdjó en Sôppeñg.

55°. bl. 69, voorschriften van Toe-mênañga-ri-Djoeñtâna, I-Tôewañg-ri-Dîma en Loqmân den wijze. Verg. Mak. Chr., bl. 252, r. 14, bl. 242, r. 11, bl. 244, r. 10, bl. 258, r. 6.

56°. bl. 71, over de verovering van Sombaôpoe en de aan de overwonnen' landen opgelegde boeten, enz.

57°. bl. 74 vlgg., verzameling van inlandsche wetten. Vergel. HSS NB., N°. 25, 2°. en N°. 26, 4°, alsmede Mak. Chr., bl. 211 tot en met bl. 237.

58°. bl. 88, wetsbepalingen, die Gôwa met Bône gemeen heeft. Verg. HSS NB., N°. 28, 2°.

59°. bl. 90, eenige wetten van Bône. Verg. HSS NB. N°. 28, 3°.

60°. bl. 92, eenige bepalingen van het gewoonterecht ten opzichte van de onderhoorigen. Verg. HSS NB., N°. 28, 4°.

61°. bl. 93, contract tusschen het Gouvernement en Bantâëñg. Verg. Mak. Chr., bl. 208 tot en met bl. 210, en HSS NB, N°. 79, 14°.

62°. bl. 95, een' geslachtboom der vorsten van Bône. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 499 tot en met bl. 501.

63°. bl. 97, oudste geschiedenis van Bône. (N. B. Op bl. 101 ontbreekt zeer veel. Van N°. 8 wordt in eens op N°. 13 en van daar op N°. 18 overgesprongen!) Verg. HSS. NB, N°. 99, 17° en N°. 100, 1°, alsmede Boeg. Chr. I, bl. 465 tot en met bl. 501.

64°. bl. 103, handelt over eenige in 63°. besproken' personen.

65°. bl. 104, is ook een geslachtboom van de vorsten van Bône. Verg. 62°, bl. 95.

66°. bl. 107, over de oude vorsten van Palákka.

- 67°. bl. 111, over de afkomst van Poewâtta-ri-Patiro.
- 68°. bl. 111, over de afkomst van Poewâtta-ri-Ôtiŋg.
- 69°. bl. 112, over Mânderoeŋge-ri-Matâdjâŋg (*de te Matâdjâŋg uit den Hemel nedergedaalde*) of Mâta si-lômpôé (*de vorstin, wier oog zoover reikte, dat zij, hoeveel menschen zich ook op de vlakte bevonden, toch in staat was, die te tellen*), de eerste vorstin van Bône.
- 70°. bl. 114, over La-Oemâsa To-moelaiye-pânraŋg.
- 71°. bl. 115, over Kârrampelôewa.
- 72°. bl. 118, over I-Bârrigâôé Málâdjâŋge-ri-Tjîna.
- 73°. bl. 119, over La-Tânrisôeki Mápâdjoeŋg.
- 74°. bl. 120, over La-Oeliyo Bôtée Mátinrôwe-ri-Târroeŋg.
- 75°. bl. 121, over La-Tânrirâwe Bôngkâŋge Mátinrôwe ri-goetjîna.
- 76°. bl. 124, over La-Îtja Mátinrôwe riyâdenéna.
- 77°. bl. 126, over La-Patâwâ Mátinrôwe-ri-Bâttoe.
- 78°. bl. 127, over We-Tânritôeppoe Mátinrôwe ri-Sidênreŋg.
- 79°. bl. 128, over La-Tânriroewa Mátinrôwe ri-Bantâeŋg.
- 80°. bl. 130, over La-Tânripâlâ Towakâppéyaŋg Mátinrôwe ri-Tállô.
- 81°. bl. 131, over La-Madarâmmâ Mátinrôwe ri-Boekâka.
- 82°. bl. 132, over La-Tânriyâdji To-Sânrima Mátinrôwe ri-Siyanŋg.
- 83°. bl. 132, over djânnanŋg Tobâla.
- 84°. bl. 132, over djânnanŋg Âroeŋg-Amâli.
- 85°. bl. 133, lijst der vorsten van Sôppeŋg. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 524, r. 11 v. o. tot en met bl. 526.
- 86°. bl. 135, oudste geschiedenis van Sôppeŋg. Verg. HSS NB., N°. 111, 7°. en Boeg. Chr. I, bl. 520 tot en met 524.
- 87°. bl. 140, lijst der vorsten van Lôewôé. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 529, vlg.
- 88°. bl. 142, oudste geschiedenis van Lôewôé. Verg. HSS NB., N°. 111, 6°. en Boeg. Chr. I, bl. 527 tot en met bl. 529, r. 4.

89°. bl. 143, geslachtboom der vorsten van Loëwóe. Verg. 87°. bl. 140.

90°. bl. 145, lijst der vorsten van Wād̃jó. Verg. Boeg. Chr. I, bl. 518 tot en met bl. 520, r. 8 v. o.

91°. bl. 147, oudste geschiedenis van Wād̃jó. Verg. HSS NB, N°. 111, 3°. en Boeg. Chr. I, bl. 502 tot en met bl. 518, r. 7.

92°. bl. 155, vervolg van 91°.

93°. bl. 158, oudste geschiedenis van Tanétte. Vergel. HSS. NB., N°. 107 en N°. 108, alsmede Boeg. Chr. I, bl. 571 tot en met bl. 580.

94°. bl. 165, lijst der vorsten van Wād̃jó.

95°. bl. 169; 96°. bl. 170; en 97°. bl. 170, Contract tusschen Bône, Wād̃jó en Sôppeñg, bekend onder den naam van *Lámoeñpatóëwe ri-Timóeroeñg*, d. i. letterlijk: *het in den grond planten van steenen te Timóeroeñg*, of ook wel onder dien van *het verbond der Tálloempóljówé*, of drie voornamen staten van Celebes, gesloten door den koning van Bône *La-Tâñriráwe Bôngkañgê Mátiñrówe ri-goet̃jina* (d. i. den vorst wiens asch in een' goet̃ji of pot bewaard werd), den *Ároe-Mátówa*, of voornaamsten der veertig vorsten, van *Wād̃jó*, met name *La-Boengkáñje Mátiñrówe ri-kunnána* (d. i. den op zijn schild ontslapene) en den vorst van *Sôppeñg riyáñja*, of het aan de Westzijde gelegen' *Sôppeñg*, genaamd *La-Mápaláppá Patoláë*. Verg. HSS NB., N°. 111, 1°, en Boeg. Chr. I, bl. 532, r. 5 v. o. tot en met bl. 536, alsmede mijn werkje "Over de "Wād̃jorezen met hun handels- en scheepswetboek. Makassar P. van "Hartrop Jr.," bl. 18, r. 6 v. o. tot en met bl. 20, r. 6 v. o.

98°. bl. 172, verbond tusschen Loëwóe en Wād̃jó, bekend onder den naam van *Risingkárroé patoláë ri-To-pat̃jád̃do*, d. i. *de zamenknooping der pat̃la's*, of kostbare zijden kleedjes, te *To-pat̃jád̃do*. Verg. HSS NB, bl. 111, 1°, en Boeg. Chr. I, bl. 532, r. 15, vlgg.

99°. bl. 172, Contract tusschen Loëwóe en Bône, bekend onder

den naam van *Pólo-maleláë te Ôenji*, d. i. *het verbreken des zwaards*, of *het ophouden der vijandschap*, te *Ôenji*. Verg. HSS. NB, N°. 111, 1°, en Boeg. Chr. I, bl. 531, r. 3, vlgg.

100°. bl. 172, verbond tusschen den koning van Gôwa, met name *Toe-mápárisi-kallónna* (d. i. *den aan keelpijn lijdende*), en den vorst van Bône, genaamd *La-Oelíyo Bótéë* (d. i. *den dikke of vette*) *Mátĩrôwe ri-Tárroenġ* (d. i. *den te Tárroenġ overledene*), gesloten te *Tamaláte* in Gôwa ten overstaan van de voornaamste rijkssieraden van beide landen, te weten: de *Sóedānġ*, eene soort van *sónrí* of *zwaard* van Gôwa, en de Bonische *La-Téya-ri-dóeni* (een gouden kris, die maar *niet* met haar' meester, een' ouden koning van Bône, *in de lijkst verkoos te blijven*, en van daar haar' naam ontving). Verg. HSS. NB, N°. 111, 1°, en Boeg. Chr. I, bl. 531, r. 5 v. o., vlgg.

101°. bl. 173, gesprek benoorden Bône gehouden door den koning van Tálló Toe-mēnaŋga ri-Makowāyaŋg met Kadjão Lalido, den bekenden wijze van Bône.

102°. bl. 173, over den vorst van Māmpoe, genaamd La-Madoesila, echtgenoot van de vorstin van Sôppenġ We-Tānrigállá en vader van den Sôppenġschen vorst La-Tānribáli.

103°. bl. 174 tot en met 131°. bl. 197, r. 4, over den oorlog van Gôwa met Bône, Sôppenġ en de Hollandsche Compagnie, onder aanvoering van den Admiraal Speelman. Verg. HSS. NB, N°. 99, 2°, en Boeg. Chr. I, bl. 537 tot en met bl. 570.

132°. bl. 197, r. 5, vergadering van Ároe-Palákka To-Málāmpéë-gāmmāna en de Bonieren met Mátĩrôwe ri-datóena en de Soppēngers, na de verovering van Sombaôpoe door Speelman.

133°. bl. 198, over den terugkeer van den vorst van Sôppenġ naar zijn land, na de verovering van Sombaôpoe door Speelman.

134°. bl. 198, over de vorsten van Bône, Wādjó en Sôppenġ, die het onder den naam van *Lāmoēmpatōwe ri-Timóeroenġ* bekende contract

gesloten hebben, alsmede over de onderwerping van Lamôeroe en Sidênreng aan Sôppeṅg.

135°. bl. 199, over Nêpo's optreden als bondgenoot van de Compagnie.

136°. bl. 199, over de onderwerping van Pâtta Mátînrôwe ri-datôena aan Gôwa.

137°. bl. 199, wat men volgens Âroe-Bîla onder het plegen van *onragt* te verstaan heeft.

138°. bl. 200, over het maken van bepalingen voor Bârroé door Bône en Sôppeṅg.

139°. bl. 200, over Bârroé's verzet tegen Sôppeṅg.

140°. bl. 201, boodschap van den vorst van Sôppeṅg aan Bârroé.

141°. bl. 201, over Tanêtte's verhouding tot Gôwa, vóórdat het door Speelman en Âroe-Palákka ten onder gebracht werd.

NB. het laatste gedeelte (bl. 202, r. 9 v. o. tot aan het einde toe) vindt men ook in mijne Boeg. Chrest. I, bl. 561, r. 6, volg.

142°. bl. 203, over den vorst van Tanêtte Ibrâhîm Dâsēṅ-Mátîrí.

143°. bl. 203, oorlogsverklaring door Kadjão Lalîdo namens Bône overgebracht aan Loêwôé.

144°. bl. 203, oorlogsverklaring door Towasêro en Soêro Padjâkko namens Bône overgebracht aan Sôppeṅg.

145°. bl. 204, oorlogsverklaring door Kadjão Lalîdo namens Bône overgebracht aan Gôwa, kort na het sluiten van het verbond van *Lâmoēmpatôéwe ri-Timôeroēṅg*.

146°. bl. 205, overeenkomst van den koning van Sidênreng met zijn volk.

147°. bl. 206, over Âroēṅ Ôedjoeṁpôelôé.

148°. bl. 207, woorden van Mátînrôwe ri-Pamantîṅgāṅg.

149°. bl. 208, overeenkomst van Mátînrôwe ri-Pamantîṅgāṅg met het volk van Sidênreng.

150°. bl. 208, de opperzending van Sôppeñg brengt een huwelijksaanzoek over naar Bârroé.

151°. bl. 209, over het huwelijk van La-Madjoema Âroe-Lipoekâsi met de Bârroésche vorstin We-Akoetâna.

152°. bl. 211, over Bône met deszelfs vassalen.

153°. bl. 216, over Wâdjó met deszelfs vassalen.

154°. bl. 216, over Sôppeñg met deszelfs vassalen.

155°. bl. 218, over Loewóe met deszelfs vassalen.

156°. bl. 219, over Sidênreñg met deszelfs vassalen.

157°. bl. 219, over Sawitto met deszelfs vassalen.

158°. bl. 220, over Soeppa met deszelfs vassalen.

159°. bl. 220, over Râppañg met deszelfs vassalen.

160°. bl. 220, over Aliëtta.

161°. bl. 220, over Enrêkâñg.

162°. bl. 221, over Tanëtta met het achterleen Lipoekâsi.

163°. bl. 221, over Bârroé.

164°. bl. 222, over Toeratêya.

165°. bl. 222, over Pitoempanoewâë, d. i. *de zeven landen*, eene onderhoorigheid van Bône, gelegen in Wâdjó.

166°. bl. 222, over Mandar.

167°. bl. 223, over Âwa-Tângka, enz.

168°. bl. 223, over Wâwo-boelóe, enz.

169°. bl. 224, over de *bôljo's* of *voornaamste staten* van Celebes.

170°. bl. 225, boodschap van den koning van Gôwa Toe-mênânğa ri-Ôedjoentâna, overgebracht door I-Djôko aan Âroe-Palâkka en vervolgens aan den Admiraal Speelman.

171°. bl. 226, verzoek van Âroe-Palâkka, alsmede andere vorsten en grooten, aan den Gouverneur van Makassar David Harthouwer, en door dezen aan den Gouverneur-Generaal, alsmede het naar aanleiding hiervan genomen besluit d.d. 1 Februarij 1667.

172°. bl. 228, 't Boeŋgaaisch contract. Vergel. HSS. NB., N°. 112, 23°.

173°. bl. 236, 't verbond van Wād̃jō met de Hollandsche Compagnie op 23 Dec. 1670. Verg. HSS. NB. N°. 112, 27°.

174°. bl. 239, 't contract van Mādar met Bōne en Sōppenŋ, gesloten in Lañrisaŋ.

175°. bl. 240, 't contract van Toeratēya in het Makassaarsch.

176°. bl. 241, het testament van Âroe-Palākka To-mátĩrōwe ri-Bontowâlá. Verg. HSS. NB. N°. 99, 4°, en N°. 100, 38°.

177°. bl. 242, over de landen veroverd door Âroe-Palākka To-Mátĩrōwe ri-Bontowâlá.

178°. bl. 245, woorden van Âroe-Palākka To-málāmpéé gāmmāna in de *baróega-tállóewe-tjoppóna* bij gelegenheid, dat hij zich het hoofdhaar volgens gelofte liet afsnijden.

179°. bl. 246, woorden bij diezelfde gelegenheid gesproken. Verg. 178°.

180°. bl. 247, woorden der voorvaderen.

181°. bl. 248, over de verkiezing van Mátĩrōwe ri-Nagaóelāŋ tot koning van Bōne.

182°. bl. 250, over de verkiezing van Mátĩrōwe ri-Rompegádĩŋ tot koning van Bōne.

183°. bl. 253, over de verkiezing van Âroēŋge ri-Patiro tot vorst van Sōppenŋ.

Aan het slot van het HS. op bl. 254 stelt Tād̃joe-d-dien bekend, dat hij zijn werk voltooid heeft op 18 Februarij 1877.

N°. 209 (fol., 139 bladz.), keurig net en duidelijk geschreven door den meermalen genoemden Tād̃joe-d-dien op den 27sten October 1876 (vergel. onder op bl. 137), bevat het Makassaarsche geschrift *أَخْبَارُ الْآخِرَةِ* d. i.: *de woorden des toekomenden levens*. De inhoud komt overeen met het onder N°. 142 vermelde Boeginesche

HS. van het Ned. Bijb. Dit Makassaarsche geschrift is insgelijks in de volgende 7 hoofdafdeelingen gesplitst, te weten:

1°. bl. 6, het licht van Mohammed. Verg. De Hollander's Handleiding, 4de druk, bl. 337.

2°. bl. 10, geboorte van Nabī Adam.

3°. bl. 20, over den dood.

a° bl. 25, antwoord van de ziel op de woorden van den engel des doods.

b bl. 27, hoe de duivel het geloof van den geloovige vernietigt.

c bl. 29, stem uit den Hemel tot den overledene.

d bl. 30, stem uit de Aarde en het Graf.

e bl. 31, wat er met de ziel geschiedt, nadat zij gescheiden is van het ligchaam.

f bl. 33, droefheid van wege een sterfgeval.

g bl. 34, lijdzaamheid onder zulke omstandigheden.

h bl. 35, over het uitgaan der ziel uit het ligchaam.

i bl. 41, over de engelen, die vóór de engelen Moënkir en Nakier afdalen in het graf.

j bl. 42, het antwoorden van den overledene op de vragen van Moënkir en Nakier.

k bl. 43, over de twee soorten van engelen *Kirām* en *Kātiboen*. Vergel. Keijzer's Leerstell., bl. 41, en Kor., Soer. 82, vs. 11, alsmede Kor., Soer. 80, vs. 15.

l bl. 44, over het terugkeeren van de ziel tot het ligchaam.

4°. bl. 46, over de voorteekenen van den dag der opstanding.

a bl. 50, over de verschijning van den Imām Mahdī en de verovering van Konstantinopel. Verg. Keijzer's Leerstell., bl. 77, 100 en 177.

b bl. 51, over de verschijning van Addadjal, of den *Antichrist*.

c bl. 54, over het neêrdalen van Nabī Isā, om den Antichrist te dooden.

d bl. 56, over de verschijning van *Yādīōēdī* en *Mādīōēdī*, of *Gog* en *Magog*, dwergen uit het geslacht van Japhet, zoon van Noach. Verg. Keijzers's Leerstell., bl. 141, 175 en 176, Kor. Soer. 18, vs. 93, Soer. 21, vs. 96.

e bl. 59, over de slooping van de *kaābā* door de Ethiopiërs.

f bl. 60, over de opkomst der Zon in het Westen. Verg. Keijz. bl. 173, r. 2.

g bl. 62, over de verschijning van de *دَابَّةُ الْأَرْضِ*, *het. beest*, dat uit de aarde zal voortkomen. Verg. Keijz. bl. 173.

5°. bl. 63, over de opstanding zelve.

a bl. 64, over het blazen van de bezuin der opstanding.

b bl. 66, over het vernietigen van al het geschapene.

c bl. 67, over het verzamelen der menschen op het veld der opstanding.

d bl. 70, over het blazen van de bezuin der opstanding tot drie keeren toe.

e bl. 75, over het doen opstaan van al het geschapene uit de graven, ten einde naar het veld der opstanding te gaan.

f bl. 78, over het bij groote hoopen doen opgaan naar het veld der opstanding.

g bl. 79, over het overend staan van al het geschapene in het veld der opstanding.

h bl. 81, over de *لِرَاءِ الْكُنْدِ*, d. i. *het vaandel des lofs*.

6°. bl. 109, over de Hel en hare bewoners.

7°. bl. 120, over den Hemel en deszelfs bevolking.

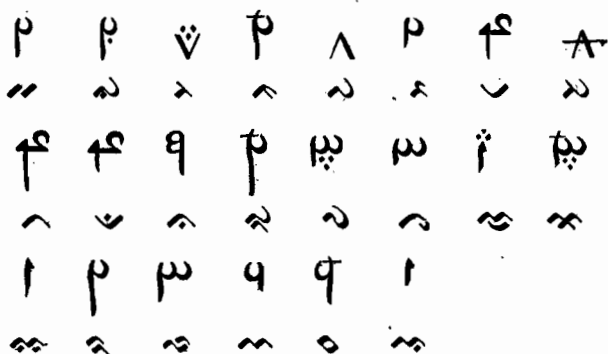
N°. 210 (fol., 53 bladz.) bevat het onder N°. 162 en 163 van de MSS van het Ned. Bijbelgen. vermelde Boeginésche gedicht van La-Padōma-enādja, en overtreft die twee handschriften verre in volledigheid. Ook is het veel netter en duidelijker geschreven.

N°. 211 (kl. 4°, 45 bl.) bevat een gedeelte van het Boeginésche

heldendicht van Dâëng-Memângoëng op den veldtocht der Nederlanders tegen Tanëtto, Bône en Soëppa in 1824 en 1825, onder aanvoering van den Generaal-Majoor Baron J. J. van Geen. De verovering van Bône en Soëppa ontbreekt, en ook in andere opzigten staat dit handschrift verre ten achteren bij het onder N°. 176 vermelde oorspronkelijke stuk van Dâëng-Memângoëng.

N°. 212 (fol., 14 bladz.) is afkomstig van Iyôlle, de tegenwoordige koningin van Tanëtto, en bevat eenige Boeginésche *élong's* of *gedichtjes* van verschillenden aard, en andere stukken, in zoogenaamd cijferschrift.

Dit cijferschrift is aldus:

N°. 213 (fol., 31 bladz.) is afkomstig van den Heer H. E. D. Engelhard, welke dit stuk, tijdens hij Kontrolleur in de Bergregentschappen van het Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden was, voor mij heeft laten afschrijven.

Het is bekend onder den naam van *sînrilí* (soort van gedicht) van *Bissao-Dâëng*, en, ofschoon slecht geschreven, alles behalve van belang ontbloomt, niet zoozeer van wege de wetenschappelijke waarde, maar dewijl het geschreven is in een nagenoeg geheel onbekend dialect van het Makassaarsch, namelijk dat der Bergregentschappen.

De inhoud komt hierop neder:

In oude tijden woonde in de Bergregentschappen van Maros, en wel in Âbo, tusschen Patiro en Kapâng (in Laboewâdjâ), een koning der apen, genaamd *Marakôndaŋg ri-Âbo*, die een huwelijk wenschte te sluiten met de een' of andere schoone van het menschelijk geslacht.

Nadat men meer dan één vergeefsche poging aangewend had, om aan 's vorsten verlangen te voldoen, bragt eindelijk zekere Towâkalá van Bantimôeroeŋg de persone, waarnaar deze sînrili genoemd is, teweten: *Bissoe-Dâeŋg*, dochter van den vorst van Patiro, ter sprake, en roemde haar als eene schoone, waarvan de wederga op aarde te vergeefs gezocht werd. Nu werd besloten, dat de vorst maar stiljetjes te huis zou blijven, en het overbrengen van het huwelijksaanzoek geheel aan Towâkalá van Bantimôeroeŋg en I-Lâto van Tamangôera mogt overgelaten worden.

De ontvangst der afgevaardigden aan het Hof van Patiro was verre van gunstig te noemen; doch men schaamde zich, zulks ter kennisse van den vorst *Marakôndaŋg-ri-Âbo* te brengen, en men nam zoowel nu als later den schijn aan, als of de vader van *Bissoe-Dâeŋg* zich zeer vereerd achtte, dat de vorst der apen naar de hand zijner dochter wilde dingen. Eindelijk kwam het zoover, dat de gezanten de volgende list te baat namen. Zij wisten namelijk, dat *Bissoe-Dâeŋg* gewoon was, om van tijd tot tijd ergens in het gebergte met hare hofdames te gaan baden. Zij stationneerden zich in de onmiddellijke nabijheid der badplaats, en wel boven in het gebergte, ter plaatse van waar het badwater naar beneden stroomde. Als nu *Bissoe-Dâeŋg* druk aan het baden was, verontreinigden de apen op een' allervreeselijkste wijze het badwater. De vorstin, die niet begreep waaraan dit te wijten was, zond een' hofdame naar boven, met last, om een onderzoek in het werk te stellen. Doch naauwelijks was die dame boven gekomen, of zij werd gekneveld, en kreeg een' doek voor den mond, opdat zij niet om hulp zou kunnen roe-

pen. Daarna liet men weder helder water naar beneden stroomen; doch dit duurde slechts kort, en toen was het water weder vuil, zoodat er andermaal een gezantschap naar boven klom, dat hetzelfde onthaal genoot.

Zoo ging het gedurig voort, totdat de vorstin ten slotte alleen overbleef, en natuurlijk gemakkelijk geschaakt werd.

Zoo had dan de Apenkoning zijn doel bereikt, en vergaf, gelijk zich denken laat, volgaarne aan Towâkalá van Bantimôeroëng en I-Lâto van Tamangôera hun in zijn eigen belang gebezigde list.

Bissoe-Dâëng werd door den Apenkoning naar aard en wijze van dat hoogadellijk geslacht met allerlei bewijzen van achting en genegeheid overladen. Desniettemin wendde zij alle mogelijke moeite aan om te ontvlugten, hetgeen haar ten slotte gelukken mogt. Groot was natuurlijk de vreugde aan het Hof van Patiro, waar men van de later vrijgelaten' hofdames het treurig' lot der jeugdige prinses vernomen had. Ook was men er terstond op bedacht, om maatregelen te nemen, dat men bestand mogt zijn, om een' aanval van den Apenkoning en de zijnen af te wenden, wanneer dezen, gelijk te verwachten was, de prinses zouden komen terugvorderen. Het duurde, dan ook niet lang, of de Apenkoning zond zijne troepen naar Patiro; doch deze werden jammerlijk verslagen en gedood.

Na verscheiden' vruchteloze aanvallen der Apen, gordde insgelijks de koning zelf zich ten strijde; doch ook hij moest zijn vermetelheid met den dood bekoopen.

Towâkalá van Bantimôeroëng was wanhopig over het verlies van zijn' vorst, en rigtte overal in de nabijheid van Patiro de vreeselijkste verwoesting aan; zoodat het te duchten was, dat de gansche bevolking van gebrek omkwam, te meer, daar hij volgens zijn zeggen van voorneemen was, om voortdurend alle padievelden en tuinen te vernielen.

Welke moeite de vorst van Patiro ook aanwendde, om de woede

van Towâkalá van Bantimôeroeñg te temmen, alles was vruchteloos. Dan alleen was hij genegen den vrede te sluiten, wanneer Patiro's vorst zich bereid verklaarde, om het lijk van den Apenkoning uit te leveren, en mede te werken, dat hem een' prachtige regt vorstelijke begrafenis ten deel viel.

Ten slotte gaf de koning aan dit verlangen toe; en daarop eindigt de *sînirilí* met een' plegtige verklaring van den vader van Bissoé-Dâëñg, dat hij en zijne nakomelingen voor eeuwig vervloekt mogen zijn, zoo zij zich immer vermeten, om het edel geslacht der Apen wederom eenig kwaad, hoe gering ook, toe te voegen.

N°. 214 (4°, 15 bladz.) bevat in het Boegineesch eenige vermaningen voor schoolkinderen, en is afkomstig van den oud-Luitenant der Maleijers Tād̃joe-d-dien, die dit geschrift in de laatste dagen van zijn leven zamenstelde. Het is goed geschreven en vrij onderhoudend. Men vindt echter in dit stuk vele verbeteringen met potlood van mijne hand; Tād̃joe-d-dien toch was een Makassar, die nagenoeg zijn gansche leven te Makassar had doorgebracht, en zoo iemand verwacht ligtelijk Boeginésche met Makassaarsche woorden, hoe bedreven hij ook in beide talen moge zijn. Doch vooral loopt hij, evenals ieder ander Makassar, gevaar, om de aan het Boegineesch uitsluitend eigen' letters   en weg te laten, of althans verkeerd te gebruiken. Ook de Boeginésche klinker *dijā* () in vorm overeenkomende met de *ānjīja*, of het Makassaarsche teeken eener *nasaal* aan het einde eener lettergreep () wordt door den Makassar zeer dikwijls weggelaten, niet alleen in het schrijven, maar ook in het spreken, zoodat men dan schrijft en uitspreekt *a* () in plaats van *ā* (). Het is alzoo geen wonder, dat ook Tād̃joe-d-dien zich dikwerf aan dit verzuim schuldig maakt. Dat ook hij, evenals alle Makassaren en Boeginezen, van het eenige leesteecken voor beide talen ('t Mak. *patjimbang*, 't Boeg. *patjawanj* .) zoo goed als geen, of

ten minste een zeer slecht, gebruik maakt, is hem natuurlijk niet ten kwade te duiden.

Nº. 215 (4º, 78 bladz.) bevat een' Makassaarsche levensbeschrijving van den oud-Luitenant der Maleijers Tād̃joe-d-dien, evenals het vorige stuk, in de laatste dagen zijns levens door hemzelven zamengesteld.

Na eerst uitvoerig zijn Maleische afkomst uitéén gezet te hebben, deelt hij vervolgens mede, dat hij 29 Maart 1813 ten huize van zijn' grootvader van moederszijde Iñt̃je 'Alī 'Abdoe-l-lah geboren werd, welke, toen Tād̃joe-d-dien reeds op zeer jeugdigen leeftijd zijn' vader verloor, diens opvoeding zooveel mogelijk ter harte nam, en hem niet alleen in het rekenen, maar ook in het Makassaarsch, Boeginesch en Maleisch, alsmede andere vakken, onderwijs gaf; met dat gevolg, dat hij reeds op 12 Mei 1840 tot Luitenant der Maleijers benoemd werd. In deze betrekking werd hij bij herhaling met allerlei commissie's en zendingen belast, als: in Tálló, Tanétte, Bārroé, Pârepâre, Sidénrēng, Wād̃jó, Pamâná, Bône, Mandar, Palos, Doēnggála, Saleijer, Bōetoēng en Kendarie.

Ook werd steeds op hem de aandacht gevestigd, wanneer er voor een' Europesche tentoonstelling, of bij andere gelegenheid, voorwerpen uit de Makassaarsche en Boeginésche huishouding, als: huizen, vaartuigen, wapens, kleedingstukken, huisraad, enz. enz. te vervaardigen of na te maken waren.

En als hij eindelijk in 1862, van wege voortdurend lijden aan asthma, ten gevolge van eigen uitdrukkelijk verlangen, een eervol ontslag uit zijn' betrekking van Luitenant der Maleijers bekwam, toog hij toch nogmaals op dringend verzoek van den Gouverneur van Celèbes met eenige heeren ambtenaren naar Mandar. Ook bleef hij steeds ten volle bereid om het Hollandsch Gouvernement van dienst te zijn, totdat hij den 9 October 1879 het tijdelijke met het eeuwige verwisselde.

N°. 216 (kl. 4°, 38 bladz.) bevat, evenals N°. 120 vlgg., een Boeginésche Latôwa, of verzameling van uitspraken en mededeelingen der Ouden, en wel:

bl. 1 tot en met bl. 16, r. 5, van Kādir Moe^chyie-d-dien,

bl. 16, r. 6 tot en met r. 2 v. o., van Sâie Mâseré,

bl. 16, l. r. tot en met bl. 17, r. 8, van 'Alī,

bl. 17, r. 9 tot en met bl. 19, van La-Dôko,

bl. 20 tot en met bl. 38, van Loqmān den wijze.

Dit handschrift is wel slordig geschreven en alles behalve vrij van fouten; echter is het niet geheel verwerpelijk en wel te gebruiken tot vergelijking bij de boven aangehaalde handschriften.